

Eindbestemming Geannuleerd?

Sandra Somai

Eindbestemming geannuleerd?

Uitgave juli 2017
Copyright 2017 S. Somai
Omslagontwerp S. Somai

Onze nationale vooruitgang kan niet sneller zijn
dan onze vooruitgang in ontwikkeling. De
menselijke geest is onze natuurlijke rijkdom bij
uitstek.

John F. Kennedy

Amerikaans politicus en president (35e)1917-
1963

|

Proloog

Toen ik amper een volwassene was waagde ik een poging tot het schrijven en zelf uitgave van een boek, omdat ik veel las en dacht dat ik het beter kon dan sommige auteurs. Ik verkocht nauwelijks de helft van de oplage. Ongeveer twintig jaren later probeer ik het weer, omdat ik teveel tijd heb en misschien eindelijk toch iets te vertellen heb. Dit verhaal is niet slechts geïnspireerd door of gebaseerd op ware gebeurtenissen. Het is ook niet geïnterpreteerd door een ghostwriter. Het is in het geheel accuraat. Het is geen schokkend verhaal, maar niettemin zie ik het graag een keer belicht worden. Ik zou me niet durven scharen naast al die vrouwen die verschrikkingen hebben overleefd. En een bekende ben ik ook niet waardoor men interesse zou hebben in een aspect van mijn leven. Waar dit boek niet overgaat. Ik wilde het niet over afkomst laten gaan, omdat dat niet belangrijk is voor me. Maar gaat het niet altijd daarover? Dat kon ik niet langer ontkennen tegen het einde van dit boek. Het is zeker niet voor de zoveelste keer over slavernij. Uit alle

bescheidenheid die ik kan opbrengen wil ik een klein uitdagend stuk van mijn overigens goed leven in de ‘vrije’ wereld beschrijven. Een goed leven zou de norm moeten zijn. Voor en aan een beter leven moet je werken. Ik heb gevochten om het te krijgen, en ik blijf vechten om het te behouden. Mijn rol als hoofdpersonage vertolkt een individu die zich op de eerste plaats als mens identificeert en als zodanig gezien wil worden. Een persoon die een droom heeft van een (t)huis dat vertaalt in subdoelen, wensen en ambities. Iemand die vecht om bepaalde overtuigingen, principes en idealen te behouden. Zoals het geloof in menselijkheid, in rechtvaardigheid en vooral in logica. Deze persoonlijkheid en doelen resulteren in een lange tocht die in een stroomversnelling komt in het jaar 2000. Daar begint dit boek. Mijn indruk van verschillende samenlevingen is niet generaliserend bedoeld. In elke groep en op elke plaats zijn er tussen zwart en wit tal van grijze tinten. De inhoud van dit boek is te danken aan degenen die dienen als vergrootglas van de gebreken in onze samenleving. Ik had de eer om een aantal van ze te ontmoeten. Vermoedelijk is de inhoud voornamelijk voor hen controversieel. Een risico dat mij nooit ergens van heeft weerhouden. Ze

mogen dit boek aanschaffen als schadevergoeding.

De hoofdstukken zijn aan de hand van kenmerkende periodes verdeeld. De lengtes van de hoofdstukken vertonen grote verschillen, omdat in sommige periodes meer afspeelde aangaande dit onderwerp.

Disclaimer: De gevolgen van sarcasme zijn voor eigen risico. De auteur kan daar niet aansprakelijk voor worden gesteld.

1

‘Ik ga terug.’ Het was eruit voor ik er erg in had, omdat ik er zo vol van was.

‘Goed om dat te weten,’ zei hij. Ik veinsde overdreven veel belangstelling voor een van de vele monitors die ons omringden. Ik probeerde de betekenis van zijn woorden en de toon waarmee hij het uitgesproken had te doorgronden. Ik concludeerde dat zijn reactie de kennismaking van een doodlopende weg impliceerde. Op het eerste gezicht waren we twee collega’s aan het kletsen zoals we zo vaak gedaan hadden. Maar er speelde meer. Het was voorzichtig aftasten. Erachter komen van de ander wat die in gedachten had zonder teveel van jezelf prijs te geven. Ik stond voor een misschien nooit plaats te vinden dilemma. Ik was tijdelijk in Nederland en vastbesloten terug te gaan naar mijn geboorteland, mijn vaderland op zijn Surinaams. Hij was geboren en opgegroeid in Nederland. Maar was dit wel weer een dergelijk kruispunt met grote beslissingen zoals ik nog zo vaak zou tegenkomen. Want tot zover was er niets en geen enkel teken dat er iets zou gebeuren tussen ons.

Ik had tot die tijd mijn leven in de puntjes gepland en uitgevoerd. Teruggaan naar Suriname was de laatste stap op de lijst. Het leven was zo heerlijk simpel. Wat wil je worden, waar ga je wonen. Van je ouderlijk huis naar zelfstandigheid. Van studie naar werk. Enkele grote beslissingen, een kruispunt. Ordelijk en gestructureerd. Smetteloos. Een leven in enkele zinnen samengevat. Netjes op een rij in mijn hoofd. De behoefte om dat te hebben is er altijd geweest. Om het desnoods op te delen in fases of woonplaatsen. Om een patroon te vinden in de chaos dat het werd. Wat wilde ik eigenlijk van hem, met hem. Ik had dat niet zo helder voor de geest. Dat deel van het leven, een liefdesrelatie, was voor mij altijd onbelangrijk geweest. Bij benadering was het alsof ik iets gekregen of gevonden had zonder het ooit te willen en het niet wilde verliezen. Het ging een beetje zijn eigen leven leiden? Was ik roekeloos en mijn verklaring bedoeld om hem te waarschuwen? Wie zal het zeggen. Terugkomend op de gebeurtenissen die volgden, was het eigenlijk het omgekeerde van 'gebeurtenissen'. Mijn aankondiging bracht niets teweeg. Onze gesprekken gingen door, vaak tot na het werk buiten in de kou. Elke kleine ontwikkeling of bevestiging gaf me het gevoel dat ik met vuur

speelde. En uiteindelijk kwam het toch zover. We kregen een relatie. We bespraken een toekomst samen. Wat te mooi was om waar te zijn gebeurde. Ik mocht hem houden en mijn plannen om terug te gaan ook. Hij zou met me meegaan. Wat ik niet bereid was te doen voor hem, wilde hij wel voor mij doen. Ik kon mijn geluk niet op. Een decennium oudere ik zou zeggen, dat was te gemakkelijk. Maanden later kwam hij terug op zijn besluit. Zijn twijfels waren begrijpelijk. Hij wist niets over Suriname. Hij wilde het leven dat hij kende behouden. Ik wilde het leven dat ik gewend was terug. We gingen voor precies een nacht uit elkaar. Een lange nacht voor ons beide. Deze nacht lagen we beide wakker in twee verschillende steden. Ik ontdekte dat het voor mij te laat was. Ik wilde hem in de ochtend vertellen dat ik bij hem bleef, maar hij was me voor. Hij beloofde deze keer om mijn wens te vervullen. Hij wilde alleen wat meer tijd om zich voor te bereiden en financieel op te bouwen. Zijn vakgebied werd niet toegepast in Suriname. Hij zou nog een studie doen om daar aan te kunnen sluiten. Natuurlijk stemde ik in. Ik had zelden spijt van mijn beslissingen. En deze beslissing spande de kroon. Niet lang daarna trouwden we en 'hij' werd 'mijn man'. Gemakkelijk!

2

In het jaar 2000, ongeveer 7 jaren voor ik mijn man ontmoette, kwam ik naar Nederland om te studeren. Het was geen emigratie. Er was geen masteropleiding voor mijn richting op de enige Universiteit in Suriname. Ik wilde verder studeren, omdat ik aan het werk als vrouw onderschat werd. Voor die tijd en omgeving een typisch verschijnsel. Strijdig genoeg waren er enkelen die me als een dreiging zagen. Niet zo zeer om mijn middelbaar niveau, maar hoofdzakelijk om mijn bacheloropleiding die in voortgang was. Maar dat was voor mij van ondergeschikt belang ten opzichte van de onderschatting. Ik had mezelf aan de meeste mensen bewezen en werd door hen geaccepteerd. Elke nieuwe persoon of rol verlangde opnieuw die toets. Bovendien maakte mijn lager niveau me genaakbaar voor avances en intimidatie. Ik zag heus wel het verschil in de mate waarin men van schoonmaakster tot hoofd van personeelszaken zich vrijheden permitteerde. Je kunt sommigen van gedachten doen veranderen. En anderen proberen te begrijpen en met een

korrel zout nemen. De arme zielen wisten niet wat hun overkwam en hoe ze ermee moesten omgaan. Je kon ook aan jezelf werken zodat er geen schijn van kans was dat men je kon raken. Ik deed ze alle drie en in die volgorde. De studie was niet de enige reden. De meeste Surinamers gaan naar Nederland om economische vooruitgang. Dat was niet letterlijk de reden. Ik zag deze Surinamers destijds als landverraders en uitschot. ‘We zijn beter af zonder ze,’ vond ik. Ik besepte later dat de grootste verraders soms in het land zelf zitten. Mijn harde oordeel werd me uiteindelijk afgestraft. Ik was een verwend nest dat nooit brood op tafel had moeten zetten. Of zorgen had moeten maken over de toekomst. Ik kwam niets te kort en niets bleef onbereikbaar voor me. Ik verontschuldigde me tot al die mensen. Ik begrijp nu dat je alles doet wat je kunt om je gezin een beter leven te geven. Dat idealen lucht of luxe zijn naast het dagelijks brood en een goed leven met een toekomst. Wellicht zijn daarom idealen en principes alleen voor jongeren weggelegd. Ze hoeven zich over niets anders zorgen te maken. Dat doen de ouderen wel voor hen. Hoeveel idealen hadden mijn ouders niet opzij gezet als ze daar überhaupt ooit tijd voor hebben gehad, zodat ik een grote mond kon hebben. Wanneer ik mezelf op die leeftijd voor

de geest haal, wordt ik vervuld door verbazing. Ik was schuldig aan onwetendheid. Onschuld ging hand in hand met die onwetendheid. Het leven was zwart wit. En mijn karakter is het best te omschrijven als een ‘alles of niets’ karakter. In mijn boek was onwetendheid een zonde waaruit de meeste andere zondes volgden. In beide betekenissen van het woord, namelijk verspilling en kwaad. Ik was er van overtuigd dat onwetendheid de wortel van al het kwaad en verspilling van je capaciteiten was. Terug naar de werkelijke reden. Ik wilde uit huis. Ik verlangde zelfstandigheid. Het was me nog niet gelukt mijn droom waar te maken. Mijn eigen huis. Ik had vijf jaren gewerkt en gespaard. Ik had een perceel kunnen kopen. Maar om een huis te bouwen, kwam ik nog geld tekort. Daar lagen de volgende oorzaken aan ten grondslag. Ik wilde het en moest het zonder enige hulp doen. De economische situatie in het land was slecht. Ik had het gevoel dat ik niet langer het recht had om in mijn ouderlijk huis te blijven. Ik wilde niemand tot last zijn. De resten van een stervende Oosterse cultuur waren nog tastbaar ver in het Westen. Een deel van een cultuur waarin meisjes bij de geboorte gedood werden, tegenwoordig ook geaborteerd. Een cultuur waarin meisjes opgroeiden met de notie dat ze een gast zijn in

hun ouderlijk huis. Dat ze er niet hoorden. Dat het ouderlijk huis de zonen toebehoorde. Dat hun eigenlijk huis daar is waar ze trouwden. Expirerend of niet, er was nog genoeg cultuur over natuurlijk. Ik kon uit huis en huur betalen maar in Suriname was dat taboe voor mijn familie. Waarom bouwen van een huis hoewel sterk afgeraden wel kon maar huren niet? Het mocht niet de indruk wekken dat het moest en je het zo graag wilde, denk ik. Wanneer het moest, kwamen ouders in een slecht daglicht. Wanneer je het wilde, werd je waarschijnlijk verdacht van ‘snode’ plannen om een losbandig leven te leiden. Wat mensen denken, is voor Hindoestanen belangrijk vooral in een land met een dorpskarakter. Ik kon het wel raden, maar ik heb niet altijd op een verklaring gestaan. Sommige kwesties verliepen gevoelsmatig. Je wist erover ondanks dat het nooit uitgesproken was of je had geen herinnering aan dat soort uitingen. Ik wilde uit huis op een manier waarbij iedereen tevreden was en ik mijn droom kon blijven najagen. In Nederland mocht en kon dat. Je reputatie bleef intact en het was er veiliger. In het buitenland was er geen sociale controle en een zekere mate van anonimiteit. Daarnaast was het normaal om je aan te passen aan de normen en waarden van een ander land. Op deze manier werd alleen

wonen goedgepraat en geaccepteerd. In het buitenland golden dus de regels en tradities van je eigen land niet meer. Hier past een emotie-icoon van een knipoog.

Ik nam ontslag uit mijn functie van technicus dat ik vijf jaar had vervuld. Ik stuurde alle benodigde stukken op, ter toelating tot een van de Technische Universiteiten in Zuid-Holland. En ik schreef me vanuit Suriname in. Daarna vroeg ik een visum aan. Daar moest ik maandenlang op wachten. De Nederlandse Ambassade doet grondig onderzoek daarvoor. Al gauw verveelde ik me, omdat ik mijn werk en studie gestaakt had. Ik begon les te geven op dezelfde technische middelbare beroepsopleiding (MBO) waar ik als eerste vrouw in Suriname voor die vakrichting was geslaagd. Weliswaar als onbevoegd docent. Dat was mogelijk vanwege een tekort aan leerkrachten op deze opleiding. De vruchten van die dienstbaarheid kreeg ik jaren later terug. Studenten namen contact op en vroegen me om terug te komen. Enkele studenten zochten me nog enkele jaren daarna op om hun waardering te tonen. Ik koesterde hun sentimenten. Het gat dat was ontstaan door het wegvallen van het werk en de studie was niet gedicht daardoor en ik verveelde me nog steeds. Ik begon ook bijles te

geven aan scholieren van het meer uitgebreid lager onderwijs (MULO) tot ik mijn visa kreeg. Ik had al een deel van de bacheloropleiding gedaan. Omdat dat niet met goed vertrouwen geaccepteerd werd, moest ik met uitzondering van enkele vakken de volledige bacheloropleiding opnieuw doen in Nederland. Voor de vakken die uitgezonderd werden, dienden vrijstellingen aangevraagd te worden. Daarvoor overlegde ik de exacte gemaakte tentamens, ondertekend door de betreffende docenten en de uitslagen. Het lukte om enkele maanden na het begin van een studiejaar Nederland binnen te komen. Voor de verblijfsvergunning was een borgsom van de onderhoudskosten voor een jaar nodig. In die tijd was dat ruim 14.000 Nederlandse guldens.

3

In Nederland aangekomen, was er niet veel tijd om te wennen aan de verschillen in openbaar vervoer, gebruiken, regels, mentaliteit, het weer en eten. Ook niet de verschillen persoonlijk voor mij. Voor het eerst deed ik boodschappen en leerde ik mezelf koken. Zorg was mijn eerste zorg. Ik had een medische keuring nodig voor de ziektekostenverzekering. Huisvesting en een baan drongen om mijn aandacht. Voor een huurcontract had ik een sofinummer nodig. Van de belastingdienst kon ik dat krijgen als ik een huurcontract kon overleggen. Bureaucratie was een Nederlandse erfenis in Suriname en mij niet onbekend. De frustratie voelde vertrouwd aan. Op den duur heb ik de woonvereniging ertoe kunnen bewegen me een voorlopig huurcontract te geven. Tot die tijd had ik eerst een maand bij een familielid gelogeed en vervolgens weer een maand onderverhuurd van de buurvrouw van dat familielid. Het was duur en te ver van de Universiteit. Gedurende deze periode kampte ik enorm met heimwee. Dat ik in Suriname nergens anders ging dan naar school of werk en van school of werk naar huis was waarschijnlijk de

reden dat ik me ontworteld voelde. Dat ik geen behoefte had om ergens te gaan was het gevolg van mijn gesloten karakter. Ik hoefde in Nederland ook niet wortel te schieten. En dat probeerde ik ook niet. Dat zou wel veel tijd nodig hebben en ik was niet van plan zolang te blijven. Ik was bewust elke gewenning aan het tegenwerken. De volgende reeks van ervaringen hielpen daarbij een handje.

Na heel veel belangstelling geluisterd te hebben naar iemand die aan de voordeur kwam ‘verkopen’, ging ik akkoord met het voorstel. De vrouw aan de deur was niet veel ouder dan ik, schatte ik. Ze was aantal kilo’s zwaarder en zag er vermoeid uit. Iemand die doelgericht was en haar doel was niet om er aantrekkelijk uit te zien. Ze verkocht make-up deur aan deur. Een persoon die alles aanpakte om iets (bij) te verdienen. Dit fenomeen was mij niet zo bekend en herkende ik later toen ik het plotseling veel zag gebeuren in Suriname. Daar ga ik dan later ook uitgebreider op in. Natuurlijk werd me gouden bergen beloofd. Ik stemde in om een bijeenkomst bij te wonen van huisvrouwen. De vrouw aan de deur wees zich zelf als mijn recruiter toe. Ze zou alles voor me regelen. Het aan de man brengen van de producten deur aan deur was iets dat ik absoluut

niet zag zitten. Ik had een vriendin die verlegen zat om geld en vroeg haar of ze dat wilde doen. Ik zou het ‘kapitaal’ verschaffen. Zij zou het werk doen en de opbrengst zouden we delen. Ze was heel enthousiast en we gaven de recruiter geen groen licht, maar onze belangstelling aan. Deze vriendin kwam terug op de mondelinge afspraak. Ze begon een discussie over hoe belangrijk haar bijdrage was in dit ‘project’. De aanhalingstekens zijn veelvuldig maar niettemin noodzakelijk. Sommige dingen zijn moeilijk onder woorden te brengen, zegt ondergetekende mevrouw de schrijver. Beter gezegd, de woorden die anderen ervoor gebruiken roepen teveel sarcasme bij me op. Of ‘de vriendin’ gelijk had of niet doet er niet toe. Dat had ze voordat ze instemde moeten bedenken. Ze trok zich terug. Ik verwachtte allerlei formaliteiten die uitgebleven waren dus ik was er gerust op dat het proces niet opgestart was. Ik probeerde de recruiter te bereiken om netjes af te zeggen en toen het eindelijk lukte zei ze dat ze de producten al had besteld. Ik had nooit iets ondertekend, alles verliep mondeling. Ik had niets besteld. Ik vroeg haar om het alsnog te staken. Ze weigerde. Waarom ook niet, ze kreeg punten voor het recruten. Ze werkte aan een auto. De producten kwamen aan op het adres waar ze aan de deur

was geweest, van het familielid waar ik de eerste maand gelogeed had. Die belde me helemaal in paniek op. Bevreesd dat ze ervoor zou moeten betalen. Ik zei haar om dat niet te doen en het pak retour te sturen. Vervolgens kreeg ik op datzelfde adres een rekening met het dubbele bedrag dat de producten kosten. Ik belde het telefoonnummer in de brief. Ik werd beleefd geïnformeerd dat het posten en terugposten naar het kantoor in Duitsland voor mijn rekening was. Het was ongeveer 1000 Nederlandse guldens. Om geen gezanik van de mensen waar ik een maand vertoefd had te krijgen, betaalde ik. De overbodige conclusie is dat ik geëindigd was zonder de producten terwijl ik de dubbele waarde voor ze betaald had. Onbeschaamdheid heeft mij altijd vol ongeloof achtergelaten. Dit was zo een voorbeeld waarbij de aardige recruiter me na een lange tijd belde, omdat ze een oppas nodig had voor haar twee kinderen. Ik gaf haar het telefoonnummer van de bovengenoemde vriendin.

Voor die maand van onderverhuur abonneerde ik me voor televisie. Betaald televisie was voor mij iets nieuws. Televisie is voor mij noodzakelijk omdat ik niet uitga en toen kon ik het me ook niet permitteren. Na de verhuizing kreeg ik een rekening voor drie maanden kijk tv opgestuurd.

Ik belde om door te geven dat het een vergissing was, omdat ik maar een maand in dat huis was en voor vertrek opgezegd had. Maar daar was men wel van op de hoogte. Je betaalde niet voor een maand, maar altijd direct voor de eerste drie maanden of je er gebruik van maakte of niet. Volgens de mevrouw aan de telefoon hoefde dat niet in de overeenkomst te staan (zelfs geen kleine letters). Ik had ernaar moeten informeren. Op dat moment kwam ik erachter dat ik niet de baas over mezelf was, dat mijn woede het van mij kon overnemen. Wat ik tegen haar zei of eigenlijk schreeuwde censureer ik, waarmee de inhoud wel duidelijk is. Waarop de service medewerkster de telefoon ophing. Haar overdadige beleefdheid was getuimeld. Mijn woede verdween ook door de gewaarwording van een persoon die onvervalst reageerde. Het kwam erop neer dat ik specifiek naar iets had moeten vragen waar ik het bestaan niet van wist. Als je niet vroeg, werd die informatie ook niet vrijwillig aangeboden. Alsof men erop hoopte dat je niet voldeed aan een jou niet voorgelegde voorwaarde zodat men meer geld uit je kon trekken. Dat was slim. Dit werd in een aantal volgende gebeurtenissen het thema.

Ik kreeg van de belastingdienst afvalstoffenheffing en rioolheffing. Omdat ik wel wist dat ik daar niet voor in aanmerking kwam vanwege mijn inkomsten, diende ik een bezwaar in. Ik werd door de belastingdienst gebeld over het bezwaarschrift. Ik kreeg uitgelegd van de ambtenaar dat ik kwijtschelding had moeten aanvragen in plaats van bezwaar indienen. Geen probleem, dacht ik. Dan doe ik dat maar, was mijn logische gedachte. Maar dan werd me medegedeeld dat het daarvoor te laat was. Het principe is dat ik geen belasting hoefde te betalen. Dat ik dat moest doorgeven. Mijn bezwaar gaf al aan dat er een reden was waarom ik niet wilde betalen. Als het officieel op een andere manier moest anders viel het systeem uit elkaar, dan deed ik het maar opnieuw op die wijze. Misschien lag het aan mij. Waarschijnlijk was het niet zo rechttoe rechtaan als ik het zag. Dus voor de helderheid, nog een keer. Ik maakte aanspraak op vrijstelling van betaling, omdat ik het me niet kon permitteren. Ik kon dat bewijzen. Ik had dat bewezen. Ik had nergens een verlooptijd gelezen. Als ik niet het juiste formulier gebruikt had, had ik dat op tijd mogen weten. Doordenken en logica werkten niet, want niets was logisch. In ieder geval kwamen deze kosten onder de kop

‘onvoorzien’ en de belastingdienst maakte nog een goede vriend.

Ik had in korte tijd een studentenappartement gevonden voor een redelijke huurprijs en dicht bij de Universiteit. Die lagen namelijk niet voor het oprapen. Ik stortte me op de inrichting van mijn appartement met tweedehandse spullen. Tweedehandse spullen, dat ze te verkrijgen waren en gebruikt werden! Ik had grotere apparatuur en meubels overgenomen van de vorige huurder. Deze afgestudeerde student ontving me samen met een groep vrienden die op de meubels bleven zitten. Ik was te bescheiden om hem te vragen of ik ze nader mocht bekijken. De bank bleek achteraf vol te zitten met krassen van waarschijnlijk een kat. De wasmachine centrifugeerde niet en liet zeepvlekken achter. Het tapijt dat nauwelijks te zien was door de drukte en vermoedelijk opzettelijk gedimde verlichting zat vol met kattenhaar. De muur achter de kledingkast was beschimmeld. De gluisperd bellen leverde niets op want hij negeerde mijn oproepen. Ik had me verkeken op het beeld dat ik had van een stereotype nette Nederlandse jongeman. Deze ervaring veranderde daar niets aan. Ik leerde anderen kennen die wel daaraan voldeden.

Met mijn studieverblijf mocht ik niet meer dan tien uren per week werken. Wat het aantal beschikbare banen al behoorlijk verkleinde. Ik kreeg ook geen werkgever bereid me een te werkstelling vergunning (twv) te geven. Dat was te veel moeite voor een bijbaan. Ik dacht dat het arbeidsbureau een uitkomst zou bieden. Voor mij was de wereld nog steeds zwart wit. Een instantie dat voor iets bedoeld is, daar krijg je dat dan ook gedaan. Echter behandelden ze me zoals elke andere werkgever en vroegen mij naar de officiële stukken die ik van hun wilde. Kennissen van kennissen beloofden te helpen met de gespeelde sentimenten en woorden ‘wij Surinamers’. Wanneer je wanhopig bent laat je jezelf veel aan praten. In deze periode kon ik me de luxe van wantrouwen niet permitteren en mijn instelling om mensen te vertrouwen hielp daar niet bij. Elke persoon kreeg het voordeel van de twijfel. Het was puur tijdverlies. Algauw hield het op na uitvoerige gesprekken waaruit ‘wij Surinamers’ concludeerden dat ik niet open stond voor hun avances. Ongetrouwd en alleen wonen resulteerde in vooroordelen van degenen die dat nu eenmaal geneigd zijn te hebben. Ze verbraken het contact. En soms kreeg ik verontwaardiging voor de afwijzing. Ik ging ook in zee met een

aantal werkgevers achtereenvolgens die me een twv beloofden terwijl ik alvast werkte. En elke keer liet het op zich wachten en stuitte ik op ergernis als ik ernaar informeerde. Ik kon heel vervelend zijn. Het waren werkgevers (sommige erkende bouwmarkten) die ook zwart werk aanboden. En ondanks dat ik er bewust voor koos om dat niet te doen, raakte ik erin verzeild. Mijn principes om ‘by the book’ en correct te zijn weerhielden me er niet van, maar eerder voorzichtigheid. Zodra ik betrappt werd op een strafbaar feit zou ik zonder pardon teruggestuurd worden. Ik nam de niet zo kleine letters van mijn verblijfsrecht serieus. Nog nooit eerder voelde ik me zo wanhopig en onzeker. Ik staakte mijn inspanningen voor een baan nadat de laatste werkgever me uitkafferde.

‘Je bent mijn twv toch niet vergeten,’ vroeg ik voorzichtig. Gebaseerd op het gevoel dat men dat een vervelend onderwerp vond.

‘Wat zeur je nou. Je werkt toch al.’ Zo een heftige reactie had ik alweer niet verwacht.

Rustig maar, dacht ik bij mezelf.

‘Je had gezegd binnen een maand....’ Verder kwam ik niet.

Hij vroeg me om te vertrekken. Met de elegante woorden: ‘Van mij mag je opdonderen.’ Als ik ergens nooit tekort aan heb gehad is het wel trots.

Ik vroeg hem om mijn gewerkte dagen te betalen en hij weigerde. Laat ik maar bewijzen dat ik voor hem gewerkt heb, daagde hij me uit. Ik vertrok met opgeheven hoofd en mijn geweten intact, wat ik niet over hem kon zeggen. En ik denk dat hij daar ook niet wakker van lag. Onbegrijpelijk en misschien bewonderenswaardig.

Ik probeerde even nog ‘gerechtigheid’ (ja dat waren geen overdreven dramatische termen voor mij) te krijgen. Ik benaderde Gratis Rechtshulp en televisie programma’s die oplichters ontmaskerden. Ik voldeed niet aan hun profiel. Wat dat profiel ook mag zijn. Het verbaasde me niet dat opnieuw bevestigd werd dat instanties toch niet letterlijk doen waarvoor ze zijn en staan. Ooit kom ik erachter waarom ze blijven bestaan.

Enkele andere leuke voorbeelden van aangeboden ‘diensten’. Mijn ouders hadden voor Kerstmis een pakket gepost met etenswaren. Mijn moeder wilde me verwennen met wat ik gewend was en miste. Het was een poging om de eenzame feestdagen feestelijk te maken en ik verheugde me erop, ondanks dat ik haar op het hart gedrukt had om geen moeite te doen. Het kwam veel later aan bij het postkantoor. De reden

was dat de douane het in beslag had genomen voor nadere controle. Dit zou niet de laatste keer zijn dat de douane mijn leven zuur maakte. Toen ik eindelijk het pakket in ontvangst kreeg was de inhoud ervan bedorven. Het postkantoor was niet aansprakelijk voor de goederen waar zij verantwoordelijk voor waren. Ik had ze moeten verzekeren. Er was betaald voor transport van een pakket met inhoud. Je kunt me net zo goed een lege doos geven als de inhoud niet van belang is, dacht ik. Bij de douane hoefde je helemaal niet aan te kloppen. Die zijn al helemaal nooit en nergens voor aansprakelijk te stellen.

Nog een goed voorbeeld. Ik viel ten prooi aan een zakkenroller op de markt. Aangezien ik mijn geld en alle pasjes kwijt was, ging ik te voet naar de dichtstbijzijnde politiepost. Het was de eerste keer en voorlopig nog de laatste keer dat ik 'in aanraking' kwam met de politie. Ik voelde me niet op mijn gemak. Het hoorde niet. Een woord als proces verbaal hoorde in films. Ik vernam daar dat ik bij de politie van mijn eigen gemeente aangifte moest doen om een verklaring te krijgen zodat ik mijn pasjes kon blokkeren en nieuwe kon aanvragen. Ook werd me op het hart gedrukt dat ik mijn gestolen goed mocht vergeten, omdat zakkenrollers haast nooit opgespoord konden

worden. Konden worden of werden, mopperde ik. Toch begreep ik dat de inzet van de politie bestemd is voor belangrijker zaken. Ik vroeg ze hoe ik naar mijn gemeente moest, aangezien ik geen cent meer op zak had zonder een antwoord terug te krijgen. Die dag reed ik voor het eerst zwart met de tram.

Na aaneengesloten mensen van hun minder mooie kant gezien te hebben, begon het me wel te dagen. Ik vertikte het om te verliezen wat waardevoller was, mijn vertrouwen in de goedheid van mensen. Als ze mijn kijk veranderden, veranderden ze mij, vreesde ik. Op die manier veranderen stond voor mij gelijk aan breken en dat genoeg gaf ik niemand. Het is ook geen prettige manier om door het leven te gaan. Ik concludeerde dat de wet het alleen moeilijk maakte voor correcte mensen. Want degenen die verscherpingen in de wet bewerkstelligen door onverantwoordelijk gedrag of handelingen, blijven die doen of vinden altijd een 'loophole'. Alleen omdat ze daartoe in staat zijn en ze zich niet aan regels houden ter wille van de regels. De mensen die netjes en burgerlijk leven wordt vrijheden beperkt want die houden zich weer aan die beperkingen. Hoewel ik me strak aan de regels hield, was ik vooral

resultaatgericht. Dat was voor mij niet zomaar een deugdelijk term. Het was opgenomen in elk facet van mijn handelingen. En als een regel het doel niet meer diende, was het overbodig. Tot nu toe hadden mijn principes om oprecht te zijn en geen hulp te accepteren me ervan weerhouden om op een andere manier te voorzien in mijn onderhoud dan werken. Het werd tijd om dat overboord te gooien.

Ik begon een onderzoek naar hoe ik in aanmerking kon komen voor studiefinanciering. Dat leidde regelrecht naar verandering van de verblijfstatus. Ik zette het onderzoek verder voort in de vreemdelingenwetten en ontdekte interessante feiten. Op de een of andere manier ging ik er van uit dat op zijn minst de wetten in de meeste landen gebaseerd zijn op algemene normen en waarden. Algemene bepalingen zouden niet discriminerend zijn, verwachtte ik. Verblijfrechten bleken toch verdeeld voor verschillende nationaliteiten. Ik kwam de volgende zinsnede tegen: ‘... landen waarmee Nederland speciale banden heeft, maar ondanks dat Suriname Nederlandssprekend is, geldt dat niet voor Suriname....’ Ik had Surinamers in Suriname en Nederland zo vaak over die speciale band gehoord. Ik printte dat artikel uit voor elke

persoon die dat voor mij beweerde. De Immigratie- en Naturalisatiedienst maakte niet alleen onderscheid, maar ook om redenen die niet klopten. Welke banden hebben ze dan met de Verenigde Staten van Amerika. Had ik geen recht op een studie in dit land, terwijl mijn voorouders het hebben helpen opbouwen. Voor mensen die geschiedenisles in Nederland hebben genoten waar dus een groot deel van hun eigen geschiedenis niet behandeld wordt refereer ik naar elk geschiedenis boek van de vroegere koloniën. Maar dan moet je eerst weten welke landen kolonie waren. Google die eerst maar. Mijn irritatie over het bovenstaande vloeit voort uit het herhaaldelijk verklaren van mijn aanwezigheid, afkomst en taal. Ik had wat men noemt een D-document als verblijfvergunning dat me het recht gaf om in Nederland te wonen, maar niet in mijn onkosten te voorzien. Iedereen weet dat je geen geld verdient in een land waar de koers en salaris veel slechter is en uitgeeft in een land waar dat beter is. Het is weggegooid van je geld. Dat van mij was al weggegooid, mijn borgsom was bijna op. Ik had op zijn minst een C-document nodig. Dan kon ik werken hoeveel ik wilde en was er geen twv meer nodig. Maar dan hoefde ik niet te werken want met een C-document maakte ik aanspraak op een deel van

het normale bedrag van studiefinanciering. Waarvoor het noodzakelijk was werd erdoor overbodig. Ik schreef iemand die daartoe bereid was in op mijn adres en gaf dat door, impliciet doorgevend dat ik samenwoonde met een persoon met de Nederlandse nationaliteit. Tot de dag van vandaag geloven sommige familieleden dat ik een schijnhuwelijk was aangegaan. Dat was meestal de enige manier om 'rechten' te verwerven. Ik heb die optie nooit overwogen. Voor mij was het huwelijk plechtig. Mijn keuze om niet (in het echt) echtelijk te verbinden was niet in tegenstrijd met mijn eerbied ervoor, maar eerder een onderdeel ervan. En ik kon me mijn principes nog permitteren. Uit de inschrijving van deze helper volgde een C-document. Hij maakte mijn dankbaarheid voor hem overbodig door zelfpropaganda. Ik liet er geen gras over groeien om studiefinanciering aan te vragen. Ik had een heel jaar verkwist van mijn studie en besloot om nu ik het me kon permitteren om me volledig daarop te richten. Net op tijd want de Universiteit zou spoedig het collegegeld voor buitenlanders verhogen. Ik stopte daar niet. Ik wilde volledige studiefinanciering. Daarvoor moet je de Nederlandse nationaliteit hebben. Normaal zou ik vijf jaren in Nederland gewoond moeten hebben en in het bezit moeten zijn van een C-document

om daarvoor in aanmerking te komen. Om redenen die mij onbekend zijn gebleven besloot men een soort ‘actie’ te doen en voor een bepaalde tijd verviel de eis van vijf jaren als je ooit Nederlander geweest was. Het oud-Nederlandschap. Ik ben voor de onafhankelijkheid van Suriname geboren. Duidelijker gesteld, de eerste maanden van mijn leven was ik een Nederlander. Had ik nu wel of geen band met Nederland? Deze grote meevaller zorgde ervoor dat ik plotseling de Nederlandse nationaliteit en alle rechten en privileges die daaraan verbonden zijn verkreeg. Daarom noemen Surinamers het verkrijgen van het Nederlands paspoort: ‘het krijgen van recht’. Voor mij was dat paspoort een document zoals alle andere die je nodig schijnt te hebben om je vrij te bewegen en te doen wat je wilt. Mijn Surinaams paspoort dat daarmee verviel en geen wetskracht bezat bewaarde ik, omdat het voor mij mijn identiteit was. Het ene paspoort zei wie ik was en het andere wat ik kon doen. Ik had het allemaal in mijn hoofd goedgepraat maar toch voelde het alsof ik mijn ziel verkocht. Het was nu een officiële, maar nog altijd een tijdelijke emigratie. Het is tijdelijk. De zin die me gesteund heeft en waarvan ik altijd heb geprobeerd te scheiden. Eindelijk en net op tijd hielden de

hoogst interessante ervaringen met instanties en mensen op.

Op de Universiteit was de studie Engelstalig en gericht op internationale studenten. Ze betaalden een hoger bedrag aan collegegeld. Ik kreeg de kans om mensen uit alle hoeken van de wereld te kennen. Niet dat ik geïnteresseerd was. Ik had een duidelijk doel en focus. Het gebeurde gewoon en als ik erop terugkijk was het een geweldige ervaring. Ik leerde studiegenoten kennen die regelrecht uit Rusland, IJsland, Mexico, Indonesië, Cambodja, China, Japan, Nigeria, Peru, Columbia, Costa Rica, Roemenie, Aruba, Pakistan, Irak en Iran kwamen. Uit het hoofd herinner ik me alleen deze studenten en natuurlijk de Surinaamse, de Nederlandse en de in Nederland gevestigde buitenlanders zoals Turken, Marokkanen en Antillianen. Ik merkte dat de mensen die het meest gemeen hadden met elkaar groepen vormden. Buitenlanders en Nederlanders onderscheidden zich. Onder de buitenlanders vormden groepen met dezelfde taal en religie. Ik hoorde tot geen enkele groep, maar ging om met mensen die mij benaderde en die ik mocht. Bij sommigen voelde ik me vaak buitengesloten, omdat ze onderling continu in hun eigen taal spraken of over hun religie.

Desondanks was ik goed bevriend met enkelen. Een keer toen een van ze besloot te gaan bidden, wilde ik mee ter gezelschap en ze weigerde. Ik snapte het niet. Ik maakte de transformatie van een Marokkaanse met mooi wild bos haar dat uiteindelijk onder hoofddoek verstopt werd, mee. Wie ben ik om daar iets tegen te hebben. Ik vroeg me alleen af waarom ze fris van de boot dat niet gewoon was te doen. Wat was er gebeurd na een kort verblijf in Nederland. De meeste tijd heb ik doorgebracht met de Russische. Ze vertelde me over Rusland toen het nog deel uitmaakte van de Sovjet Unie en daarna. Hoe de door de media geschetste vrijheid hun armoede en chaos had gebracht. Hoe dit meisje opgegroeid was met Bollywood films omdat andere (Amerikaanse) films verbannen waren in de Sovjet Unie. Als puber wekte de theorie van Karl Marx mijn belangstelling en had ik daarom een spreekbeurt over de Sovjet Unie gehouden. Voor deze theorie gold ook wat voor een aantal andere van toepassing was. Als theorie is het briljant, maar in de praktijk werkt het niet. Ik had ook een uittreksel geschreven van 'Het Vrouwen Bataljon'. Dat was een boek over vrouwen in het Russische leger ten tijde van de tweede wereldoorlog. Mijn Russische studiegenoot was in Siberië opgegroeid. Ik greep de kans om de

beschrijvingen van mijn vroegere favoriete schrijver ‘Konsalik’ van de toendra of steppe uit eerste hand te horen. Zij had haar masteropleiding in Moskou afgemaakt en moest het opnieuw doen in Nederland. Mijn verontwaardiging over de onderwaardering van mijn Surinaamse opleiding verdween als sneeuw voor de zon. Ik had immers maar een deel van de bacheloropleiding gedaan. Het is misschien niet altijd eerlijk, maar soms wel consequent. Ze had een Nederlandse vriend en leerde Nederlands praten. Haar Engels was heel slecht waardoor ze veel moeite had met de studie.

‘Je hebt een Amsterdams accent,’ zei de praktijkbegeleider tegen haar.

‘Dankjewel,’ reageerde ze blij.

‘Het is geen compliment,’ was zijn reactie. Deze begeleider was heel ongeduldig tegen haar. Op een dag barstte ze in tranen uit. Ze zocht troost bij me. Ik zei haar om zich niet te laten kennen.

‘Ik help je met de opdrachten,’ zei ik.

‘Maar door uit elkaar te vallen, ‘ bevestig je wat hij van je denkt. ‘Als je het niet uithoudt, loop naar het toilet. Gun hem dat niet,’ zei ik. Emoties tonen is geen zwakte. Het is wel verspild aan sommigen. Op je rechten staan is goed. Ervoor vechten is geweldig. Maar die lukraak uitoefenen waar het niet geaccepteerd is getuigt van een

gebrek aan gezond verstand. Wanneer je overleeft, bereik je veel meer. Het lied van de studentenvereniging zei iets in de trend van: ‘ Wij zijn allemaal jongens, meisjes zijn niet welkom.’ In deze tijd en in Europa werd dat met volle borst gezongen op een Technische Universiteit. Tradities zijn overal heilig. Het werd tegenwoordig als grappig opgevat. Ik ging ook niet alles te lijf met gebalde vuisten. Maar ik zong nooit mee en lachte niet mee zoals andere ‘sportieve’ meisjes. Zij wisten niet beter. Ze hadden het geluk om alleen met subtiel seksisme in aanraking te komen, die ze niet herkenden. Of spoken te zien waar ze niet waren zoals de Russische. Eigenlijk was ik over het voorval met de Russische meer verbaasd dan wat anders. Ik had veel erger meegemaakt zonder een krimp te geven. Maar dat is een ander boek zoals ik eerder aangaf. Deze man was niet bevooroordeeld zoals in de volgende scene duidelijk wordt. Hij was bot en daar hadden veel buitenlanders moeite mee. Ik moest voor een proef samenwerken met een Nigeriaanse man. Hij was niet zo jong meer. Tijdens de proef schepte hij op over zijn relatie. ‘Ze is dik. Maar dat geeft niet. Ze is in ieder geval wit,’ vertelde hij.

‘Zullen we ons concentreren op de proef,’ zei ik ijzig. Hij ging naar de begeleider toe en zei dat hij niet met me wilde samenwerken.

‘Zij moet doen wat ik zeg,’ verklaarde hij zich nader.

‘Hoezo,’ vroeg ik tegen beter weten in.

‘Je bent een vrouw,’ hoorde ik hem zeggen en geloofde mijn eigen oren niet. Met zoveel zekerheid en zo direct had ik dit niet eerder gehoord.

‘Je kan de pot op,’ zei ‘die vrouw’ tegen hem. De begeleider grinnikte en ik mocht de opdracht bij wijze van uitzondering alleen uitvoeren. Dat deed ik het liefst.

Mijn IJslandse studiegenoot die goed Nederlands sprak werd steeds door een Nederlandse jongen gecorrigeerd op haar taalgebruik. Ik nam het op voor haar. Toen ik die jongen op een dag corrigeerde, vond hij het zeker niet leuk. Maar hij stopte wel met de IJslandse lastig te vallen. Zij vertelde dat in haar land, maar enkele achternamen voorkwamen. De achternaam van een vrouw was in vrouwelijke vorm zoals bij de Russen. De Mexicaanse jongen had twee achternamen, van beide ouders. Beide laatstgenoemden waren kinderen van artsen. Het verschil was dat de eerste een comfortabel studenten leven had en de tweede allesbehalve

dat. De Mexicaanse jongen had een pand gekraakt en sliep wekenlang op de koude vloer daar. Hij had een aandenken meegenomen van dat pand toen hij na enkele bijbanen een kamer kon permitteren. Toen vertelde hij me over zijn vorige situatie en wees naar een oud versleten schilderij. Ik kreeg niet de kans om de meeste studenten goed te leren kennen. Ik volgde zakelijk mijn colleges, deed mijn practicum, studeerde in de bibliotheek en keerde naar huis terug zonder lang rond te hangen. Ik maakte gebruik van de faciliteiten van het sportcentrum van de Universiteit. Meditatie, Yoga, zelfverdediging en spinning probeerde ik uit. Meditatie en spinning waren niets voor mij. Nadat de lessen van Yoga en zelfverdediging afgerond waren, bleef er niets meer over voor me in het sportcentrum. We hadden in de kelder van het gebouw een café waar ik bij uitzondering meegesleurd werd. Na een ontspannen tijd werd ik op de fiets naar huis gebracht door een van de meisjes, omdat de bus 's avonds met een lagere frequentie kwam. Soms begeleidde de hele groep me gezellig naar huis. Het was een leuke tijd. Na het eerste jaar viel de helft van de studenten uit. Ze stakten hun studie of besloten van studierichting te veranderen. Na het tweede jaar liet ik de meesten achter me (ik probeer niet te

grinniken). Daarom was ik aan het eind de eerste van mijn beginjaar die afscheid nam van de overgebleven enkelen. Ze waren trots op me en verwendeten me die laatste dag. Ik wist dat ik ze niet meer zou zien. Na ruim zes jaren was ik afgestudeerd.

4

Toen ik amper zeven of acht jaar was, schat ik, raakte ik geïntregeerd door huizen. Wanneer mijn ouders me meesleepten naar visites en bruiloften in de districten (het platteland van Suriname), zat ik op de achterbank van de auto huizen te tellen. Dat had niet met de huizen maar verveling te maken, omdat de conversatie tussen mijn ouders aan mij voorbij ging. De districten waren niet dichtbevolkt dus het was ook niet moeilijk. Wanneer meisjes van mijn leeftijd de ceremonieën van de bruiloft volgden en de klederdracht van de bruid bewonderden, ging mijn interesse uit naar de indeling en inrichting van het feestelijk huis. Dat inspireerde elke keer als stukken van een puzzel het beeld van mijn eigen huis dat vorm begon te krijgen.

Ik denk dat er altijd wel genoeg is om voor te vechten. Of je vecht, is een kwestie van karakter. Ben je geneigd te accepteren en te berusten of wil je verandering en wel nu. Ik heb nooit verkeerde situaties kunnen accepteren. En ik ben niet snel tevreden. Het heeft zijn voor en nadelen. Ik heb mensen die gemakkelijk tevreden zijn soms wel

benijd. Ze zijn zo snel klaar en voelen zich goed. Ik moest meer doen om me goed te voelen over mezelf en mijn situatie. Ik zou kunnen beargumenteren dat ik daardoor meer bereikt heb, maar als je daar geen behoefte aan hebt, is het dan niet overbodig? Hoe het ook zij, ik had een natuurlijke gave tegen mijn wil in, om het zo gecompliceerd te maken als maar mogelijk was. Om dat gedetailleerd te beschrijven is het onvermijdelijk om eerst mijn afkomst te beschrijven.

Ik kom uit een hervormd Hindoestaans gezin in tegenstelling tot de meerderheid van de Hindoestanen in Suriname. Die hervorming houdt in dat een groep zich in India losmaakte van de culturele, religieuze en ceremoniële aspecten die door de jaren heen toegevoegd waren aan de Hindoe filosofie. Sarnami, een taal dat zich of uit het Hindi heeft ontwikkeld of een dialect van India is, was mijn eerste taal. De oorsprong is niet met zekerheid vastgesteld, omdat de immigranten uit India geen contact hadden met hun moederland. Vermoedelijk komt het uit Noord-India gezien de overeenkomsten met de dialecten daar. Om nog een dwaze stap verder te gaan. Het is me verteld dat van de verschillende kasten die in Suriname belandden,

mijn grootouders tot de kaste van de Kshatriya's behoorden. Vroeger bepaalde de kaste waarin je geboren was de status en het beroep. Onder de Kshatriya's vallen adel, leiders en strijders. Strijders? Misschien is het wel genetisch. Ik wilde niet als Hindoestaan gezien worden maar als Surinamer. Misschien mijn eerste stap naar de wens om niets anders dan mens als identiteit te hebben. In elk geval wilde ik niet in een hok geplaatst worden. Toen was ik er trots op dat ik een Surinamer was. Bepaalde groepen lieten je je afkomst nooit vergeten. Sommigen zagen zichzelf als volwaardige Surinamer omdat zij er langer waren of vermengd waren. Zij worden ook gezien als de Surinamers door Nederlanders. Ondanks dat het de grootste groep was, gaf het behoud van een duidelijke culturele erfenis bij de Hindoestanen een versterkte specifieke kijk naar ze, geloof ik. Ik deed mijn best om accentloos, dus niet met een Hindoestaans accent te praten. Hindoestaans praten in het openbaar was taboe. Ik schreef een schrift vol met zelfstandig naamwoorden en bijbehorende lidwoorden. Niet alfabetisch, dat zou overschrijven van het woordenboek betekenen, maar categorisch om ze te onthouden. Dit waren mijn grootste geheimen. Ik schaam me daar niet langer voor, integendeel. Na mijn verblijf in Nederland verbaasden

Surinamers zich erover dat ik de Hindoestaanse taal niet ‘verleerd’ was zoals andere Hindoestaanse Surinaamse Nederlanders, dat zogenaamd waren. Of Hindoestaanse Surinamers die gestopt waren hun kinderen die taal bij te brengen. Ik vond het een toevoeging aan mijn verzameling talenkennis. Ik vond het prettig om sommige dingen daarmee uit te drukken en miste het gebruik ervan zelfs. Ironisch genoeg kreeg ik de stempel van Surinaams accent, dat afkomstig is uit de Sranang tongo, de communicatie taal in Suriname, juist niet in Nederland. Ik praktiseerde geen enkele religie. Van waar ik kwam interesseerde me ook niet zoals het Surinaams volkslied gebied. Dit lied bestaat uit twee delen in twee verschillende talen. Het Surinaams deel van het dat volkslied zegt dat het niet uitmaakt **van waar we kwamen** om saamhorigheid tussen alle groepen te bevorderen. Het Nederlands deel van hetzelfde volkslied zegt dat het niet uitmaakt **hoe we daar kwamen**. Een uitstekende manier om delen van de geschiedenis waar men liever niet aan herinnerd wordt, onbeschreven te laten. Hopelijk is het overbodig voor de meeste mensen wanneer ik even vertel ‘hoe we daar kwamen’ om mijn afkomst te verklaren. De Engelse kolonisten brachten mensen uit Afrika als slaven en daarna uit India als contractarbeiders naar

onder andere Suriname. De Nederlandse kolonisten brachten Indonesische koloniale van de ene kolonie naar het andere. Om niet al te veel af te dwalen, ik nam denk ik toch sommige hindoe filosofieën die voor mij aannemelijk waren selectief over. De belangrijkste is wel dat onrecht accepteren even erg is als onrecht doen.

Ik kwam van het ene gevecht in het andere terecht. Thuis, buiten en daarna buiten het land. Voor erkenning en om mijn doelen te bereiken. Als jongste van het gezin heeft iedereen wat over je te zeggen. Leeftijd mag nooit de enige reden zijn om respect af te dwingen. Opkomen voor mezelf tegen zes anderen was door mijn late geboorte al bepaald en deze levenslange oefening baarde kunst. Ik kwam wanneer ik tijd overhield op voor anderen die het nodig hadden of ze het verdienden of niet. Dit zijn van die figuren die niet voor zichzelf vechten dus je hoeft niet te verwachten dat ze jou hulp retourneren. Thuis stond ik er ook op om niet onderscheiden te worden van de jongens en daarvoor deed ik alles wat jongens deden. Om maar niet weer een label te dragen van 'meisje'. Ik hield niet slechts de schijn op door kleding, gedrag, voetbal kijken en alles wat jongens toegekend werden. Dat was zuiver een pathetische eerste stap. Andere

masculiene kenmerken zoals vloeken gaf ik heel snel op, omdat ik de lege stoerheid daarvan niet kon appreciëren. Je neemt geen verkeerde dingen over nietwaar? Ik bewees mezelf vooral inhoudelijk door een flinke dosis wedijver. Met het motto: ‘als zij het kunnen, kan ik het ook, misschien beter’. Daaronder viel voetballen (niet alleen kijken ernaar), klussen en later een traditioneel mannenberoep. Dat laatste was niet enkel in naam, maar zonder speciale behandeling. Dit resulteerde erin dat ik in de toen (en nog altijd) overwegend mannenwereld terechtkwam waar nog meer obstakels me opwachtte. Ik had genoeg strijd in me. Maar dat is een heel (ander) boek. De achterliggende reden was ook dat ik interesse had voor een specifiek vakgebied. Omdat ik altijd haast had, wilde ik daar zo snel mogelijk mee beginnen. Daarom koos ik voor een beroepsopleiding in plaats van het voortgezet onderwijs. Die omweg maakte ik vooral ook, omdat ik eerder aan de slag wilde om te kunnen sparen en een huis te bouwen. Ik slaagde in het derde jaar van het vierjarige MULO voor het toelatingsexamen van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Voor een technische beroepsopleiding werd een toets afgenomen in het vierde jaar. Waarom dan pas is mij geheel onduidelijk. Dat was dus een extra

jaar. De MBO telde vier jaren in plaats van de drie jaren van het vwo. Nog een jaar erbij. Om naar de Universiteit te gaan moest ik een schakeljaar doen, omdat ik van de MBO (en niet vwo) kwam. Een omweg die me drie jaren kostte en waar ik heel bewust voor koos. Direct na de MBO begon ik te werken terwijl ik verder studeerde. Dat maakte ik mogelijk door eerst een jaar dagdiensten te combineren met het schakeljaar dat 's avonds was. En daarna middagen nachtdiensten te bewerkstelligen door de aanvraag van een overplaatsing aan het werk zodat ik colleges overdag kon volgen op de Universiteit. Voor de uitvoer van deze plannen moest ik eerst de toestemming van mijn vader krijgen. Vechten betekende geen opstandigheid, aanvaring of collision. Het betekende grotendeels uitspreken, overtuigen en waarmaken. Mijn vader wenste dat ik arts werd. Het verheven beroep bij uitstek voor Hindoestanen. Ik onderhandelde met hem. Ik zou hoge cijfers blijven halen. En ik zou verder studeren (die belofte was destijds de enige halfslachtige reden om te studeren). Ik legde hem ook uit dat aanzienlijk verval van fysieke esthetiek mij tegen de borst stuitte. Daarbij dacht ik aan etter en andere slijmerigheden. Waarschijnlijk kun je een specialisatie kiezen waarbij je dat kan vermijden.

Later. Maar fysieke aanrakingen met lichaamssappen van vreemden waren onontkoombaar. Ik dacht ook geen ‘bedside’ manieren te hebben. Hij heeft het onthouden als: ‘ ik houd niet van mensen’. Het belangrijkste is dat ik hem over de brug kreeg. Vijfentwintig jaar later vroeg ik hem of hij spijt had dat ik geen arts was geworden. Hij antwoordde niet. Hij had me steeds verteld wanneer iemand arts werd. Met de insinuatie dat ik het ook had kunnen worden. Ik draaide het nu om.

‘Hoeveel meisjes heb je de afgelopen jaren genoemd die arts zijn geworden. Ken je er een die ingenieur is geworden?’ Hij zweeg. Ik besloot op dat moment dat ik geen behoefte meer had aan zijn goedkeuring, omdat die niet terecht was. Ik was druk geweest met het bewijzen van gelijkheid. Het idee van ongelijkheid hinderde me. Daarbij vond ik het vanzelfsprekend dat ik alles zou kunnen dat vrouwen konden, want dat werd niet betwijfeld. Door mijn gekozen pad werd ik omgeven door het ander geslacht en nam onbewust veel over. Thuis was het al het geval, behalve mijn moeder. Ik leerde en deed niets dat ‘vrouwelijk’ was ook om te tonen dat men ongelijk had over ongelijkheid. Ik vergat dat men vrouwen niet alleen als minderwaardig, maar wat ze deden ook als zodanig beschouwde. En ik

daaraan meedeed. Later besepte ik dat niets te min is en ik niets te bewijzen had. Ik omarmde ook wat gezien wordt als typische vrouwelijke vaardigheden welke mij aanspraken. In Nederland had het recht op wonen en werken mijn aandacht. Niet voor het algemeen belang, maar voor me zelf. In het algemeen leer je nu eenmaal mensen hoe ze je moeten behandelen. In Europa is het voldoende om te protesteren. Om het te benoemen. Ik bereikte dat niemand die me kende me anders durfde te behandelen dan waar ik op stond en wat ik toestond. Ik was dus niet altijd even plezierig en geliefd maar dat nam ik voor lief. Mensen behagen is nooit mijn doel of sterkste kant geweest.

5

Onmiddellijk na mijn afstudeerpresentatie belde ik naar Suriname dat ik mijn studie af had en direct terugkwam. Binnen enkele dagen vertrok ik zonder mijn diploma af te wachten. Ik zou daarvoor terugkomen. En met wat tegenzin ook om een jaar in Nederland te werken en ervaring op te doen, maar vooral voor een snelle start in Suriname zodat ik mijn zelfstandigheid niet hoefde te verliezen. Trouwen is vaak de enige manier om uit huis te gaan. Want twee mensen redden het beter en krijgen ook veel steun van de familie als ze doen wat hoort. Dat gold dus niet voor mij. Ik wilde alleen gaan wonen dat zoals eerder aangehaald zeker niet aangemoedigd en gesteund werd. Dat ik het helemaal alleen moest doen vond ik niet erg, integendeel, ik wilde dat juist. Misschien omdat ik geen inspraak wilde, want dat krijg je altijd met hulp. Het gaf me ook voldoening. In Nederland werken en in Suriname uitbesteden is nu eenmaal slimmer. Ik had in Suriname vijf jaren gewerkt en gespaard voor een huis maar elke keer schoot ik tekort, omdat ik per se in Surinaamse guldens wilde sparen en de Surinaamse munteenheid steeds devalueerde. Dat

geld was het eerst jaar in Nederland opgegaan aan onderhoud en ik was door het verstrijken van de jaren en de jeugd niet meer gemotiveerd om dat allemaal opnieuw te doen.

In het vliegtuig zat een chagrijnige man naast me. Hij klaagde onder andere over de rij die ons opwachtte op de luchthaven. Niets en niemand kon mijn blijdschap intomen. Ik had helemaal geen zin in zijn gezeur. Ik trok mijn benen op en sloot mijn ogen. Ik hoopte dat hij dan ophield met praten. We kregen heftige turbulentie. Die man vervolgde zijn geklaag over Surinam Airways waar ik altijd de voorkeur aan gegeven had. Ik probeerde hem tevergeefs op te fleuren door een beeld te schetsen van leuke dingen die hij zou meemaken. Toen ik dacht eindelijk verlost te zijn van hem, stond hij voor me in de rij op de luchthaven. Ik werd uit de rij gehaald door een 'uniform'. Ongerust keek ik om me heen en zag mijn familie wenken. Ik groette de man vrolijk lachend en liep weg. Het was geregeld dat ik onder het genot van een drank in een lounge mijn koffers opwachtte. Dat binnen enkele minuten naast me stonden. Ik werd naar buiten begeleid waar een limousine me opwachtte. Niemand kon ontkennen dat mijn

familie altijd bereid was een feest te helpen bouwen.

De daaropvolgende maanden realiseerde ik me dat ik niet zomaar terug kon gaan naar hoe het was. Mensen waren doorgedaan met hun leven. Men toonde wel respect en bewondering en ik werd als voorbeeld gesteld voor dochters. Mijn vrienden reageerden niet op mijn voorstellen om elkaar te ontmoeten. Het is niet dat ik vanuit Nederland mijn relaties in Suriname niet onderhield, het was wel minder. Ik was niet thuis, want niets was over van wat dat woord betekende. Ik dacht dat het wel terug zou komen. Dat het niet onomkeerbaar was met de tijd. Ik was in Nederland oppervlakkig gebleven tegen mensen en had mijn leven ingericht met het thema tijdelijkheid. De buurt waar ik opgegroeid was, op de rand van de hoofdstad met een buitenwijk karakter, was veranderd in een drukke stad met rommelige winkels kris kras tussen woonhuizen. Heel veel zaken waren uit de grond gerezen. Mensen waren massaal aan het hoslen (afgeleid van het Engels woord hustle en betekent ook van alles uit de mouw schudden om geld te verdienen). Deze bedrijvigheid kaartte ik eerder aan bij het verslag over het deur aan deur verkopen van make-up. Die vaagheid daarvan

verscherpte voor me. Dit is geen nieuw fenomeen maar het begon te overheersen. Gewone beroepen en banen schenen minder populair te zijn. Niet omdat men een 'short cut' wilde, maar uitsluitend op de traditionele manier was het moeilijk om te voorzien in de basisbehoeftes. Voor woonhuizen aan de kant van de straat waren tenten opgezet om van alles en nog wat aan de man te brengen. Fruit, groente, broodjes. Of er stonden borden op erven met wat er te koop werd aangeboden. Kip, eend, eieren. Huisvrouwen waren hapjes aan het 'cateren'. Het gaf me allemaal toen een ongemakkelijk gevoel dat ik negeerde. Veel later besepte ik dat het me een indicatie gaf van de staat waarin het land verkeerde en ik het niet wilde onderkennen.

'Nederland tegen Suriname,' zei iemand terwijl ik danste en ze besloot het tegen me op te nemen. 'Ik breng daar nooit meer een Hollander,' zei een ander toen ik ontevreden was met een kapper. En dit waren geen vreemden, maar naasten. Het was allemaal niet kwaadaardig bedoeld (hoop ik), maar het gaf me aan hoe ik gezien werd. Het was wij en zij en ik hoorde niet meer bij 'wij'. Het beviel me niet. Ik was niet thuis gekomen, ik was in Suriname een vreemdeling evenals in Nederland. Dat ik daar bij de vreemdelingendienst moest aanmelden na

aankomst versterkte dat gevoel. Mijn relatie met de vreemdelingendienst was begonnen in Nederland en werd voortgezet in Suriname.

Er waren van die mensen die dachten dat ik even in Nederland een diploma had opgehaald. Tijdens mijn studietijd en in de periferie van de familie ben ik deze mensen tegen gekomen. Ze vonden dat ik het niet moest en hoefde, omdat mijn vader geld had. Ik vond dat het juist een prestatie was dat ik het deed uit pure wil. Ik maakte gebruik van hetzelfde lesmateriaal en vervoersmiddel. Het geld dacht, handelde en studeerde niet voor me. Mijn vader verwende ons niet. We moesten ons best doen. En als ik toch een betere start en minder zorgen had, kwam dat ook door zijn hard werken en afwezigheid in ons leven. Niets was gratis. Ik ontken niet dat ik het getroffen had, maar waarom werd het niet gegund. Waarom werd wat ik op eigen houtje deed geminimaliseerd. Die instelling kwam overeen met hoe ze denken over Surinaamse Nederlanders. Ze zijn in Nederland dus ze hebben alles bereikt. In Nederland moet men nog steeds werken. Ze worden beter betaald, maar hun uitgaven liggen ook hoger. Opnieuw starten is niet simpel. Net zo min als elke bekendheid aan mensen en omgeving achter je laten. Ze

hebben het financieel beter, maar daar hebben ze andere offers voor gebracht.

Ik dacht terug aan een voorval. Aangezien er zoveel los ging in me en maalde door mijn hoofd, was filosoferen toepasselijk. Letterlijk. Bij het keuzevak filosofie op de Universiteit in Nederland waren we ideeën aan het uitwisselen. Ik toonde mijn verbazing over het feit dat Nederlanders totaal niet nationalistisch waren. Mijn geconditioneerd denken kwam voort uit het belang van nationalisme voor landen als Suriname. Daar is het noodzakelijk om eenheid te bevorderen. Verschillende groepen verbinden door een identiteit. De docent legde mij uit dat Nederland, Europa eigenlijk, geen goede ervaring had met het nationalisme doelend op de tweede wereldoorlog. Nationalisme van één land had haat en ellende veroorzaakt tegen andere landen en andersdenkenden in eigen land. Het was extreem en daarom had het desastreuze gevolgen, dacht ik toen. Buitengesloten voelen in mijn eigen land deed mijn nationalistisch gevoel niet wankelen. Ik had de goede kanten ervan gezien. Jaren later realiseerde ik me door het opkomende nationalisme in Nederland dat het nobele ervan wegvalt wanneer een meerderheid dat zich aanmatigt tegenover minderheden. Het doel en de

gevolgen bepalen de waarde van dit sentiment. Dient het om eenheid te creëren of anderen buiten te sluiten en te haten. Nationalisme is niet absoluut maar relatief besluit ik deze amateuristische filosofische terugblik en vooruitblik.

Bij mijn vertrek zat ik op een terras op de voormalige Zanderij, intussen Johan Adolf Pengel luchthaven geheten. Een Surinaamse Nederlander zat daar ook met zijn vrouw. Uit dat groot gezelschap kon hij me herkennen als iemand dat dit gemeen had met hem. Je bent blind voor de eigenaardigheden van alles dat vertrouwd is. Maar wanneer dat niet het geval is, springen dingen beter in het oog. Voor mij was dat de kennismaking met Surinaamse Nederlanders en vervolgens de ontmoeting met Nederlanders. Dat zette zich jaren later voort bij de Surinamers die ik met een nieuwe bril zag. Ik heb me geamuseerd aan mensen zoals deze ‘toerist’ op de luchthaven. Wanneer men in een winkel zo verheugd reageerde op een Surinaams product en de verzekering vroeg of het echt Surinaams was, grinnikte ik. Het verbaasde me dat koffers vol gestampt werden met Surinaamse producten als men op vakantie in Suriname terugkeerde naar Nederland. Ik heb licht reizen

nooit licht opgevat. Sommige trekken van Surinaamse Nederlanders bleven mij een raadsel. Hoe ze bijvoorbeeld binnen enkele maanden na aankomst een tongval ontwikkelden dat ‘met een aardappel in de mond praten’ genoemd wordt. Waarom zij in Nederland ‘boerentaal’ zijn gaan gebruiken in plaats van algemeen beschaafd Nederlands, om Nederlands te klinken. Dit kondigt een lange uitweiding aan in de volgende alinea, zeg gerust afdwaling, over de schitterende Nederlandse taal.

Misschien kwamen die capriolen voort uit een sterke behoefte om te integreren. Ik had daar geen last van. Want ik was er tijdelijk toch. Net zomin als ik in het andere extreem geval een identiteitscrisis beleefde. Want je had ook mensen die nog net niet met de Surinaamse vlag op hun rug geplakt rondliepen.

Wat fout Nederlands is durf ik niet meer met stelligheid te zeggen. Tegenwoordig heb je Belgisch Nederlands, Surinaams Nederlands en steeds meer gebruik van de Engelse taal en cyber afkortingen. Voor mij was het allemaal ooit een kwelling geweest om het aan te horen. Ik was vroeger van mening dat de Nederlandse taal het meest vervuild werd door Nederlanders. En dat Surinamers het heel lang gepreserveerd hielden.

Maar zoals zoveel andere dingen nemen ze dit ook over van de Nederlanders. Ik probeer dus niet meer vervelend erover te doen. Ik probeer. Op een dag lukt het me. Weliswaar kan soms iets beter uitgedrukt worden in een andere taal dus ik permitteer mezelf ook steeds meer het gebruik van Engelse woorden. Waar niet overheen te zetten is kindertaal. Daar maken de (bijvoeglijke naamwoord ontbrekende) Nederlanders zich schuldig aan. Elk zelfstandig naamwoord wordt normaal verkleind of op een kinderlijke manier door het gebruik van ‘ie’. Inclusief officiële voornamen. Zelfs de zon is niet groot genoeg. Het bovenstaande getuigt van onderliggende opgespaarde ergernis van jaren die zijn weg gevonden heeft. Het lucht op. Ik ben wel erachter gekomen dat de oorspronkelijke bewoners van Nederland de kennis van meerdere talen als een verrijking zien. Ze doen hun best om te communiceren met mensen ongeacht een taalbarrière. Ze houden niet krampachtig vast aan de label ‘Nederlander’ waardoor menselijkheid floreert. Dat is niet zo vanzelfsprekend als je zou denken.

De bespreking van de clichés onder de Nederlanders wordt voortgezet. Het voorgaande deel over het taalgebruik was slechts het eerste

deel. De typische Nederlandse gedragingen zijn overwegend kostelijk. De lege verplichte beleefdheden, correctheid en overbodige interesse kunnen mateloos prikkelend zijn. Op den duur ben ik sommige correctheden gaan waarderen, maar de zelfingenomenheid en veroordeling die daar vaak hand in hand mee gaan, niet. Tot zover mijn perspectief bekleed met een overvloedige zachtmoedigheid.

In die tijd woedde een strijd in mijn binnenste. Ik wilde niet geïdentificeerd worden als een Nederlander en ook niet als een Surinaamse Nederlander. Maar een Surinamer was ik niet meer.

De man op 'Zanderij' knoopte een gesprek aan. Wat me bij bleef uit dat gesprek is dat hij over zichzelf zei: 'Ik ben persona non grata. In Nederland ben ik een Surinamer. In Suriname ben ik een Nederlander. Ik hoor nergens meer.'

6

Terug in Nederland haalde ik eerst mijn diploma op bij de administratie van de Universiteit. Ik had mijn appartement gemist. Dat kwam nu het dichtst bij thuis voor me. Toch heb ik zwakke momenten gekend waarbij ik direct terug wilde en mijn familie ontmoedigde me steeds weer. Wat zou ik daar beginnen zonder een geld? Ik snapte niet hoe iedereen het daar kon bolwerken behalve ik. Mijn studiefinanciering was natuurlijk beëindigd en na amper een maand solliciteren vond ik een baan. Het was weliswaar niet in mijn vakgebied maar op mijn denkniveau zoals dat genoemd wordt. Het betrof een Duitse multinational gelegen in Zuid-Holland. Voor mij was het werk en reizen eenvoudig en een rustige tijd brak aan. Alles dat nog restte was een kwestie van tijd en zou vanzelf gaan als ik bleef doen wat ik deed zoals ook in mijn jeugd en studietijd. Ik was van niets en niemand afhankelijk en had alles in eigen handen. Het is zo prettig als logica werkt. Als na een actie de verwachte reactie volgt en loon naar werken opgaat. Wanneer studeren, werken en je best doen voldoende zijn. Mijn droom van een huis

was een korte termijn planning. De laatste stap daarin was naar Suriname gaan en het daar bouwen. Na de vakantie in Suriname was ‘huis’ veranderd in ‘thuis’. Ergens waar je jezelf kan zijn, een zachte plek. Maar thuis bestaat uit mensen die van elkaar houden, elkaar steunen, elkaar accepteren en op elkaar rekenen. Die gedachte schudde ik snel van me af. Toen overkwam me mijn man.

De beschrijving van deze ervaringen zijn vooral onderwerpgebonden dan volledig en chronologisch. Ondanks de volgende hoogst vervelende aandachtstrekker, was mijn leven vol van andere vooral persoonlijke ontwikkelingen en bezigheden die parallel aan dit proces verliepen. Gebruikmakend van de tijd dat ik nog in Nederland vertoefde besloot ik mijn bijziende ogen te laten laseren. Ik zette nooit een bril op, omdat ik het niet mooi vond en onprettig op mijn neus en achter mijn oren. Contactlenzen hadden ook beperkingen. Ik had voortdurend vermoeide ogen. Ik gebruikte mijn ogen intensief voor mijn doelen en ontspanning. Ik deed een gedegen onderzoek op internet naar een goede kliniek in Nederland. Een Nederlandse kliniek stond gelijk aan betrouwbaarheid, dacht ik. Ik koos een uit de drie meest aangeschreven klinieken. De oogarts

was een man met wit haar (ook zijn neusharen die te zien waren). Hij leidde de kliniek samen met zijn voormalige secretaresse en huidige vrouw. Na enkele consultaties kwam je wel wat te weten van mensen die graag praten. Deze behandeling leverde niet het gewenste resultaat, om een keer iets zacht uit te drukken. Na de behandeling waren mijn ogen zo lichtgevoelig dat een zonnebril en gesloten ogen niet voldoende waren. Ik wikkelde mijn sjaal over mijn ogen die voor twee dagen rood en opgezwollen waren. Daarna zag ik, zoals bedoeld was, zonder hulpmiddel goed. Voor een maand. Mijn ogen verslechterden in een rap tempo. Binnen een maand zag ik slecht van dichtbij en in de verte. Het viel vooral tegen aan het werk aangezien ik niet goed zag wat er op een beeldscherm was. Ik herkende mensen wanneer ze spraken of naderbij liepen, aan hun stem en loop. Als ik een nummer trok bij de apotheek, wist ik niet wanneer ik aan de beurt was, omdat ik niet kon lezen wat er op de display stond. Ik weigerde om me ziek te melden. Sterker nog, ik verzweeg het en deed mijn best dat men het niet ontdekte. Ik stond er alleen voor, maar dat was ik gewend geraakt met of zonder zicht. Mijn relatie was nog pril en ik was niet gewend om hulp te vragen of te laten merken dat ik het nodig had. Ik

had een verzekering afgesloten bij de kliniek dus herhaalden ze de behandeling zonder bijkomende kosten. Als reden voor het falen van de eerste behandeling gaven ze mij op. Ik heelde niet snel, omdat mijn cellen niet regeneratief genoeg waren. Bovendien was van mijn kleur af te leiden dat ik veel pigment had waardoor er een grote littekenvorming plaatsvond. De tweede behandeling zou met extra voorzorg plaatsvinden waarbij er vitamine C in mijn ogen gespoten werd na de behandeling. Ik lag uren na het laseren met een klem op mijn oogleden die mijn ogen openhielden zodat van tijd tot tijd een substantie erin gespoten kon worden. Deze keer veroorzaakte de klem de zwelling, maar het was voor de rest een duidelijk verschil met de eerste keer. Ik was niet alleen. Mijn vriend was met me. Hij las me voor zodat ik die tijd doorheen kwam. Omdat niets kunnen doen dan wachten en vervelen het zwaarst voor me waren. Ook de terugval duurde veel langer. Mijn vriend en ik groeiden naar elkaar toe in die periode van helder zicht. Niet lang daarna trouwden we na een korte verlovingstijd. Mijn betere helft zette alles op alles om mijn zicht te laten herstellen. Hij bracht me naar een optoloog die zich een ongeluk schrok toen hij mijn ogen onderzocht. Ik had geen holle of bolle lens. Ik was dus niet bijziend

of verziend. Er was sprake van vervorming en littekenvorming. Er werden in de corrigerende vorm van mijn ogen harde contactlenzen gemaakt. Deze zouden mijn ogen door langdurige druk in de gewenste vorm brengen. Het duurde zeker ruim een jaar, maar het werkte. De vervelende prikkende contactlenzen deed ik opgelucht voor een laatste keer uit. Ik hield mijn contacten op de hoogte van het proces. In een terloopse conversatie, kwam ik erachter dat men dacht dat ik contactlenzen in had. Misconcepties en vergeetachtigheid kwamen uit dezelfde hoek (waar het schijnhuwelijk sprookje vandaan kwam). De hoek waar er niet genoeg belang gehecht werd aan deze feiten. Het is ook niet belangrijk, voor deze mensen. Wel genoeg om deze verdraaide beelden te verspreiden. Jaren later in een ander land op exact het moment dat het uitgezonden werd besloot ik op internet naar Nederlandse televisie te gaan kijken. Dat deed ik zelden. Ik zag hoe de kliniek van de bevoegde deskundige die mijn ogen behandeld had, gesloten werd en hij aangeklaagd werd voor meerdere gevallen zoals ik. Daarna kreeg hij een beroepsverbod.

Het werd spannend toen het bedrijf besloot te verhuizen naar Duitsland.

‘We moeten eens kijken wat er geregeld moet worden ten aanzien van je werkvergunning wanneer je in Duitsland werkt,’ zei mijn manager tegen mij.

‘Ik heb de Nederlandse nationaliteit,’ riep ik uiterst verbaasd. Ik weet dat Human Resources over dat soort aangelegenheden gaat, maar toch verwacht je dat na ruim anderhalf jaar je directe manager daarvan op de hoogte is. De aanname dat ik een buitenlandse nationaliteit heb omdat ik van buitenlandse afkomst ben, zal wel een logische conclusie geweest zijn.

‘En niet wanneer maar als ik in Duitsland werk,’ voegde ik eraan toe.

De systemen waarmee wij werkten werden daar niet gebruikt. In een korte tijd zouden we het moeten leren. Ik had een hele tijd gewerkt uit automatisme. Voor iets nieuws heb je je zicht nodig. Ik vroeg ontslag aan omdat langdurig ziek melden me niets leek. Mijn manager vond dat ik klasse had en schreef me een uiterst lovende aanbevelingsbrief. We verbleven wekelijks in hotels in Duitsland en kwamen in het weekend terug naar Nederland. Terwijl mijn man werkte zocht ik op internet naar woonhuizen in Duitsland. Na vier maanden vonden we een geschikte woning en verhuisden daar naar toe. Een tweede emigratie? Inderdaad!

7

Ik nam afscheid van mijn appartement, dat helemaal van mij was voor al die jaren. Ik droeg de vertrouwde stad waar ik gestudeerd en gewoond had, Delft, een warm hart toe. Als een plaats charmant genoemd kon worden, was het wel deze stad. Ik had daar veel beleefd en had er rust gevonden. Ik was er getrouwd en had er mijn eerste huwelijksdagen doorgebracht. De verhuizing naar Duitsland deden we met de auto. Dat besloeg vele lange ritten met de restant van onze bezittingen. Het grootste deel hadden we weggegooid. We wisselden dat allemaal in met Duitsland en een vrijstaand huis met een grote tuin.

Ik sprak de Duitse taal niet. We woonden landelijk en mensen verschillen niet zoveel van elkaar qua cultuur, religie of nationaliteit als soort samenleving. Ik heb altijd stedelijk of net buiten stedelijk gewoond. De dorpingen zijn vriendelijker, minder gehaast en hebben meer interesse. Dat laatste is niet altijd gewenst. In de steden in Nederland is men wel wat gewend. Je

voelt je minder een vreemde eend in de bijt en je kunt er alles vinden dat Surinaams is. Men weet wat Surinaams is! In Duitsland kon men het soms plaatsen dankzij de voetballers van Surinaamse afkomst. Ik was het niet gewend om mijn afkomst frequent uit te leggen. In Nederland kon men het meestal wel raden of was er geen belangstelling voor. Zelden kwam het voor dat men nader informeerde, omdat ik niet op de (voor hen) doorsnee Surinamer leek. Mijn afkomst veelvuldig uitleggen, begon wel te vervelen. Ook als we op vakantie gingen. Voorheen, dat is voor dat ik getrouwd was, ging ik niet op vakantie. Dat ik uit Nederland kwam was nooit voldoende. Suriname kende men niet. Er werd wel genoeg genomen als ik vertelde dat mijn voorouders van India waren. Ik had niets met India behalve Bollywood films. Ik ben weleens aangestaard geworden door oude Duitsers. Dat raakte me wel. Ik deelde de obsessie in Nederland met de tweede wereldoorlog niet. Ik begreep het, soms dan. De eerste slaven uit het werelddeel waar ik geboren was, waren de autochtone bewoners, de Indianen. Die nu grotendeels als beschermde diersoorten in reservaten leven, gescheiden van de boze buitenwereld. Die zullen wel verhalen hebben over een gelukte genocide, omdat zij nergens terecht konden. Enfin, het is geen wedstrijd wie

het meest heeft geleden. Menselijkheid gebied dat overwinningen liever herdacht worden dan verliezen. Behalve als de overwinning besmet is met misdaden. Uiteindelijk blijft de slachtofferrol de favoriet. Na al die jaren wentelt men zich elk jaar in deze rol. Ik heb daar niet een eenduidige mening over, dat moet kunnen. Ik beschrijf gewoon wat ik observeer. Sterker nog, over alles een mening hebben en die vooral uiten, is een van de vermoeiende kenmerken van de huidige tijd. Een schemerende mening mag (tijd) gegund worden. De molen in mijn hoofd zorgde voor een zoveelste afdwaling. Terugkomend op de oude rakkers. Ik schatte hun leeftijd in en rekende even uit mijn hoofd uit tot welke generatie ze behoorden.

‘Zijn vader kan eigenlijk wel een nazi geweest zijn. Het is onmogelijk om geen invloed op je eigen kind achter te laten,’ zei ik paranoïde tegen mijn man. We hebben er hartelijk om kunnen lachen. We woonden eerst in een oude gerenoveerde huurwoning. Deze woning had een grote kelder en zolder. Er waren enkelen die bij ons over de vloer kwamen die vooral de kelder eng vonden gebaseerd op het verleden van Duitsland met betrekking tot verscholen ruimten, denk ik. Mijn man en ik hadden de grootste pret erover. Niet altijd was het even grappig. Ik zei

een keer tegen mijn man Cartman van Southpark citerend: 'I won't be a goddamn minority.'

Duitsland is katholiek. Ik was vertrouwd met deze religie vanwege mijn Rooms Katholieke basisschool. Maar dat de cultuur zo ingeworteld was in het dagelijks leven was nieuw voor me. Zondags waren alle winkels gesloten. Carnaval en Halloween werden massaal en uitgebreid gevierd. Niet zoals dat gebeurde in Suriname of Nederland tegenwoordig door een handvol mensen die het overgenomen hadden van de Amerikanen. Sint Nicolaas, die buiten Duitsland wedergeboren was als Sinterklaas en de Kerstman, was mij evengoed onbekend. In Europa had men de Kerstman opnieuw overgenomen van de Amerikanen. De gelijkenis van alle drie zei niemand iets over de historische ontwikkeling van ze. Dat het dubbel was werd vaak hardnekkig ontkend. Behalve deze bekende uitzondering hielden de doorsnee Nederlanders zich niet vast aan religie en cultuur. Ik vond dat prettig. Ik had zelf ook wel vooroordelen. Gelovige mensen putten soms kracht uit hun geloof, als ze het zwaar hadden. Het geloof had een functie. Het ging soms ook gepaard met arrogantie. Zij de uitverkorenen hadden de waarheid in pacht en waren gered. Soms met medelijden. Jij bent een verloren ziel. Religie

stond spiritualiteit vaak in de weg. Een vrijdenkende geest gevangen in een doos van regels. Absolute zekerheid was gevaarlijk gebleken. Ik vond een beetje twijfel wel gezond. De drang om je te ‘helpen’ aan hun ideeën middels bekering, was nog altijd in zwang. De manier was veranderd. Men gebruikte woorden. Mensen kwamen regelmatig aan de deur om te vertellen over God. Ik kende eens iemand die zijn afkeuring uitte over mijn ongelovigheid. ‘Ik ben een betere christen dan jij,’ zei ik tegen hem.

‘Ik veroordeel jou niet.’ Door de jaren en vooral soortgelijke ervaringen ontstonden wel vooroordelen waar ik niet trots op ben. Ik heb verschillende vormen en gradaties van racisme meegemaakt. De onzekerheid van mensen die zich uit in onvriendelijkheid. Onwetendheid die resulteert in irritatie of overdreven voorzichtigheid. Een spoor van superioriteit een enkele keer. Uitgerekend in dit land (heel toepasselijk) maakte ik voor het eerst mee waarover ik alleen maar gehoord had. Haat. Een oude man ging tegen me tekeer, zonder enige reden. Ik zal hem en de situatie opzettelijk niet gedetailleerd beschrijven. Ik denk er liever niet aan terug. Ik verstond zijn taal niet, daarom juist trok zijn lichaamstaal mijn volle aandacht. Het

waren de priemende blik uit zijn bijna dichtgeknepen ogen en het vertrokken gezicht met trillende neusvleugels alsof die gevuld waren met een stinkende lucht, die me troffen. Het was maar een moment in mijn leven. Maar ik voelde me klein en waardeloos. Alsof ik niets en niemand was. Ik probeerde heftig het idee en gevoel te ontkennen voor mezelf. Toen mijn man me te hulp snelde en in bescherming nam, kon ik het niet langer verloochenen. Met mijn kaken stijf op elkaar alsof ik mijn waardigheid daartussen ingeklemd hield, keerde ik deze ervaring de rug toe. Waar de swastika vandaan komt is algemeen bekend. Daar komt het woord Arisch ook vandaan, dat eigenlijk pure geest betekent. Van mijn voorouders. Sterker nog, de hervormde Hindoes zoals mijn vader, noemen zich Aria's. Is het niet ironisch? Die avond nadat mijn man naar bed was liet ik de tranen de vrije loop. Nadat ik bedaard was, besloot ik mijn indruk van Duitsers en Duitsland niet te laten bepalen door één gek.

Dit was de tijd dat ik echt begreep hoe het is om alleen te zijn in een vreemd land. Dat ik de verschillen in Nederland minder zag en de overeenkomsten herkende. Toen was ik in Nederland echt alleen, maar het land was niet zo

vreemd. We genoten desondanks van de schoonheid van het vreemde land en woonwijken tijdens onze lange wandelingen. En mijn man voornamelijk van de hogere snelheidslimiet ten opzichte van Nederland. We reden nog regelmatig over de grens om boodschappen te doen in Nederland voornamelijk voor Nederlands brood dat gewoon beter is. En om te bellen, want Duitse telefonie is niet ingesteld op Surinaamse consumenten wat het prijzig maakte. Ik miste televisie. Ik had eerder gesteld dat televisie heel belangrijk was voor huismussen zoals ik. Het was in ieder geval ontzettend belangrijk voor mij. In Suriname en Nederland laat men de authentieke, vaak Engelstalige, programma's zien en wordt voor uitsluitend Nederlandssprekenden ondertiteling toegevoegd. In Duitsland worden de stemmen nagesynchroniseerd in het Duits. Behalve dat de meeste Duitsers weigeren een andere taal te leren en te spreken, worden ze er ook niet aan blootgesteld. Er was ook geen aanbod aan Bollywood zenders zoals in Nederland. Mijn zicht was weer zo goed als nieuw en ik wilde dat benutten met mijn favoriete vrijetijdsbesteding. Ik werkte nog niet dus aan vrije tijd had ik geen tekort.

Ik kon de plagerijen over wel of niet naar Suriname gaan van mijn man niet waarderen, omdat de tijd verstreek en ik me heel geïsoleerd voelde. Maar bovendien omdat ik het nog niet geloofde en mijn hart vasthield dat hij van gedachten kon veranderen. We gingen enkele keren met vakantie naar Suriname en tot mijn opluchting beviel het hem wel. Ik besloot om niet meer te wachten met de andere plannen die met mijn huwelijk erbij waren gekomen. Ik wilde in Suriname een gezin stichten, maar werd er niet jonger op. Mijn leven in Suriname was behoorlijk regelmatig. Daarna was het enerzijds een achtbaan of anderzijds erger: ‘on hold’. Ik wilde verder met wat al mogelijk was. Ik werd moeder van een zoon die vol was van energie. Hoe of eigenlijk welke naam hij verkreeg was merkwaardig. Natuurlijk vind een moeder alles noemenswaardig wat haar kind aan gaat, dus zal ik mezelf het volgende niet onthouden. Ik wilde een voornaam voor hem die kort, krachtig en klassiek was en welke ik niet zelf verzonnen had. Maar één voornaam zoals mijn man en ik dat hadden. Ik maakte een korte lijst van namen. Mijn man koos er één uit. De rest vond hij ‘Bijbels’ (oude Katholieke namen) of niet mooi. Hij had onbewust de naam van een mythologische Hindoestaanse adellijke strijder

gekozen. Ik koos ervoor om voltijdse moeder te worden. Ik was toen onwetend over de gevolgen van langdurig stoppen met werken. Omdat we nog langer bleven in Duitsland bouwden we een bungalow naar onze smaak. Ik voelde me beter op mijn gemak in ons eigen huis. De verhuurder van de vorige woning had de gewoonte om tijd en ontij op te doemen. Deze bejaarde man kon zijn huis niet los laten. Hij verscheen niet aan de deur. Ik zag hem soms plotseling in de tuin lopen. Ik vond het allerm minst aandoenlijk. Hij zat ook vaak bij de burens. Ik was teveel alleen, denk ik. Ik verdacht hem ervan dat hij ons in de gaten hield. Zijn vriend, de buurman, was een aangename grijsaard. Mijn man noemde hem ‘mijn homey’. In Duitsland is voor een huurhuis een opzegtermijn van drie maanden vereist. Wij hadden de huur op tijd opgezegd, maar de bouw van ons huis was niet helemaal af op de afgesproken datum met het bouwbedrijf. De eigenaar van het huurhuis gaf ons geen uitstel. We huurden een vakantiehuis. Het grootste deel van onze spullen sloegen we op in de garage en zolder van het nieuw huis. De rest namen we mee naar het vakantiehuis. Na deze verhuizing die uit twee delen bestond, legden we onze tuin aan. We zetten hekken op en schilderden die. Zaaiden gras en een tulpenbed. Het was zomer dus overal waar

ik bezig was, ging de kinderstoel mee met een nieuwsgierig paar ogen. Mijn man legde de tegels buiten. Het was dankbaar werk. De bungalow was in een bijna volledig bebouwde woonwijk waar kinderen op straat speelden en de burens bij elkaar over de vloer kwamen. Meestal converseerde mijn man met ze, omdat de taalbarrière het me belette. Ik vertikte die taal nog steeds te leren. Ik had dat gemeen met de Duitsers. Maar de reden was geen trots, ik wilde niet een vijfde (zesde als ik Spaans meereken, maar dat is verwaarloosbaar) taal leren. Niet iedereen in Duitsland was ééntalig. Mijn gynaecoloog en de meeste artsen die we tegenkwamen spraken vlot Engels. In het ziekenhuis had ik mezelf gered door een mengeling van Nederlands, Engels en Duits te gebruiken. Ook de huidige generatie stond er meer open voor in deze omgeving. We vermaakten ons in de bossen, speeltuinen en een voetbalveld. Ik waagde me na jaren aan een spel voetbal met mijn man. Hij vertelde mijn zoon dat ik ‘Mamadonna’ was. We verbleven ongeveer zes jaren in Duitsland. Na de emigratie naar Nederland dan de emigratie naar Duitsland was de tijd aangebroken voor de remigratie naar Suriname.

8

Hier wordt dit verhaal dat mijn verhaal was, ons verhaal. Van een klein gezin. Dit aspect van mijn leven had ik niet kunnen delen met meer dan woorden. We zouden het verder samen beleven. Ik had nooit gedacht dat er zo immens veel bij komt kijken. Het onnoemelijk veel werk dat mijn man vooral erin stak, omdat ik de zorg van ons kind had, moest toch de moeite waard zijn. Er is een Hindoe mythe (voor orthodoxe Hindoes onderdeel van hun geloof en voor de hervormde een leerzaam verhaal) waarin iemand voor veertien jaren verbannen werd. De periode van verbanning wordt in geuren en kleuren verteld ten opzichte van de beknopte periodes ervoor en erna, viel me op. Ik denk omdat deze periode vol gebeurtenissen en lessen is. Het is ook de grootste beproeving en overwinning. Onwillekeurig moest ik daaraan denken. Nu wil ik mijn leven niet vergelijken met die van een aanbeden figuur. De vorm en indeling daarvan kwam overeen met talrijke verhalen. Ik probeerde eenvoudigweg de helft van mijn leven op een rij te zetten, een rode draad te vinden en af te sluiten. Ik was intussen veertien jaren in Europa en op het

punt te vertrekken. Ik had het ervaren als ballingschap. Er was veel geweest om te trotseren en te realiseren. Het ‘ergste’ en het beste was me in deze periode overkomen. Het was vooral belangrijk geweest. Het bepaalde en kenmerkte in alle opzichten de rest van mijn leven. Ik had gestudeerd en vooral geleerd. Ik was getrouwd en had een kind gekregen. Zelfstandigheid had vrijheid en verantwoordelijkheden gebracht. Een gezin had verplichtingen, zorgen en liefde gebracht.

We hadden weer vol enthousiasme een tekening gemaakt van een huis, voor mij was dit de derde bouwtekening. De eerste was van mijn huis in Suriname dat ik niet van de grond had gekregen. De tweede tekening was van onze bungalow in Duitsland, ons eerste eigen huis. Deze derde tekening diende voor ons huis in Suriname, ons laatste huis. Zoals we voorheen een boek hadden aangeschaft over verhuizen naar Duitsland, kocht mijn man nu een verhuisboek naar Suriname geschreven door een Nederlandse. Mij interesseerde het niet zo zeer, maar ik moet toegeven dat het me een andere kijk gaf op vooral de beschrijving van de Surinaamse mentaliteit. Je werd erop voorbereid of misschien wel gewaarschuwd. Begrepen. Niet betweterig doen

en meegaan met het ritme. Het verslag over de krabbenmentaliteit verwierp ik. Afgunst had ik weleens waargenomen, maar anderen naar beneden trekken om zelf op te klimmen? Het was amusant dat mensen een ‘kijk mij’ houding hadden. Zo werd het letterlijk gearticuleerd. Het herinnerde me eraan waarom ik dacht dat ik ook auteur kon worden.

We solliciteerden beide naar banen in Suriname waar we maar een klein beetje kans op maakten en zonder rekening te houden met onze vakgebieden. Vooral open sollicitaties, omdat er nauwelijks vacatures te vinden waren via de media. Per e-mail was niet altijd mogelijk. Per post vanuit Duitsland kon dat een maand duren. Op het merendeel van de sollicitaties kregen we geen reactie. Erachter na bellen leverde ook niet veel op dan een belofte van terugkoppeling die jammer genoeg uitbleef. De tijd verstreek en onze inspanningen leverde niets op. Ik begon mijn geduld te verliezen. Ik stuurde een e-mail naar de Technologische Faculteit van de Universiteit in Suriname. Die werd beantwoord en ik werd aangeraden om die brief te posten. Na bijna een half jaar zonder succes weigerde ik dat te doen. Ik antwoordde ze, een grinnik onderdrukkend, dat er tegenwoordig zoiets als e-

mailen bestond. Dat ze er gebruik van moesten maken nadat ze een e-mailadres hadden aangemaakt. Dat het niet teveel verwacht was van een Technologisch Faculteit om gebruik te maken van de voordelen van de technologie. Natuurlijk verwachtte ik daar geen reactie meer op, wat ook het geval was. Waarom zo omslachtig, als je een hardcopy wil, print de e-mail uit. We concludeerden dat een Duits adres waarschijnlijk onvoorstelbaar was in Suriname en besloten er maar naar toe te reizen voor een persoonlijkere benadering.

In Suriname kregen we eindelijk een aantal interviews geregeld. Ons eerste gesprek was met een ingenieursbureau. Omdat we beiden naar dezelfde werkgevers solliciteerden werden we samen uitgenodigd. We deden uitgebreid ons verhaal aan de jonge manager die ook een remigrant was. Hij vertelde hoe heerlijk hij het leven in Suriname vond. Daarop volgde een beschrijving van het mooie binnenland van Suriname. Hij leefde in het weekend als een toerist. Hij kon het zich permitteren. We werden ook gewaarschuwd voor wat Surinamers niet op prijs stelden. Dat zou een trend worden. Ze houden niet van mensen die alles willen veranderen. Ook verbeteren niet, dacht ik

verward. Ze kunnen je niet veel betalen. Verder werd ons uitgelegd dat dit bureau grote projecten bij de overheid had en de betaling daarvan was achterstallig. Dat ze niet zeker wisten wanneer en of dat zou gebeuren. Ze hoopten wel op nog een nieuw project dat in de pijplijn was, van de overheid en daarom wilden ze versterking. Daarom waren we uitgenodigd. Intussen was er weer twijfel erover of het gewenste project door zou gaan. Dus durfden ze het toch niet aan met ons. Ik hield me in omdat ik niet zakelijk mocht zijn in Suriname, maar het was pure tijdverspilling. Het was de eerste keer dat ik mijn zoon achtergelaten had aan de zorg van een ander. En helaas gingen de volgende gesprekken op dezelfde manier. Waarschuwingen. Zonder een doel. Hadden deze mensen echt tijd hiervoor, dacht ik wrevelig. Om doelloze gesprekken te voeren. Je vraagt iemand toch voor een gesprek als er werkelijk een functie in te vullen is. We zijn goede mensen niet zoals de meeste mensen die in Suriname voor werk kwamen werd er gezegd. We kregen van een ander ingenieursbureau het aanbod om het over te nemen, omdat de stichter ervan geen opvolging had. De stichter was Nederlandse Surinamer. Een schattige oude man die zijn zaak niet kon overdragen aan zijn zoon, omdat deze voor een

ander middel van bestaan had gekozen. We hadden geen ervaring met het leiden van een ingenieursbureau. We kwamen daar voor een baan en werden een zaak aangesmeerd. Daarna ontving een mijnbouwbedrijf ons voor een gesprek. Voor ons zat een zogenaamde idealistische jongeman die niet zolang terug uit zijn broek gegroeid was. Hij geloofde waarschijnlijk alles dat hij te zeggen had. Bij de inleiding werd ons op het hart gedrukt dat ze liever Surinamers in dienst namen. Geloof in eigen kunnen en je eigen mensen eerst en meer van die onzin. Intussen hadden ze voor alles specialisten tijdelijk uit het buitenland gehaald. Of contractarbeiders uit het buitenland. Ik als ‘ex-Surinamer’ kon misschien nog net, maar mijn man als autochtone Nederlander ging te ver. Door mede zijn leeftijd kreeg ik de neiging om hem over mijn knieën te gooien en een pak slaag te geven. In plaats daarvan zat ik als verstijfd. Ik keek in de spiegel. Niet omdat we dezelfde afkomst deelden. Ik had nooit een greintje discriminatie of saamhorigheid gevoeld op basis van afkomst. Maar wel vanwege nationaliteit. Nationalisme zat immers in mijn aderen. Wat ik in die spiegel zag, beviel me niet meer. Dat was niet, omdat ik letterlijk en figuurlijk ertegenover zat. Mijn kijk was veranderd. Deze jongen had

me gewezen op een sluimerend feit in mijn hoofd. Ik was geen haar beter geweest. Het draaide uiteindelijk om geld. Surinamers en contractarbeiders werken onder het minimum loon of marktconform salaris, voor een specifieke functie. Specialisten worden soms een noodzaak en die worden dan goed betaald aangezien het tijdelijk is. Men voelde aan dat ze ons geen belachelijk salaris konden aansmeren, omdat we andere arbeidswetten gewend waren. ‘Het is niet discriminerend bedoeld hoor,’ voegde deze man er snel aan toe. Buitenlanders weren om het buitenlands zijn is niet discriminerend? Je hebt van die momenten dat je twijfelt aan jezelf. Je denkt dat je gek bent geworden. Dit was zo een moment. Maar uiteindelijk geloofde ik hem. Het ging om het geld dat de buitenlanders verwachtten en wisten dat ze recht op hadden. Het was werkelijk niet persoonlijk maar zakelijk.

We hadden hier een maand voor uitgetrokken gezien de vakantiedagen van mijn man en die maand liep ten einde. In de laatste week gingen we naar een aanbevolen restaurant. Tijdens het eten spraken we rustig alles door. De afgelopen tijd. De uitkomst. En vooral het vervolg. Mijn man maakte zich zorgen om me en ik verzekerde hem dat het niet het einde van de wereld was. Ik

zou me erin moeten berusten. Berusten, wat een akelig woord. In de cultuur (niet de filosofie) dat mijn erfenis had kunnen zijn, was dat een deugd. Sterker nog, het werd gezien als een nobele zelfopoffering. Nuchter gezien kun je nu eenmaal geen ijzer met handen breken. Ik wilde wel weer gaan werken. De bedoeling was om dat te doen wanneer mijn zoon naar school ging en in Suriname. Ik wilde zolang mogelijk voltijds zorgen voor ons kind en mijn land helpen opbouwen. Tegen de tijd dat hij naar school moest, verwachtten we gesetteld te zijn in Suriname zodat het mooi aansloot. Zover was het nog net niet, maar ik hield het niet meer uit. Ik zou doorgaan met solliciteren in Europa. De rest lieten we tijdelijk rusten in afwachting tot er meer beweging in kwam. Op losse schroeven dus. De rest van ons leven was plotseling onvoorspelbaar geworden. En we zaten weer in een tijdelijke situatie. Teleurgesteld keerden we terug.

Terug in Duitsland probeerden we de verandering in onze plannen of het ontbreken van concrete plannen te laten bezinken. Toen kregen we onverwachts een bericht uit Suriname. Het was van een persoon die we voor ons gehad hadden bij een sollicitatiegesprek. Hij was de technische

manager van een installatiebedrijf. Tijdens dat gesprek had hij weinig belangstelling getoond. Hij had het gesprek ongeduldig afgedaan met de woorden dat er geen tijd was om ons in te werken en hij direct mensen nodig had. De HR manager was vriendelijker overgekomen. De technische manager in het vervolg voor het gemak Mr. K genoemd, had een voorstel. Verder in het verhaal wordt onthuld waar K voor staat.

‘Of niet. Dat kan ook,’ om mijn zoon die alle opties altijd open houdt te citeren.

Hij was in die korte tijd directeur geworden in een ander installatiebedrijf. En had ons niet uit zijn hoofd kunnen zetten, naar zijn zeggen. Hij had boordevol plannen in zijn nieuwe functie en had ons daarbij nodig. Mooier werd het niet. Déjà vu? Plotseling hadden we weer hoop. We hebben zeker anderhalve maand lang videoconferenties gehouden met Mr. K. We deden op zijn verzoek een Talenten Motivatie Assessment (TMA) test. Zijn vroegere HR manager bood dat tegenwoordig aan. Het bedrijf waar ze vroeger deel van uit maakten was zo goed als failliet. We onderhandelden langdurig over het salaris en de functie. Dat veranderde elke week. We kregen er niet veel uitgeperst, maar mijn man gaf toe met zware twijfels. Hij bezweek voor mijn enthousiasme en het vooruitzicht voor mij. Hij

eiste wel een vast contract dat opgestuurd diende te worden. Dat gebeurde ook, maar daar was mijn functie niet wat we afgesproken hadden. Ik heb dat toen aangekaart en duidelijk gesteld dat Mr. K niet zomaar mijn functie kon veranderen zonder met mij te overleggen. We kregen een verontschuldiging, maar het contract bleef ongewijzigd. Ik accepteerde dat aangezien er niet veel verschil was in het niveau van de functie. Mr. K legde ons in die periode een technisch probleem voor en vroeg mijn man eigenlijk om een oplossing. Mijn man verwees hem naar mij, ondanks dat hij die opdracht zelf wel wilde en kon uitvoeren. Omdat het mijn specialisatie was. We vroegen ons af of hij onze Curricula Vitae wel goed had doorgenomen. Terwijl ik mijn hoofd hierover buig, besef ik dat mijn man misschien ook aanvoelde dat ik niet van harte genomen werd. Mr. K kreeg twee voor de prijs van een zoals hij het zelf verwoorde, maar hij had niet echt behoefte aan de tweede. Ik stuurde hem een oplossing ondanks dat we van mening waren dat we beide nog niet beschikbaar waren. Mijn man werkte voltijds en ik had natuurlijk nog geen kinderopvang. We moesten onbetaald voor hem aan de slag voor de ingang van de contractperiode. Maar het kan geen kwaad om goede wil te tonen. Om ons karig salaris te

compenseren werden we voor een half jaar huur, auto en zeepost vergoeding beloofd. Dit stond niet in het contract, maar je kunt nu eenmaal niet alles zeker stellen. De zeepost werd al bij de laatste gesprekken overboord gegooid. Elk gesprek leverde een nieuwe combinatie van overeenkomsten op, dus bij de laatste zat dat er niet bij. Er was een ondertoon van wreveligheid ontstaan die we onderdrukten. Ik belde naar Suriname en vertelde het nieuws aan mijn moeder. We waren beide zowat aan het schreeuwen van blijdschap. Ik wilde al zolang terug naar Suriname. En had tot die dag het gevoel dat ik de enige was van mijn familie die dat wilde. Dat men vond dat ik een beter leven had in Nederland, nam niet weg dat ik deze nuchtere overwegingen graag gepaard zag gaan met sentimenten. Het was prettige om te weten dat iemand me graag bij zich had. We begonnen eindelijk de echte voorbereidingen van de remigratie. Daarna zou de remigratie aanvangen.

Ik zocht naar een geschikt huurhuis. En een perceel om later erop te bouwen. Ik schrok van de Europese prijzen. Vastgoed draaide goed dankzij toerisme uit Nederland. Wat dat betekende voor de lokale bevolking is wel te raden. Mijn man ging over zeepost en alle andere

zaken die geregeld moesten worden. Ik was altijd van plan om de Surinaamse nationaliteit weer te verkrijgen. Maar ik was niet meer alleen en we opereerden als gezin. Wat een van ons raakte, raakte ons allen. Mijn man gebruikte voor het eerst zijn veto en ik zag er vanaf. Het zijn reisdocumenten, wat ik in hart en nieren ben telde, suste ik mezelf. In 2014 werd een nieuwe wet afgekondigd, de "Persoon of Personen van Surinaamse Afkomst" (PSA) wet. Waarschijnlijk om Surinaamse Nederlanders tegemoet te komen? Deze wet versoepelde het reizen in en uit Suriname. Niet het verblijven, werken en wonen in Suriname. Het was bedoeld voor toeristen en zakenlieden en bedenk maar welke andere lieden veel reizen van en naar Suriname. Wij hadden er niets aan en volgden de oude normale procedure. De zeepost vond met een omweg plaats. Vanuit Duitsland is een directe manier niet mogelijk. Een vrachtwagencontainer zou van ons huis in Duitsland naar Nederland rijden en daar zou het verscheept worden. We hadden een makelaar in de arm genomen voor de verkoop van ons huis en daarom wilden we het huis leeg achterlaten. We hadden een Excel sheet gemaakt over alles dat gedaan moest worden. In volgorde en afhankelijkheid van elkaar. Ik had een inventaris gemaakt van al onze bezittingen en wat er precies

mee moest gebeuren. Verkopen, weggooiden, meenemen. Weggooiden had ik opgesplitst in eerder weggooiden en op de laatste dag. Meenemen was verdeeld in posten en met ons tijdens de reis. Ik had nog een lijst gemaakt van wat we direct moesten kopen bij aankomst en later. Ik pakte alles in dozen en labelde ze. Ik deed zoveel mogelijk spullen van mijn kind dat zo goed als nieuw was maar hij niet meer nodig had, weg. De burens kregen een deel en de rest kwam op het grof vuil terecht, net als alle warme kleding. Groot apparaat besloten we achter te laten. In Suriname is er een 127V/60Hz elektriciteitsnet. Je kunt 220V erbij nemen, maar de frequentie blijft 60Hz en niet 50Hz. De motor draait dus op een hoger toerental dan waar het geschikt voor is. Klokken met een stekker zouden om dezelfde reden niet werken en onbetrouwbaar worden vanwege stroomuitval. Natuurlijk waren apparaten met kleine motoren soms geschikt voor een breder bereik. In Suriname werd grotendeels apparaat gebruikt uit Amerika, dat geschikt is voor 110V. Geen wonder dat daar witgoed zo snel sneuvelde. Je gaat ook niet voor alles een transformator plaatsen, die zijn niet goedkoop. We winkelden voor geschikte kleding voor Suriname en mijn werk. Op de laatste dag deden we de matrassen en alles dat we tot op de laatste

dag gebruikten bij het grofvuil voor we in de auto stapten op weg naar Schiphol. Een huurauto, want onze eigen auto hadden we verkocht. Na drie uren rijden kwamen we aan op Schiphol. Daar gaven we onze jassen aan familie die ons daar kwam begroeten. Ik was niet van plan om ooit weer naar Europa te komen. En als we geen goede beslissing hadden gemaakt, zouden we de beslissing goedmaken. Met die gedachte en geestdrift begon ik deze reis.

9

Toen we eindelijk aankwamen op Zanderij (ik blijf het zo noemen) deed de vermoeidheid even af aan mijn geestdrift. Een verhuizing is niet gemakkelijk. Emigratie is moeilijker. Emigratie via een ander land maakt het gecompliceerder. Dat we er zo goed als alleen voor stonden, was zwaar. Met een peuter kom je nabij wanhoop. Mijn peuter kreeg na de landing een applaus van de reisgenoten voor goed gedrag. Maar de arme schat, die ik op dat moment wel achter het behang kon plakken, was er doorheen. Daarna volgde de bekende lange wachttijd in de rij voor de douane. Zeg tegen een driejarige dat hij moet wachten en wachten en nog steeds wachten. Toen we bijna aan de beurt waren kwam een ambtenaar naar ons toe en haalde ons uit de rij zonder enige verklaring. We volgden hem gealarmeerd, want het kon een steekproef naar grondig onderzoek zijn. Het bleek een ‘speciale’ behandeling voor mensen met kinderen te zijn. In het kantoor waar hij ons meenam, zaten al drie gezinnen te wachten. Ik hoef niet uit te leggen dat het voor ons nu langer duurde. Mijn zoon

verveelde zich en bestudeerde van alles, uit een natuurlijke nieuwsgierigheid.

‘Hier zwepen wij kinderen als jij,’ zei de ambtenaar plagend tegen hem. Ik glimlachte flauw. Ik had de fut niet om het kind nog langer te berispen. Wij geloofden in de oude stijl van opvoeding, maar selectief hadden we ook wat van de nieuwe stijl overgenomen. We vertelden anderen niet hoe ze hun kind moesten opvoeden. Het vooruitzicht dat we nog niet klaar waren voor die dag was allesbehalve aantrekkelijk. Maar eenmaal buiten scheen dat niets voor te stellen bij het gevoel van vrijheid die me overmande. De gezelligheid van familie, die ons verwelkomde en daarna naar het huurhuis vergezelde, werkte als een aangename verdoving. Het kon ook het geliefde Surinaamse ‘Parbo’ bier zijn geweest. Onderweg naar de huurwoning stopten we eerst voor een huurauto. Daarna, aangekomen bij het huis deden we een ronde en namen een inventaris op, waarna we de sleutel overhandigd kregen. Ik moest al de hoognodige spullen uitpakken. Mijn kind moest douchen en slapen. We waren aan het eind van ons Latijn. We waren er.

De volgende ochtend inspecteerden we vol verwachting het huis. Het plafond, de kasten, het sanitair en de vloer waren vies. De kastdeuren

waren stroef en de handvaten zaten er amper aan. Op het terras kwamen vogels poepen. In het vaatwerk vond ik kakkerlakken. Het toilet lekte. Er was geen warm water. Geen onoverkomelijkheden. De eigenaar was een Surinaamse Nederlander die het huis en de zorg ervan aan anderen had overgelaten. Ik belde de Colombiaanse afgezant van hem. Die weer een klusjesman en schoonmaakster zou sturen. Na een paar dagen begon het zand onder mijn voeten te vervelen. Ik kon niet ontspannend mijn vermoeidheid wegspoelen onder de douche. Want het was een koude douche, alleen letterlijk hield ik mezelf voor. We hadden onze spullen natuurlijk nog niet dus ook geen schoonmaakspullen. We kochten ze en begonnen schoon te maken. Toen de schoonmaakster eindelijk kwam opdagen en voor ze iets deed een heel verhaal hield over hoe goed ze schoongemaakt had, leidde ik haar met een glimlach naar binnen. Haar mond viel open en er kwam alleen maar nog wat gestotter over goed schoonmaken. Ik vermaakte me enorm. Natuurlijk was het niet zoals ik het gewend was, maar schoon genoeg. Kranen glommen niet en kasten waren niet vlekkeloos. Het sanitair was niet meer spierwit te krijgen. Dat was enerzijds vanwege de kwaliteit en anderzijds door slecht

onderhoud voor een lange duur. Het plafond moest nog gedaan worden. De schoonmaakster was de halve (de helft van de dag was voorbij wanneer ze aankwam) dag bezig met het plafond van een ruimte. Zoals ik het vertel beleefde ik het toen niet. Ik lachte en minimaliseerde het. We zouden pas een maand later beginnen met werken. En een maand lang zaten we grotendeels te wachten op mensen die niet kwamen of laat kwamen en een aantal keren kwamen voor hetzelfde. We hadden onze verwachting niet bijgesteld, maar omgedraaid. Wanneer iemand verscheen waren we verrast. Afspraken bevatten de woorden misschien en ongeveer en werden nooit ruim van te voren gemaakt. ‘Tien uur zo,’ werd er bijvoorbeeld gezegd om een tijd af te spreken. Rond tien uur werd er dan bedoeld. Houd er rekening mee het is Suriname. Zo is dat hier. Dat hoorden we steeds weer. Voor we iets gedaan hadden gekregen, gaven andere onderdelen van het huis het op. Zoals de airconditioning en het slot. Wanneer de schoonmaakster kwam, liep ze te klagen en had een vijandige houding. Ik herinnerde me een soortgelijk gebeurtenis van niet lang terug. Hoe onze schoonmaakster in mijn ouderlijk huis fel was geweest tegen me en bij anderen overdreven

nederig deed. Die anderen behandelden haar niet als een gelijke zoals ik.

‘Ik heb geen moeite met schoonmaken hoor,’ bracht ze me terug naar het heden.

‘Dan doe je het niet goed,’ zei ik hoofdschuddend.

‘Mijn man heeft het grootste deel van het plafond al gedaan. Je hoeft niet meer te komen. We

maken het wel zelf schoon.’ Plotseling

veranderde haar zeurderige en opstandig gedrag

in niets anders dan nederigheid. Ik kon

onderdanigheid moeilijk aanzien. Dit soort

ervaringen heb ik heel spijtig gevonden. Deze

kant van mensen heb ik nooit begrepen. Ik heb

altijd mijn tanden laten zien bij respectloos

gedrag en vriendelijkheid met vriendelijkheid

beantwoord, niet omgekeerd. Wil je zo behandeld

worden, dacht ik. Jammer dat gelijkwaardigheid

je boven de pet gaat, zetten mijn gedachten zich

voort. Ik vertrouwde mensen die onaardigheid

met aardigheid beantwoordde, niet. Er was maar

één Gandhi. De enige logische verklaring

daarvoor leek mij dat het huichelarij is om welke

verborgen agenda ook.

De eerste maand veraangenaamden we door

vooral visites aan mijn ouders. Mijn ouderlijk

huis was niet veel veranderd. Mijn oude

slaapkamer was ook nog hetzelfde. De buurt was

niet meer helemaal hetzelfde. Veel van de burens die ik gekend had, waren overleden of naar Nederland vertrokken. Een overgebleven buurvrouw zag me een keer in de auto bij onze aankomst en liep verrukt naar ons toe. Ze vroeg me om snel uit te stappen zodat ze me goed kon bekijken. Ik stelde haar voor aan mijn gezin. Haar enthousiasme en sentimentaliteit waren meeslepend. Ik vertelde mijn man verhalen over haar en mijn jeugd. Daarna nam mijn vader het over. We hoorden wel urenlang over gebeurtenissen van vroeger, maar ook die ik niet meer meegemaakt had. Deze onderhoudende gesprekken waren vooral voor mijn man bedoeld, maar ik genoot evenveel van ze. Mijn moeder maakte meestal mijn lievelingsgerechten klaar. Het beeld van mijn vader, echtgenoot en zoon samen en dat de drie mannen elkaar geweldig vonden, was het allermooist.

Als onze eerste indrukken als inwoner van Suriname teleurstellend waren, lieten we dat niet merken. We gaven het niet voor ons zelf toe. De verpaupering stak me als een doorn in het oog. Zoals zoveel andere gegevens had mijn man informatie ingewonnen over de uitgaven. Hij ging niet af op mijn verouderde kennis daarvan. En ook niet van mensen die het of heel

rooskleurig brachten of heel zwartgallig. Hoe betrouwbaar deze informatie van verschillende gemeentelijke onderdelen waren? Daar kwamen we spoedig achter. Samenvattend werd beweerd dat de uitgaven een op drie zijn in verhouding met Nederland. Dat was zelfs geen een op twee in werkelijkheid. De muskietenplaag met bijbehorende infectieziekte zoals Chikungunya die wordt veroorzaakt door een virus verontrustte me. Berichten over berovingen en aanvallen gaven niet alleen de verhoogde criminaliteit weer, maar vooral hoe extreem beveiligd woningen waren. Van diefijzer (tralies) tot camera's. Stroomuitval was veelvuldig. Ik zorgde voor kaarsen en drukte ze in een smal glas dat in mijn hand kapot ging en diep in mijn vinger stak. Dat had ik niet verwacht. Een glas dat kapot gaat door de druk van mijn vingers. Waar kwamen deze artikelen vandaan? Er was sprake van een behoorlijke geluidsoverlast. Getoeter van auto's tot diep in de nacht. Het regelmatig afgaan van autoalarmen waarop na eeuwen (zo voelde het) werd gereageerd. De onvermoeibare hond van de burens die waarschijnlijk daarmee het teken gaf dat alles goed was in plaats van niet. Vooral de stoute hond was om van te wanhopen. Er was geen buur te bekennen om onze beklag te doen. Net als zijn huisdier had zijn baasje (ik gebruik

een verkleinwoord) een omgekeerd schema. Hij was 's nachts afwezig en sliep overdag. Misschien joeg zijn trouwe vriend hem met zijn geblaf het huis uit. En sliepen ze beide afgepeigerd de hele dag. Dit ging allemaal door mijn hoofd wanneer ik 's nachts onvrijwillig wakker lag.

De veranderingen in Suriname waren deels het gevolg van het beleid dat besloten had om te bezuinigen op Gezondheid en Welzijn. En deels van de stijgende armoedegrens. Men had het geld wel er voorover om bijna elke straat in Paramaribo anders te noemen. Er werd niet meer insecticide gespoten onder het argument van milieuvervuiling. En Surinamers accepteerden en verdedigden het. Dit was het land waar scholieren de straten opgingen om te protesteren tegen de schaarste van brood. Ik was erbij. Zoals ik erbij was in de protestmars om de president afgezet te krijgen. Ik had geen vrijstelling van mijn werk daarvoor zoals iedereen vanwege mijn continuïteit vereiste functie. Ik werkte na elke wandeltocht de middag en de avond door. We werden toen als voorbeeld van democratie gezien door de Verenigde Naties. Niet dat democratie heilig was voor me. De meerderheid hoefde het niet altijd bij het rechte eind te hebben. In Nederland kwam men nooit zo massaal in

opstand tegen elke regulering en belastingverhoging of andere zaken waar mensen moeite mee hadden. Het bleef bij klagen. Dat een goed eerste stap van verbetering is. Het uitspreken over wat niet goed is. Het is ook bevrijdend. Ik was eens trots op die strijdlust en saamhorigheid in Suriname. Of die saamhorigheid er was in alle opzichten of voortduurde was dan even niet belangrijk. Die geest was verdwenen. Men leek het opgegeven te hebben.[—]

De nieuwe straatnamen in combinatie met de verpaupering en nieuwe zakenpanden bemoeilijkte het me de weg te vinden. Over de weg gesproken. Heel veel wegen waren intussen geasfalteerd. Prima toch. Maar ze waren smal en er was geen fiets- of voetpad. Je kon met geen mogelijkheid een stuk lopen. Het verkeer was zo druk dat voorrangsregels niet meer golden. We zagen frequent aanrijdingen en ik maande mijn man steeds tot voorzichtigheid.

‘Jij houdt je aan de regels, maar je moet niet verwachten dat anderen het doen,’ zei ik dan. Het interesseerde me niet wie in het gelijk was.

[—] Dit boek was bijna af toen ik hoorde over een protestactie in Suriname. Het leeft nog, dacht ik, niet zonder een glimlach.

Uiteindelijk zit je toch met de gebakken peren. Het genieten van andere voordelen zoals buiten spelen begonnen overschaduwde te raken voor mijn zoon. Hij zat vol vlekken en sloeg geïrriteerd om zich heen. Ik belde De Regionale Gezondheidsdienst (RGD). Ik meldde waterplassen rond ons huis bij de burens vanwege lekkende airconditioning. Zij controleerden de naleving van dit soort voorzorgsmaatregelen. Echter zonder resultaat. Mijn man werd slachtoffer van deze mug die zich voortplantte en gedijde. De mensen in Suriname wuifden deze perikelen lachend weg. Het is een zware griep, vonden ze. Het was levensgevaarlijk voor mensen met een lagere weerstand zoals kinderen en ouderen. Een oude man die we kenden ging eraan dood. Ik hield mijn hart vast voor mijn kind. We liepen bouwbedrijven af voor hordeuren en ramen. Klaargemaakt werden enkele afmetingen aangeboden die niet in het huurhuis pasten. Mijn man kocht gaas en ging zelf aan de slag ermee. We misten het doe-het-zelf systeem in Nederland. Het was alles of niets in Suriname. Je laat het iemand doen of je doet het helemaal zelf. Geen voorgemaakte artikelen die je heel simpel in elkaar zet. Ik weet nog dat ik dat als een hoop gedoe had ervaren. Maar nu had ik dat liever dan een klusser op wie ik moet zitten wachten. Naast

de veranderingen vielen taken die ik nooit in Suriname had verricht met betrekking tot de huishouding tegen. Ik was verwend door het gemak daarvan in Nederland. Boodschappen doen is een heel andere kwestie in Suriname. Niet alles is op een plek te verkrijgen en soms gewoon schaars dus helemaal niet te verkrijgen. Er is minder keus. Buitenlandse/geëxporteerde producten zijn duur. Huishoudelijke apparaten die ik gewend was, waren of niet te vinden of heel duur of van een slechte kwaliteit. Dat was niet het einde van de wereld. Het went wel, hield ik mezelf voor.

Enkele keren bezochten we de markt. De markten in Suriname waren een hele aangelegenheid. De drukte en vrolijkheid waren kenmerkend. Je ontmoette er vrijwel elke keer een bekende. De uitgebreide verzameling verse groente was spotgoedkoop. Het Surinaamse schaaftijs was wat mijn mannen naar uitkeken. Vriendelijke verkopers gaven mijn zoon dan een plek bij hun kraam om te zitten en op zijn gemak te genieten van het ijs. Wanneer we beladen terugkeerden, sneed ik de verschillende groente klein. Het was een prettige karwei.

Ik hoorde op een dag dat een kennis zelfmoord gepleegd had direct nadat hij met pensioen moest. De hoogte van zijn uitkering was onvoldoende om in het onderhoud van zijn gezin te voorzien. Er ging een rilling door me heen bij het horen van dat nieuws. Het liet me niet los. Er werd niet geïnvesteerd in de toekomst, waarschijnlijk omdat er daar meer voor nodig was. Het was er relatief simpel om een graad te halen en een auto (die zijn goedkoop omdat ze uit bepaalde landen komen) te kopen. Mensen die het hoofd boven water konden houden en die een tweedehandse auto erbij hadden weten te versieren, vertoonden soms heel komische allures. Alles dat te snel en gemakkelijk gaat, zal wel naar het hoofd stijgen. Omdat dat belet wordt door de worsteling om iets te bereiken. Door het herhaaldelijk falen of vernederingen op het pad naar succes. De keren dat ik een examen of test niet haalde en dan neerbuigendheid en beledigingen heb geïncasseerd, hebben me op de grond gehouden. ‘Vrouwen hun hersenen zijn anders dan van mannen. Logica gaat hun boven de pet,’ zei een Nederlandse professor nog wel. ‘Dit is niet voor meisjes,’ zei een Surinaamse docent van handvaardigheid voor ik begon te lassen. Het is niet alsof het me niet raakte en ik ‘die-hard’ verder ging. Ik permitteerde mezelf

een dag of twee om helemaal in zelfmedelijden te verzwelgen. Daarna veerde ik weer op vol strijdlust om mezelf te tonen. Alles dat een ander kan, kan ik ook, zo niet beter, hield ik mezelf weer voor. Want opgeven was verliezen. Dat was niet een loze lijfspreuk die ik gehoord had en overgenomen had. Ik paste het pas bewust toe nadat ik terugkeek op mijn eerdere ervaringen waar ik doorgegaan was tot het bittere eind. En om mezelf moed in te spreken natuurlijk op momenten waarin het iemand gelukt was om je als een verliezer te laten voelen.

Het idee dat mijn herinneringen mij parten speelde, begon me ook te dagen. Natuurlijk was me veel bespaard gebleven. De wijk en familie vanwaar ik kwam gaf een onvolledig beeld van de werkelijkheid in Suriname. En ik was al veertien jaren weggeweest. Ik was anders gewend geraakt. De enkele onderbrekingen waren verwaarloosbaar. Vakanties verschaffen een bedrieglijke luxe.

We waren tijdens onze vakanties niet eraan toegekomen om naar de enige dierentuin te gaan dus besloten we dat alsnog te doen. Ik was aangenaam verrast. De wandelroute eromheen vonden we leuk. Mijn zoon wilde steeds naar de speeltuin, maar raakte toch geïntregeerd door de

dieren. Op de terugweg (in Paramaribo Noord) aten we het beste gebarbecued vlees naar onze mening. We gingen ook weer zitten aan een rivierstrand om onze vakantiedagen te herbeleven en te doen herleven. De kleine man liep met zijn kleine handen kokosnoten te verzamelen. Op de terugweg reed ik voor het eerst na veertien jaren op de 'Highway' om te oefenen. Ik wilde het alleen opnieuw proberen in Suriname waar er geen snelwegen zijn en het wegennet eenvoudig is. Ik kon het proberen, aangezien ik alleen het Surinaams rijbewijs heb. Dit wordt later vervolgd. Alleen gas geven en sturen was heerlijk. Ik keek letterlijk en figuurlijk vooruit en hoopte veel achter ons te laten.

Elke keer dat we dachten dat we het lastigste al achter de rug hadden, werd het overtroffen. De waterleiding maatschappij liet de rekening achter bij de meter buiten. We zagen het daar niet zitten. Zonder enige vermaning of vertraging sneden ze het water af. Toen we dat ontdekten, belde mijn man om navraag. Het was bijna weekend dus niemand zou werken. Men kon de leiding niet openzetten en we konden ook niet betalen. Mensen waren vaak achterstallig in het betalen van hun rekening. Daarom werd deze strenge aanpak gehanteerd. Maar deze mensen hadden

vaak een put of ton waar ze regenwater opvingen. Het ging om water! Meer basis wordt een behoefte niet. We hebben drie dagenlang flessen water gekocht bij de supermarkt. En gingen naar een zwembad om te douchen. Vanwege de muskieten trok ik van alles aan om me te bedekken en met dit erbij, voelde ik me een zwerver. Terwijl we op een natte badkamervloer van het zwembad met zijn drieën ons in onze kleren manoeuvreerden, uitte ik dit gevoel tegen mijn man. Hij probeerde uit alle macht de voeten van onze zoon droog te houden tot hij zijn schoenen aan had. Daarna liep hij de badruimte uit met zijn badslippers. Toen ik mijn wenkbrauwen optrok, verklaarde hij zich nader. ‘We zijn toch zwervers dus wat maakt het uit,’ lachte hij. Ik lachte ook en mijn zoon deed mee al begreep hij er niets van.

We moesten nog het een en ander regelen. Er moest een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd aangevraagd worden. Het bewijs van aanvraag daarvan was ook nodig om de zeepost vrij te geven. Een werkvergunning was niet vereist voor iemand van Surinaamse afkomst en gezin. Maar er was een verklaring nodig waarin stond dat het niet vereist was: een werkverklaring. Daarvoor hadden we een werkgeversverklaring

nodig. Voor het bedrijf moesten we een medische keuring ondergaan. Verder was de inschrijving bij de burgerlijke stand (gemeente) nodig. Mijn man had alle bescheiden gereed. Onze medische dossiers, geboorteaktes, uitschrijvingen enzovoorts. Bij het ministerie van arbeidszaken liepen we al vast. De uitschrijving was in het Duits. We werden aangeraden om voor een tolk te zorgen. Een tolk dat Duits vertaald in Suriname ligt nu eenmaal niet voor het oprapen dus hoogstwaarschijnlijk zouden we een beroep moeten doen op een tolk in Nederland. Dat waren bijkomende kosten maar vooral extra tijdverlies. We kregen gelukkig de directeur van die afdeling zover dat hij het met de zoekmachine Google vertaalde. Mensen die in een hiërarchie hoger zitten, zien soms wel het doel achter al die regels en staren zich niet blind op de regels. Het bewijs van aanvraag voor de verblijfvergunning was niet meer haalbaar voor onze zeepost aankwam. Dat betekende dat we langer zonder onze spullen zouden zitten. Je gaat ook niet voor een korte tijd een ricecooker, stofzuiger, strijkerei en dergelijke kopen. Maar je kunt ook niet te lang zonder. Het betekende daarnaast dat de container op de scheepswerf zou blijven staan. En dat zijn geen kleine dagelijkse tarieven. We hebben bij iedereen informatie ingewonnen, van het

postbedrijf in Nederland tot Suriname. Bij de douane en de vreemdelingendienst. Echter scheen er geen alternatief te zijn. In Suriname heb je naast kennis kennissen nodig werd ons verteld. Ik had het overal met mijn kennis gered tot nu toe. En ik had geen kennissen, niet aan wie ik iets had. Vreemden hebben me vaak eerder een dienst bewezen uit pure vriendelijkheid. We klopten aan bij de vreemdelingendienst waar weer een vreemde ons tegemoet kwam (de woordspeling is onbewust gebeurd). Als ik het gebouw of de inrichting van het kantoor moest beschrijven, dan zou ik jammerlijk falen. Niet best voor een schrijver. Ik ving dat niet op vanwege de spanning, maar vanwege mijn selectieve visie. Ik observeerde mensen. Hun gedrag, gezichtsuitdrukkingen en klemtonen. Ik had evenmin aandacht voor hun kleding. Uiteindelijk bleven uitgesproken woorden het langst hangen. Ik waag een bedroevende poging om een beeld te scheppen. Het was een oud gebouw. Mijn man vroeg de vrouw aan het loket om ons zo snel mogelijk een datum voor de aanvraag te geven. Hij drong vriendelijk erop aan dat ze ons dag en nacht kon bellen als er tijd vrijkwam. Hij kon heel charmant zijn als hij wilde. Ze lachte uiteindelijk en gaf ons direct die kans. Het vervolg was minder fraai. Onze stukken werden

opgestuurd naar het hoofdkantoor. Bij ons volgend bezoek bleek de geboorteplaats van onze zoon verkeerd te zijn. In plaats van Duitsland hadden ze Nederland ingevuld. We moesten terug nadat het opnieuw opgestuurd werd naar het hoofdkantoor en ontvangen was. We gingen terug toen het zover was en de enige naam van mijn zoon van vijf letters was verkeerd gespeld. We bewandelden nogmaals dezelfde bekende weg. De dag waarop we weer moesten verschijnen om de verblijfsvergunning op te halen, werd ik gebeld door het bijkantoor.

‘De pasfoto van uw zoon is niet meegestuurd door het hoofdkantoor mevrouw,’ zei een tiener tegen me.

‘Dus,’ zei ik. Ik was net wakker. Deze persoon had daar geen antwoord op.

‘We krijgen geen verblijfsvergunning? Moeten we langer wachten? Kunnen we vandaag opnieuw een pasfoto meenemen,’ vroeg ik dringend haar de mogelijkheden voorhoudend.

‘U kunt een pasfoto meenemen,’ zei ze nerveus.

‘Je meent het niet,’ schreeuwde ik. Toen mijn man zijn hoofd binnen stak, besepte ik dat ik aan het schreeuwen was. Ik kreeg een beeld bij de stem aan de telefoon. Ik zag de caissière bij KFC, waar we kortgeleden waren, voor me. Het afrekenen duurde zo lang en ze begon steeds

opnieuw met aftellen. Bij de derde keer hielp mijn man haar en ze accepteerde dat dankbaar en zonder te controleren. Mijn stoppen sloegen door. ‘Zijn jullie allemaal incapabel, hoe moeilijk is dit verdomme!’ Ik moet haar wel nageven dat ze niet ophing zoals die vrouw van het televisieabonnement toen in Nederland. Ze zijn wel wat meer gewend, denk ik. We hadden eindelijk onze verblijfsvergunning. Het bewijs van aanvraag gaf onze zeepost vrij. Op een regenachtige dag kwam de container aan bij het huurhuis. We laadden uit. We maakten schoon. Onze meubels waren nat en smerig. Dozen waren gescheurd door de vochtigheid en de inhoud kapot en ... beschimmeld! Dus de container was lek en veel eerder nat geworden. Ik rende achter ons zoon aan die steeds naar de straat rende, omdat de poort even open bleef staan voor het lossen van de inhoud van de container. Maar ik had mijn spullen. Het gaf een vertrouwd gevoel toen we eindelijk op onze eigen meubels zaten. Niet te lang, want er moest nog veel geregeld worden.

We hadden natuurlijk een betaalrekening in Suriname nodig. Om een bankrekening te openen, zaten we drie uren bij de bank. Het grootste deel van die tijd werd in beslag genomen door degene die alles invoerde in de computer. Toen we in

Nederland een joint account openen, liepen we naar binnen en weer uit. Zo leek het in vergelijking hiermee. In tien jaren ben ik in Nederland enkele keren persoonlijk naar de bank gestapt, want bijna alles kon ik in enkele minuten online doen. Wat miste ik dat. Dit soort zaken hoefden we eenmalig te doen, dus we zouden het wel overleven.

Toen we eindelijk klaar waren haastten we ons naar de school en opvang van ons kind. We waren zeker dat het haalbaar was, want het was een korte afstand. Maar tegenwoordig kom je in Groot-Paramaribo stapvoets verder in het verkeer. We waren tien minuten laat. Ik vond het niet nodig om daarover te bellen, want voor het gesprek eindigde, zouden we al gearriveerd zijn. Ik werd gebeld door een hoogst opgewonden chef van de oppassers. Ik kreeg geen kans om iets te zeggen en ze was zo hard aan het schreeuwen dat mijn man het hele gesprek kon volgen. We moesten een boete betalen. Ik wilde mijn kind niet op een particuliere school. Zoals ik, wilde ik dat hij in aanraking kwam met verschillende mensen. Dus behalve verschillende culturen, ook verschillende economische achtergronden. Dat hij discipline kreeg door een minder luxe omgeving. Maar ik wilde me ook geen zorgen maken over alles dat mis kon gaan tussen school

en opvang. Deze scholen boden de combinatie van school en opvang op één plek. Over de luxe en verwenning mocht ik gerust zijn. Zoals ik het zag betaalden we voorlopig niet voor educatie. Deze mensen verzorgden en pasten op. Dus ik wilde mijn zoon niet aan het eind van de dag ophalen met geplakt snot, onder geplaste schoenen en dorstig als een kameel. We klaagden desondanks nooit en losten het zelf op. Dan bleek ook nog dat het bedrag dat wij neertelden exclusief alles was. Want elke keer was er wel iets waarvoor je moest betalen. Van jeugd tandverzorging tot allerlei activiteiten. Net zo stipt als ze aan het eind van de dag waren, gold ook aan het begin. Voor zeven uur kon je je kind niet achter laten. Trouwens je mocht ze wel eerder ophalen. Wat we soms deden. Dan zag je al die ‘juffrouwen’ bij elkaar zitten kletsen en alle kinderen buiten spelen. Vaak vroegen kinderen onze aandacht met hun lieve kleine klachten die wij voor ze oplostten. Van een strik in het haar of in hun veters. Ze zagen er allemaal even onverzorgd uit. Zo zagen ze er niet uit in de ochtend.

De volgende instantie die we aandeden was de burgerlijke stand. Bij het parkeren kwam een zwerver ons ‘helpen’. Mijn man gebaarde dat hij geen hulp nodig had. Natuurlijk niet, hij had zijn

rijbewijs niet gekocht. De zwerver ging van bedelen over op schelden.

‘Donder op. Wat kom je hier doen.’ Ik moest denken aan een voorval in het vliegtuig. Mijn zoon zette zijn voeten tegen de stoel voor hem. De vrouw die erop zat draaide zich om en deed haar beklag, als je het zo kan noemen, bij mijn man. Mijn man lachte en zei dat hij erop zou letten, maar je weet hoe kinderen zijn, iets in die trend.

‘Mijn kinderen zijn niet zo. Ik leer ze manieren.’

‘Rustig maar,’ zei mijn man.

‘Wat denken ‘jullie’ wel. Wacht maar, je gaat naar Suriname, je gaat het merken. Daar heb je niets te zeggen....’ Ik hoorde de rest niet meer en richtte me half op om op gelijke hoogte met mijn man te komen. Verbaasd keek ze naar me. Ze had me niet eerder gezien, besepte ik.

‘Ik kom uit Suriname. En wat je daar zegt over Suriname is nietwaar,’ zei ik. Ze gaf de rest van de reis geen kik meer. Waarom werd ik door al mijn positieve ideeën om mijn oren geslagen? Ik schudde het snel van me af. Het is maar één of een paar nietsnutten, niet aan storen, sprak ik mezelf toe. Bij de ingang kreeg ik zand over mijn schoenen, omdat het in mijn richting werd geveegd. Waarom gebeurde dat midden op de dag, vroeg ik me af. Kwamen de

schoonmaaksters hier ook laat? Binnen zaten we met zijn drieën met drie geboortektes uit drie verschillende landen. Het was te verwarrend. We werden van de kast naar de muur gestuurd. Toen kwam er een oudere vrouw die van haar Nederlandse AOV leefde in Suriname en op het Surinaamse respect voor ouderen rekende. Ze wilde niet wachten en niet staan en schreeuwde tijdens ons gesprek erdoor heen. Toen mijn man haar tot stilte maande, wees ze hem de middelvinger. Deze mensen zijn er bekend om hoe ze hun kinderen op de ouderwetse manier ‘manieren leren’ (disciplineren) zodat ze ‘manieren hebben’ (beleefd zijn). Na meerdere bezoeken werd de grote baas erbij gehaald en toonde die de Surinaamse soepelheid waar ik ooit bekend mee was. Die in beide richtingen werkte. Zij deden het op hun gemak en naar ons werd niet nauw gekeken. Dat laatste was zoek. De flexibiliteit die sommigen niet durfden vanwege hun invloedssfeer. En anderen overdreven hun integriteit wilden tonen. En met de corrupte mensen wilden we niet in zee. En aan kennissen hadden we niets. Vreemden kwamen ons weer uit menselijkheid en gezond verstand te hulp. We kregen een brief mee voor de lokale gemeente, want dit was het hoofdkantoor en daar

vervolgden we aan elkaar geplakt het proces van wachten, zweten en nog meer wachten.

Zo is het. Daarmee mocht je het doen. Dat kan toch geen argument zijn. Het is ook geen feit en dat wordt het niet als je het steeds herhaalt. Het wordt ook gezegd met de bedoeling dat je daar rekening mee moet houden en accepteren. 'Zo' is toch niet goed? Sommige mensen gaan conflict situaties uit de weg. Ze willen het niet horen, weten en zien. Ik noem ze mensen aan wie je niets hebt. De berustende houding was wel begrijpelijk. Je kunt geen kant op en het veranderen is onbegonnen werk. En bovendien wil iedereen zich goed voelen over alles dat eigen is. Maar je kunt niet veranderen wat je niet erkent als een probleem zegt Dr. Phil. En wil je jezelf blijven identificeren met deze mentaliteit? Emigratie naar elk land, regelen van je zaken in elk land is vervelend, maar niet zoo (Surinaamse zo) vervelend.

Onze vrije dagen waren geteld en werden feestelijk afgesloten. Het einde van het jaar was genaderd en daarmee ook de feestdagen. Kerstmis en oudjaar waren vroeger een groot feest in onze familie. Ik kon daar weer op rekenen. Die gezelligheid kwam tot stand door

een combinatie van eten, drinken, conversaties,
muziek, dans en een groot aantal vrolijke mensen.

10

We gingen voor een kennismaking naar het installatiebedrijf. Na een uitgebreide introductie van het managersteam en van ons, waarin hun functies en onze persoonlijke gegevens genoemd werden, kregen we van de directeur Mr. K het contract mee. We hadden die al ontvangen, ondertekend en teruggestuurd dus het leek overbodig. Thuis zagen we dat het contract drastisch gewijzigd was. In onze laatste overeenkomst was ik manager van een afdeling. Mijn man was de overkoepelende manager van het managersteam, een functie vergelijkbaar met onderdirecteur. In het gewijzigd contract zou hij voorlopig waarnemen als manager van de eerder aan mij toevertrouwde afdeling. Hij kreeg voorlopig mijn functie en behield daarnaast voor de vorm zijn afgesproken functie. Ik was gedegradeerd tot assistent manager van een andere afdeling. Ik belde de directeur direct op. Hij was niet bereid om het telefonisch te bespreken en we werden uitgenodigd voor een gesprek. We waren dus nog steeds niet klaar met de onderhandelingen. Het gesprek vervulde me met ongeloof. Mr. K zei dat ik geen ervaring had

met leiding geven en hij daarom beslist had die afdeling niet volledig aan mij toe te vertrouwen. Omdat ze daar geen manager hadden vervulde daarom mijn man die functie. We hadden in eerdere gesprekken ook afspraken gemaakt over onze groei in dat bedrijf. Voor ons was dat een kwestie van tijd, omdat we niet twijfelden aan onze capaciteiten. Dat wilde hij niet meer bespreken. Dus er zat geen voorlopig aan. Tot nu toe had iemand van de middelbare beroepsopleidingen zonder ervaring waargenomen op die afdeling. Deze persoon ‘coördineerde’, maar stelde zich voor als het hoofd van de afdeling en scheen ontzettend veel moeite te hebben om een functie te verliezen die ze nooit had. Die kon dat wel aan? Als technicus had ik operators aangestuurd. Ik had les gegeven. Bovendien, mijn ervaringen waren bekend. Op basis daarvan had ik een door Mr. K ondertekende overeenkomst. Verder had ik duidelijk gemaakt wat duidelijk zou moeten zijn, dat je dit soort wijzigingen niet kunt doen zonder overleg. Dat ik dat aankaartte vervulde Mr. K met woede. Mijn man en ik hadden voor het gesprek onderling afgesproken om elkaar te seinen wanneer we zouden toegeven. Want iets anders zat er niet op als Mr. K niet toegaf, we waren te ver heen. Toen Mr. K losbarstte in een

laaiende woordenvloed, voelde ik de voet van mijn man tegen die van mij.

‘Van mij hoeft je niet te komen hoor, even goede vrienden,’ zei hij.

‘Jullie zijn op geld belust,’ ging hij verder. Bij die woorden, besloot ik de stille wenk van mijn man om me terug te trekken, te negeren. Mensen kregen nu eenmaal op die manier niets gedaan van me.

‘We zijn hier voor geld gekomen,’ zei ik met wat een lach moest voorstellen tegen mijn man. Toen richtte ik me tot Mr. K.

‘Wie komt er naar Suriname voor geld. We hebben zoveel opgegeven. Mijn man heeft een fantastische carrière de rug toegekeerd. Hij verdiende daar bijna driemaal dat je ons beide samen bied. Dit is dus niet eerlijk, wat je zegt.’

‘Voor mij is geld belangrijk,’ zei mijn man.

‘Maar voor haar maakt het niet uit al wonen we in een doos als het maar in Suriname is,’ vervolgde hij. Mijn man denkt te goed over mij. Ik was niet van plan zo ver te gaan voor Suriname. Nadat Mr. K genoeg stoom had afgeblazen, kalmeerde hij en vroeg of ik zijn wijzigingen accepteerde. Ik had veel zin om het contract naar zijn hoofd te smijten en weg te lopen. Met mijn tanden op elkaar en een bevroren glimlach op mijn gezicht, ging ik akkoord.

‘Sorry, dat ik zo driftig werd. Ik raak soms mijn zelfbeheersing kwijt,’ legde Mr. K nu zijn tirade uit op een heel andere toon. En hij kon wel leiding geven en beoordelen wie dat kon. Intussen is het wel te raden waarvoor K staat. Ik geef een hint. Spreek deze letter snel uit en vraag een Surinamer wat het betekent. In het Nederlands werkt het ook. Het is de eerste letter van het meest gebruikte woord voor mannen zoals hij.

De eerste werkdag na een lange tijd was de dag waar ik niet langer meer naar uitkeek. Ik was vooral nerveus, omdat mijn laatste bezoek daar me bijgebleven was. De manager van de afdeling waar ik terecht was gekomen deed een ronde kennismakingen. In het vervolg wordt er naar hem gerefereerd als Grasspriet. Niet omdat hij zo dun was, integendeel. Omdat grasspriet met de wind meewaaien. Hij stelde me voor als zijn assistent. Er is natuurlijke een subtiel verschil in de titels assistent manager en assistent van manager, maar niet in de functie. De meeste mensen liepen daarna ook met dat misverstand rond die ik nooit probeerde uit de wereld te helpen, omdat het te autoritair kon overkomen. Ik heb me altijd afgevraagd of Grasspriet kwaadaardig was of gewoon dom. Was het opzet

of onwetendheid. K (ik heb gewoon moeite om meneer ervoor te zetten) had ons gewaarschuwd over de te verwachten houding van mensen. Ze zijn nederig of ze haten mensen als wij. Zelfs een kapotte klok staat twee keren per dag juist. Hij had dus gelijk. Deze afdeling waarover ik samen met Grasspriet de leiding kreeg bestond uit een zestal 'engineers'. Dat was hun functie maar de meesten hadden geen bachelor opleiding genoten en enkele zaten er nog op. Ze hadden die functie zo eenvoudig in de schoot geworpen gekregen, omdat ze Surinamers waren, voor weinig bereid waren te werken en er waren geen andere kandidaten. Zij op hun beurt stuurden opzichters aan waaronder een aantal klassen monteurs vielen. Het leek erop dat elke wind die men extra kon laten een functie voor bedacht was. De genuanceerde Nederlandse taal schiet me soms te kort om bepaalde verschijnselen te beschrijven. Mijn uitdrukkingen zijn niet zo zeer bedacht als gevoelsmatig. Ik kwam later tot de conclusie dat het een favoriete manier was om medewerkers zoet te houden zonder ze opslag te geven. We kregen de 'salarissen' van de medewerkers op de afdeling onder ogen wat ons diep onthutste. Beduusd liepen we daar wekenlang mee rond. Hoe was het mogelijk. Hoe overleefden deze mensen. Na een poosje werd me dat duidelijk.

Mensen aten bijna nooit vlees. Gebruikten geen zuivelproducten. De meesten verbouwden groenten voor eigen verbruik. Mijn verontwaardiging over de waardering of het ontbreken ervan van Surinaamse opleidingen toen ik naar Nederland kwam, was terecht. Ik had immers in Suriname zowel Nederland gestudeerd en kon het vergelijken. Vijftien jaar later op de werkvloer in Suriname verontrustte me de observatie van de kennis en het kunnen van het personeel. Ik weet niet of het aan de nieuwe opleidingen lag of de oude verslechterd waren. Maar beide leverden mensen aan het bedrijfsleven. Ik liet het niet merken en waar ik kon probeerde ik bij te schaven. We moesten zeven uur beginnen en in klokken zoals iedereen. Om het goede voorbeeld te geven. We werkten officieel vijf dagen in de week, niet acht of acht en een half maar negen uren per dag. En er werd verwacht dat je zonder vergoeding extra uren maakte en in het weekend onbetaald beschikbaar was. Alles waar K zo gemakkelijk over gedaan had, was de wet. Wanneer je ziek was moest je eerst aan het werk een brief halen, daarna naar de bedrijfsarts en vervolgens terug naar het bedrijf om het doktersattest in te leveren. Gezien de wachttijden die bij alles in begrepen is, was je het grootste deel van de dag in de weer. Je kon beter

gewoon gaan werken. Dat was ook de opzet. Ik benadruk dat het reilen en zeilen in dit bedrijf geen reflectie is van typische Surinaamse bedrijven. Ik heb daar ook eerder in een ander bedrijf gewerkt. En daar was niets veranderd. Dat wist ik omdat dit bedrijf een klant was en ik weer in contact was ermee. Maar waar men het idee heeft dat in Nederland gewerkt wordt en niet geleefd, heb je ook dit soort bedrijven in Suriname waar het erger is. De methodes om misbruik te voorkomen werden beargumenteerd met voorgevallen misbruik. Bekend fenomeen? Iedereen moet maar eronder lijden zonder uitzondering. Waren privileges niet inherent aan hoge functies? Ik heb het nooit anders gezien. Ik had weer pech toen ik eindelijk aan de beurt was. Maar om geaccepteerd te worden en vooral, omdat het moest van K volgden we de regels braaf op als schoolkinderen. We vroegen K om toestemming en goedkeuring voor elke beslissing. Bevoegdheid hoorde dus ook niet bij de functie. K was 'on top of it' zoals hij het zelf noemde. Hij had nooit over delegeren gehoord, geloof ik. We voelden hem aldoor in onze nek blazen en onszelf vaak overbodig. Hij liet een duidelijke voorkeur blijken voor mijn man, vanwege het imago. Een Nederlander sprak de klanten aan. Of het kwam door stereotyperend betrouwbaarheid

of expertise of superioriteit toekennen, weet ik niet. De klanten hoefden in ieder geval de dure Nederlander niet te betalen. En ondanks mijn opleiding werd ik nog steeds onderschat door superieuren. Terwijl diezelfde opleiding mij bij (nu meer) collega's tot een grotere dreiging gemaakt had. Het ging nog altijd die twee extreme kanten op die ik wilde elimineren door mijn verdere studie. Ik had door te studeren niet verbeterd wat ik wilde verbeteren, maar verergerd. Ik werd niet meer (seksueel) geïntimideerd. Niemand die dat durfde. Dat was wel een verdienste gelukkig. Het kan ook de aanwezigheid van mijn man zijn geweest. Of misschien waren de jaren minder aardig voor me geweest, wie zal het zeggen. Dat laatste schrap ik gerust, want er werd wel geroepen en gefloten door jongens die een bestelling kwamen leveren en mij niet kenden. Ik begroef me in technisch inhoudelijk werk. Ik genoot daar enorm van en had me zodanig erop gestort dat ik voor niets anders energie overhield. De vermoeidheid voelde als weldaad. Maar mijn man was hiervoor project manager en deed het technisch werk niet zelf. Bovendien heb ik toegepaste wetenschappen gestudeerd en hij exacte wetenschappen. Ik kwam met voorstellen ter verbetering van processen en aanpak en probeerde het te

implementeren. Mijn afdeling werkte niet mee. Ik moest de beoordelingen doen waardoor de afdeling even goed gezind leek, maar uit vrees. De monteurs waren onwetend over achterstallige promoties en betalingen. Ik gaf het aan bij Grasspriet en stond erop dat ze kregen waar ze recht op hadden. Ik ontdekte bij de controle van de calculaties van materiaal bij de engineers grote ‘af rondingen’. Een gesprek met Grasspriet verhelderde het voor mij. De klanten werden ook opgelicht zoals wij en de medewerkers. Ik hield mijn mening nog even voor me zelf, maar mijn gezicht sprak boekdelen. Totdat ik K hoorde zeggen om een begroting driemaal te rekenen op de heel ‘normale’ vraag van Grasspriet: ‘Hoeveel maal?’ Diplomatisch legde ik uit dat we misschien op deze manier meer geld verdienden, maar op de lange duur klanten zouden verliezen. Dat de klanten onraad roken en de reputatie van het bedrijf ten onderging. Klanten hadden ons vaker betrappt en ik had het moeten verantwoorden. In een vergadering werd uiteengezet dat monteurs achterliepen met betalingen en ze strenger aangepakt moesten worden. Verbaasd vroeg mijn man om welke betalingen het ging. Alsof het de gewoonste zaak ter wereld was, werd dat uitgelegd. Als ze in een aanrijding betrokken waren met de dienstauto

tijdens het werk moesten ze de schade uit hun eigen zak betalen. Dat was een gegeven. De kwestie waarover men het hoofd boog was het uitblijven van de betalingen. Mijn man draaide het om. Dat gegeven was helemaal niet zo logisch. Hij stelde voor dat deze kosten voor de rekening van het bedrijf kwamen. Dat was nooit opgekomen bij het management team. Ze beaamden het nederig. Ik ergerde me niet zo zeer aan die houding tegenover mijn man als ik het triest vond. Na die vergadering wachtte de bode me op.

‘Je moet naar de kleermaker voor het opnemen van de maat voor het uniform,’ viel hij met de deur in huis.

‘Van wie moet dat,’ vroeg ik.

‘Van de assistent manager van HR,’ antwoordde hij vol zelfverzekerdheid.

‘Nu?’

‘Ja,’ zei hij geërgerd. Ik was die ochtend naar een project op een andere locatie geweest en was na de lunchtijd teruggekeerd. De vergadering die ik bijgewoond had, volgde direct na de lunch. Ik had nog steeds niet gegeten.

‘Ik ga nu eten. En ik wil geen uniform,’ zei ik resoluut. Het was niet bij de bode opgekomen dat ik iets te willen had. Zijn zelfverzekerdheid verdween als sneeuw voor de zon (regendruppels

voor de zon is gepaster). Niemand had de moeite genomen om me van tevoren op de hoogte te stellen zodat ik het kon inplannen. De bode had een opdracht van iemand met een hoge functie gekregen en dacht de wet achter zich te hebben. Hij was bovendien niet op de hoogte van mijn functie (die helaas wel bepaalde hoe sommigen zich opstelden) gezien zijn houding. Deze veranderde in een aarzeling vanwege mijn toon. Dit soort voorvallen zijn uitermate amusant. Bedrijven hadden het uniform ingevoerd. Toen ik in Suriname naar school ging, vond ik dat heel nuttig. Het zorgde voor kostenbesparing, wegnemen van verschillen en misschien zelfs verhoging van concentratie op de leerstof. Aan het werk vond ik het niets. Zoals zoveel andere regels gaf dit ook het gevoel alsof je terug was op de basisschool. Ik kon en wilde voor mezelf denken. Ik wilde ook niet rondlopen met het bedrijfsmerk alsof ik hun bezit was. En ik vond het lelijk. Niemand anders scheen daar moeite mee te hebben. Ze waren trots op hun uniform. Op openbare plaatsen hingen borden met een 'dresscode'. Het voelde zo fascistisch. Terwijl het kapitalisme ook hoogtij vierde. Ik wilde ver weg van de kapitalistische wereld, waarbij kleine behoeftes van gewone mensen weken voor grote winsten. Waar vaak op grote schaal en langs de

wettelijk weg medewerkers en consumenten uitgebuit werden. In Suriname deden sommige personen het met andere personen op directe wijze, wist ik van vroeger. Het was openlijk en duidelijk, dacht ik. En nu voelde ik me voor de zoveelste keer beet genomen. Het was dan niet op zo een grote schaal, maar wel georganiseerd en ik maakte deel uit ervan.

Op een ochtend kwamen de HR- leden en een paar secretaresses lachend naar mij toe. Ze duwden Grasspriet, die zich geen houding wist, een bloemstuk in de handen. Ik werd gefeliciteerd en de bloemen overhandigd. Ik bedankte iedereen vrolijk en verbaasd. Dan begonnen ze in koor te zingen voor me. Het was mijn beurt om me ongemakkelijk te voelen. ‘We maken haar verlegen. We gaan haar nu met rust laten,’ zei de HR manager. Mijn man kwam om de hoek kijken. ‘Ik ben jarig,’ beantwoordde ik zijn vragende blik. Hij lachte. Enkele collega’s op de afdeling stonden op en voegden zich toe aan de rest van de groep. ‘We wisten niet dat je jarig was,’ zei de eerste. ‘Ik ook niet,’ mompelde ik. ‘Wat zei je,’ vroeg de tweede.

‘Niets,’ lachte ik. Nadat iedereen vertrokken was en op de afdeling het werk hervat was, belde ik de HR manager op.

‘Hoi. Ik stelde het erg op prijs, maar ik ben op de eenentwintigste en niet de twaalfde jarig.’

‘Oh, echt waar. Dan hebben we het verkeerd ingevoerd,’ zei ze verontschuldigend. Ik grinnikte.

‘Je zei niets. Zo sportief van je,’ vervolgde ze.

‘Jullie hadden zoveel moeite gedaan,’ verklaarde ik met een half woord. Na dat gesprek stond ik op en liep naar mijn man toe om samen na te genieten. Een andere collega volgde me en feliciteerde me heel eigenaardig op de gang.

‘Dankjewel, maar ik ben nog niet jarig,’ vertelde ik hem nog steeds lachend. Ik legde de vergissing uit. Hij schudde zijn hoofd en lachte ook mee.

De interacties met collega’s lieten me met een gevoel van ongemak achter. De medewerkers op de afdeling waar ik geplaatst was gedroegen zich als kinderen die een nieuwe stiefmoeder gekregen hadden. Of soms als tieners die zich getransformeerd hadden als pestkoppen. Voor het installeren van mijn werkplek bijvoorbeeld moest een boekenkast verplaatst worden. Een paar monteurs hielpen me met de kast. De boeken haalde ik zelf eruit en het bureau schoof ik ook op de juiste plek. Niemand op de afdeling stak

een vinger uit of bood hulp aan. Dat was ik anders gewend. Er was een chagrijn ertussen die nooit teruggroette. En een Guyanese immigrant die om de haverklap riep dat hij moest werken om te kunnen eten alsof hij veroordeeld was tot een gevangenisstraf. Dat gold voor iedereen, dacht ik. Op de gangen stonden soms vrouwelijke medewerkers luidkeels te praten en te gieren zodat ik even dacht dat ik op de markt was. Een medewerker van de administratie kwam regelmatig de afdeling binnen. Mij negeerde ze straal en onderhield lange gesprekken met de heren op de afdeling. De ‘coördinator’ van de andere afdeling wier functie overbodig was geworden door de overname van mijn man, speelde nog altijd de baas over de monteurs. Ze kwam frequent de afdeling waar ik zat binnen en liep te schreeuwen tegen monteurs en engineers. En droeg ze taken op. Een engineer kwam bij mij voor steun. Ik verduidelijkte dat de medewerkers op de afdeling alleen opdrachten aannamen van de leiding van dezelfde afdeling. Van mij en Grasspriet. Opdrachten die van een andere afdeling kwamen, moesten van de leiding van die andere afdeling komen en via ons verlopen. Ik kwam er veel later achter dat men wel voor hulp en oplossingen bij mij aanklopte, maar achter mijn rug om even hard mee klaagden met degene

die de oplossing niet goed uitkwam. Grasspriet had besloten om het vuile werk naar mij toe te schuiven. Behalve de beoordelingen moest ik de afdelingsleden controleren. Zijn eerste ‘verzoek’ was dat ik een engineer moest aanspreken over laat komen. Haar excuus was dat ze heel vroeg op moest voor het openbaar vervoer en een deel van de afstand te voet moest afleggen. Ze was niet in de conditie om zoveel te lopen. Haar ‘conditie’ was overgewicht. Een taxi kon ze niet betalen. Ze woonde in dezelfde wijk waar het bedrijf gelokaliseerd was. Ik kon mijn oren niet geloven. Ik had het grootste deel van mijn schooltijd gefietst van een ander district naar Paramaribo. Door de hitte had ik regelmatig een lekke band en legde dan te voet kilometers af. In regenachtig weer fietste ik door diepe met water gevulde kuilen. Toen ik met de schoolbus ging stond ik vijf uur op. Toen ik naast mijn studie werkte, spaarde ik voor een scooter, kocht die en leerde die dan rijden. Toegegeven dat ze zwaar was. Maar was dat een oorzaak of gevolg. Voor het eerst had ik daar weinig empathie voor. Ze hield een zielig verhaal over hoe ze geld wilde lenen bij het bedrijf voor een auto, maar dat geweigerd werd. Terwijl ik naar haar luisterde, gleed mijn blik over haar pols en ik zak een groot litteken. Ik durfde niets meer te zeggen.

‘Ik sta niet in je schoenen dus ik kan je niet veroordelen,’ zei ik. Ze was in tranen. Een taxi betalen was bij mij nooit opgekomen. En aan een auto heb ik tot enkele jaren terug niet gedacht. Ik vond dat overbodige luxe. En ik kon het betalen. Ze beloofde me dat ze beter zou doen. Ze was immers in behandeling van een diëtiste. Een diëtiste, dacht ik vol ongeloof. De schijnwelvaart was weg, maar niet de schijnwelvarende mensen. Van Grasspriet moest ik dus erop toezien dat regels opgevolgd werden. En als men bij hem aanklopte, trok hij zich terug. Elk voorstel van mij legde ik eerst voor aan hem. Rekening houdend met zijn aard en het algemene mannelijke ego, wilde ik hem niet passeren. Hij keurde het goed, maar in de groep liet hij het overkomen alsof het volledig van mij kwam en hij er niet mee eens was. Zijn sabotage hield op toen hij vermoedde dat K mij graag daar had. Toen besloot hij eindelijk om als één op te treden op de afdeling. Daar ging een voorval aan vooraf. De huilende engineer biechtte me op dat zij geklaagd had over me. Grasspriet had me gevraagd om haar in de gaten te houden, omdat ze haar werk niet afkreeg. Ik instrueerde haar om mij verslag te geven van haar activiteiten. Huilebalk ging weer jankend bij Grasspriet. Ze vond het verstikkend. Tegen mij had Grasspriet

zijn genoeg geuit over mijn waakzaamheid. Uit haar verhaal begreep ik dat Grasspriet heel verontwaardigd reageerde op haar 'lijden'. En omdat het voor de hele groep plaatsvond sprak iedereen zich erover uit en meer. Volgens haar was ze nooit geaccepteerd door de heren. En omdat ze klaagde over mij werd ze in vertrouwen genomen in hun complot tegen mij. Ik bewaarde mijn objectiviteit. Het is moeilijk voor sommige mannen om vrouwen te accepteren in dit vakgebied. Je moet er meer voor doen. Maar zij deed absoluut onvoldoende en verschool zich achter seksisme, een complot en haar gewicht. Ze maakte me door haar eigen tekortkomingen heel moeilijk om een helder beeld te krijgen. Haar inzet liet misschien te wensen over, maar vooral haar houding en gedrag verdoezelde elke gegronde klacht die ze had. 'Hoe het is' en 'hoe het hoort' verschilt van elkaar. Met de eerste moet je rekening houden en de tweede streef je na. Je kunt de status quo niet negeren. En de beste manier om het te veranderen is door acties, geen woorden. Dat betekent niet dat je de situatie accepteert of dat het eerlijk is. Het heet gezond verstand en zelfbehoud. Ik was me er ook bewust van dat men geen verandering wilde en ik daarvoor stond, omdat K me daarvoor ingehuurd had. Al gaf hij me daar zelf geen ruimte voor. Ik

had verbeteringen gebracht voor de werknemers. Daar waren ze niet blind voor, het mocht gewoon niet van mij komen. Niemand vind het leuk dat iemand van buiten ze komt vertellen wat ze moeten doen, was mij gezegd. Die verontschuldigende waarschuwing had ik vaker gehoord. Ik beleefde het nu ook. Hoe hard ik mijn best ook deed om het over te brengen dat het ondersteunend was en niet bepalend. Dat mensen van buiten soms een toegevoegde waarde opleverden en misschien iets konden realiseren wat gewenst was, was bij niemand opgekomen. Men kon hulp gebruiken. Die hulp zou welkom moeten zijn, ongeacht uit welke hoek die komt. Je kunt mensen niet helpen die niet geholpen willen worden. Evengoed als mensen die zichzelf niet helpen.

De zielige ingenieur vervolgde haar verhaal.

‘Ik wilde dat van mijn hart. Ik kon niet slapen erdoor. Ik had echt niet verwacht dat ik zo een reactie zou ontlokken,’ besloot ze haar verhaal. ‘Ik ben blij dat je je nu verlicht voelt. Ik mag nu slapeloze nachten hebben,’ reageerde ik kalm. Schichtig keek ze op.

‘Je onzekerheid komt ergens vandaan. Die zegt tegen je dat je iets moet doen aan jezelf. Wat je doet geeft je voldoening, waardering, trots en zelfrespect. In je eigen ogen en dat van anderen.’

Ik wist niet waarom veel jonge vrouwen prekerigheid bij me opwekten. Misschien was het de verloren uitstraling waar ik zelf nooit last van heb gehad. Van deze jonge vrouw kreeg ik het idee dat ze wel wilde doorgaan voor een rasechte technische persoon, zonder daadwerkelijk iets technisch te doen. Dat was niets nieuws. Ze had geaccepteerd om uitsluitend administratie te doen. Ze was er nooit tegen in gegaan. Ze had niet geprobeerd haar woorden in daden om te zetten en te tonen dat men meer aan haar kon overlaten. Maar ze was vol verontwaardiging over de rol die ze had gekregen. En de schuld lag elders. En van mij verwachtte ze dat ik als vrouw haar zou steunen en het oplossen voor haar. Ik had immers hetzelfde meegemaakt? Ik was wel bekend met de houding van bepaalde mannen. Maar ik had ten eerste erop gestaan om hetzelfde te doen als zij en ten tweede al hun werkzaamheden ook verricht. In plaats van klagen, veroverde ik mijn plek. De meesten draaiden daardoor bij. Zij moesten dat ook doen voor erkenning. Ik had haar niet 'geholpen'. Want in haar boek was helpen het voor haar doen. Dat ze het zelf moest doen, want dat gold voor iedereen, had ik haar niet aan het verstand kunnen brengen. Natuurlijk was ze allesbehalve blij met me

‘Je ziet overal spoken, zonder het bij jezelf te zoeken. En tranen kunnen een keer manipuleren, maar laten je zwak overkomen. Je bevestigt daardoor wat dit soort mannen denken. Hun kijk verander je niet op deze manier. In al die jaren heeft geen enkele persoon dat uit mij kunnen trekken. Je draagt niet het vaandel voor alle vrouwen, maar ik verzeker je dat alles dat jij hier doet het makkelijker of moeilijker maakt voor jezelf en de vrouw die na jou komt. Je zoekt het bij iedereen behalve bij jezelf. En nu bij mij.’

‘Nee mevrouw, ik heb niks tegen u. U bent mijn held. U ging ons voor. Voor vrouwen in de techniek bent u een voorbeeld,’ reageerde ze.

‘Ik zal dit niet voor mezelf houden zoals je gevraagd hebt. Je hebt dit zelf op je hals gehaald. Eerst door over me te klagen. Dan de rest van de groep bij mij te verraden. Allebei zaken die gewoon niet goed voelen bij me.’

‘En noem me bij mijn voornaam,’ zei ik afwezig en voor de zoveelste keer. In Suriname werd vroeger op school en aan het werk de achternaam met of zonder aanspreektitel gebruikt. Ze namen de ‘informele sfeer’ waaronder tutoyeren valt van Nederland over, maar dan door je voornaam met aanspreektitel te gebruiken. Dat klonk nergens op. Ik sprak Grasspriet over het gebeurde en die voelde zich verraden door huilebalk. Ik legde

hem uit dat we elkaar niet moesten tegenwerken en eenduidig naar de groep moesten zijn. Voor hen is het ook lastig, legde ik uit. Zijn eerste reactie was dat ik hem beschuldigde. En als ik naar de leiding ging er niets te bewijzen viel. Dat vreesde hij wel. Daarna beloofde hij samen te werken nadat ik verduidelijkte dat ik niet om het minste en het geringste naar de leiding stapte, maar onderling probeerde tot een oplossing te komen. Ik ging elke keer aan het werk met het gevoel dat ik die dag door iedereen genegeerd zou worden op zijn minst of er onheil zou zijn op zijn ergst. De meeste mensen begroetten me niet terug en waren hoogst onvriendelijk. Het gold niet voor iedereen en aldoor, daarom juist bleef ik dat ongemak behouden. Ik wist nooit wat me te wachten stond. Sommigen, zoals misschien huilebalk, een ingenieur die heel erg op zichzelf was en de monteurs waren blij met me. En enkelen slijmde als er geen getuigen waren en in de groep was ik lucht voor ze. Dat achterbakse was erger. Een van de engineers sprak zijn mening uitgebreid uit over Surinaamse Nederlanders. Dat was niet veel goeds. Natuurlijk voegde hij wel snel eraan toe dat ik gelukkig niet zo was. Degene die ons aan het begin de TMA test had afgenomen, kwam voor een gesprek en was vol lof over ons. Dat ik als vrouw en vooral

als Hindoestaanse vrouw zoveel uitzonderlijkheden had gepresteerd. Hij vertelde dat hij de hele groep had gevraagd over ons en men heel tevreden was met onze aanwezigheid. Ik verwachtte officieel ook niets anders. We hadden onze proeftijd doorlopen en de eerste maandelijkse beoordeling was ook goed. Ik weet niet wie een maandelijkse beoordeling heeft verzonnen, maar kom op. Het kostte tijd en de regelmatige spanning voor medewerkers was vervelend voor hen.

Grasspriet wilde me spreken en deed kinderlijk geheimzinnig. Hij vertelde dat hij gesproken had met K over huilebalk.

‘We moeten haar lozen,’ had K tegen hem gezegd. Als ik ooit samenzwering als overdreven had afgedaan, drong het tot me door dat dit heel erg als één aanvoelde. Ik wilde daar geen deel aan hebben. Grasspriet kwijlde zowat van opwinding.

‘Ik vind dat we haar een kans moeten geven. Tot nu toe wist ze niet dat ze onvoldoende presteerde, omdat jij haar dat nooit hebt gezegd,’ wierp ik tegen.

‘Ja, maar wat ze me geflikt heeft? Ik vergeef niet,’ zei hij en als hij er niet uitzag als een karikatuur had het onheilspellend geklonken.

‘Toegegeven dat zulke handelingen niet goed zijn voor de moraal in de groep. Maar jij hebt daaraan bijgedragen. Van jou verwachten we meer. Ik vind het radicaal. Dat is mijn mening,’ besloot ik. ‘Op jouw risico dan. Jij ontfermt je over haar en zorgt ervoor dat ze presteert.’

‘Afgesproken,’ ik stond op. Daarna stortte de zielige engineer zich op me. Ze vroeg me de kleren van het lijf, niet alleen technisch, maar over alles onder de zon. Ik moest haar werk controleren. In het geval van administratieve handelingen vond ik het wel overbodig. Totdat ik een geprinte offerte die naar de klant gepost zou worden onder ogen kreeg. Ze had het scheef geprint. In ieder geval kon ik haar helpen in plaats van het voor haar te doen. Ik kreeg daar niet veel tijd voor. Tegen de wens van K ingaan was mijn laatste daad daar. Op een gewone werkdag, nietsvermoedend kwam ik naar binnen en werd naar K gesommeerd. Hij zat me op te wachten met mijn ontslagbrief. De grond verdween onder mijn voeten. Dit overkomt mij niet. Ik wist dat mijn integriteit en daaruit voortkomende handelingen het bedrijf geld kostte. Ik begreep ook dat er daarom bezuinigd moest worden middels een inkrimping en dat ik die inkrimping was. Wat men erbij verzon voor het geval ik het ontslag niet accepteerde, vond ik

klinkklare onzin. Er werd een beoordeling aangehaald die ik zogenaamd na de ondertekening door de directeur had gecorrigeerd. Bij deze beoordeling had Grasspriet aangegeven dat de betreffende engineer zich onbeschoft gedroeg tegen klanten. Hij vroeg me om hem eraan te herinneren om dat later te bespreken. Ik had daarom met potlood een aantekening gemaakt op het formulier. Dit was een kopie ervan waar het niet met potlood leek te zijn geschreven. Wie het naar hem had doorgestuurd en met welk verhaal en doel was wel te raden, maar is nooit helemaal opgehelderd. Mijn verhaal werd niet nagetrokken. Ook had ik de afdeling erop gewezen dat rapporteren niet vrijwillig was, maar dat het een beoordelingsfactor was. Tot deze waarschuwing was ik overgegaan na herhaaldelijke verzoeken. Het was de normale manier om orde te handhaven. Instrueren, waarschuwen, maatregelen treffen. Dat paste in mijn taakomschrijving. In mijn tijd was instructies niet opvolgen van een leidinggevende persoon gelijk aan dienstweigeren. Voor dienstweigeren werd je ontslagen. Nu werd een dringend verzoek niet alleen genegeerd, maar als bewijs tegen mij aangevoerd met escalatie naar de directeur. En de directeur pleitte zogenaamd voor een vlakke organisatie waar hij alleen over

heerste. Een gedetailleerde hiërarchische structuur moest genegeerd worden en dat in Suriname. De voorgestelde gelijkheid was zo nep en het ging iedereen de pet te boven. Dit waren mensen die me niet durfden bij mijn voornaam aan te spreken. De mogelijke redenen en verklaringen waren belachelijk. Ik had bovendien gedurfd tegen de wens van de dictator in te gaan. Maar dat men hier een poosje mee bezig was om me weg te krijgen was te bizar voor woorden. Grasspriet had natuurlijk meegewerkt toen hij merkte dat ik in ongenade was gevallen bij K. Hij bleef die ochtend, alsof hij uit zijn neus bloedde, uit de buurt. Natuurlijk was het onwettelijk. K had geen poot om op te staan. De HR manager die erbij zat, stond op het punt in tranen uit te barsten. Ik keek gerust stellend naar haar. Ik heb de ontslagbrief niet ondertekend. Meer dan woorden stelde deze daad dat ik niet eens was met het ontslag. 'Dan zijn we uitgesproken,' zei ik. Met deze woorden was ik klaar.

11

Trouw en loyaliteit ten opzichte van je land, je relaties met mensen en het bedrijf waar je werkt stonden hoog in mijn rechtschappen vaandel. Ik geloofde ook dat de juiste intenties werden beantwoord. Elke nieuwe persoon kreeg nog steeds het voordeel van de twijfel. Anders probeerde ik hun handelingen te verklaren. Ook in dit geval probeerde ik het te vergoelijken. Mensen vreesden hun baan, hun inkomen te verliezen, hoe ongegrond ook. De angst dat hun dagelijks brood gevaar liep, dreef hun tot de laagste acties. Die angst werd groter met het verminderen van de hoogte van het inkomen. Waarom had ik dan nooit iemand gedupeerd, slecht behandeld of schade toegebracht om die reden of andere? Jaren terug stond mijn baan wel op het spel vanwege een intimiderende leidinggevende. Toen werd mij in de schoot geworpen om de boosdoener te vervangen. Ik kon mijn baan veilig stellen en promotie maken zonder gewetensbezwaren. Toch koos ik ervoor om niet mee te werken aan die bedrijfspolitiek. Ik geloofde dat ik kon behouden wat ik had en vooruitkomen door mijn capaciteiten. Hoe

konden ze ons vrezen. We liepen op onze tenen daar om niemand tegen het hoofd te stoten. Wij durfden geen leiding te geven aan degenen die het hard nodig hadden. We deden smekende verzoeken en werden gebrutaliseerd. Maar rekening houden met deze mate van overgevoeligheid is die in stand houden en misbruik toestaan. Het leek er veel op dat het eigen verlies niet de oorzaak was van deze wandaden. De vooruitgang en groei van een ander was onacceptabel. Krabbenmentaliteit? Bij zwakke momenten wanneer ik rechtvaardigheid verlangde en het niet kon goedpraten, troostte ik mezelf door me hun situatie voor te stellen. Zij hadden geen opties. Het land en het werk waren hun vonnis. Ze hadden het slecht en zwaar en het zou nooit beter worden. Ik kon ervan weglopen. Uiteindelijk stond ik niet in hun paranoïde schoenen. Overal zijn er voor- en nadelen, ‘goede’ en ‘slechte’ mensen om moraliserende termen te gebruiken. Maar een land, dat roept om hoog kader, dat niet van buiten wil en binnen incapabele mensen produceert terwijl nepotisme en corruptie hoogtij vieren, is gedoemd. Ik was niet zo arrogant om te denken dat ik dat kon veranderen. Deze ontgoocheling kwam niet als de bliksem in een heldere hemel. Het zaad ervan was gezaaid toen, nadat mijn vader zijn heel

leven gegeven had aan een bedrijf, men hem vroeg om eerder met pensioen te gaan. Zijn devotie voor het werk had ik meegekregen. Dat hij volhield dat ze het gevraagd hadden en het zijn eigen keus was, was een teken dat hij te oud was en het onverdraaglijk was om zijn geloof los te laten. Dat gold niet voor mij. Ik wilde het nog steeds geloven, maar wist dat je niet altijd bij het juiste adres bent. We hadden een zware tijd achter de rug, met de nadruk op de laatste woorden. Het was voorbij. Er was ook opluchting. De afgelopen periode hadden we elkaar beurtelings getroost, afhankelijk van wie het teveel werd. Op die manier hadden we van alles geminimaliseerd en soms verwaarloosd. Wanneer dat niet lukte, namen we ons voor om te werken aan verbetering. Als je water in de wijn blijft doen eindig je op den duur met water. We hadden compromissen te lang en te ver doorgevoerd. Ik heb mijn Curriculum Vitae altijd bijgehouden. Ik besmeurde het niet met deze periode.

De nasleep van mijn ontslag werd volledig geleid door mijn man. Ik liep met mijn ontslagbrief in mijn hand naar hem toe. Hij wierp er een blik op en stormde zijn kantoor uit. Ik hoorde later de rest van hem. Hij liep binnen bij K.

‘Niemand komt me zeggen hoe ik mijn werk moet doen,’ zei K voor mijn man iets kon zeggen. ‘Dan ben ik klaar,’ zei mijn man terwijl hij de deur zo hard dicht gooide dat de hele verdieping belangstelling kreeg over wat er gaande was. Mijn man bracht me eerst naar ‘huis’. Daarna ging hij terug naar zijn kantoor. Hij schreef een ontslagbrief, ondertekende het en bracht het bij K. Hij werd niet direct binnengelaten. Weer een machtsspel om te tonen wie de baas is. Toen hij vond dat mijn man lang genoeg gewacht had, liet hij hem binnen. Hij las de ontslagbrief en vroeg mijn man of het alleen vanwege mijn ontslag was. ‘Dat is voldoende reden,’ antwoordde mijn man. Toch vertelde hij K wat hij van hem en het bedrijf dacht en vooral hun behandeling tegenover mij. Dat ik die kans zelf niet gekregen had, hinderde me daardoor minder. ‘Ze heeft keihard gewerkt hier,’ besloot hij. Hij gaf K de opties. ‘Of je vergeeft me de opzegtermijn. Of ik meld me ziek, wat ik niet wil doen. Of ik kom gewoon niet en jij geeft me ontslag en dat genoeg wil ik je niet geven.’ K vergaf hem de opzegtermijn. ‘De gevolgen van het ontslag van mijn vrouw, stuur ik je op.’ We hadden een contract voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van drie maanden in beide richtingen. Ik was aan het

begin van de maand ontslagen. Ik moest bij elkaar vier maanden doorbetaald worden. Natuurlijk moesten we de auto inleveren en de huur vergeten. Mijn man wilde nog even bij Grasspriet langs lopen, maar vond het niet de moeite waard. Hij liet de auto staan en liep terug naar het huurhuis. Toen hij de telefoon ging inleveren deden de mensen van HR erg ongemakkelijk, vertelde hij. Zijn berichtenverkeer met K over de afspraken en stortingen van de verschuldigde bedragen waren voorspelbaar. Na de uitbarsting op de dag van ontslag, was me man weer zichzelf. Beleefd, professioneel en correct. Iets waar K niet mee bekend was. Hij liet mijn man wachten, was kortaf en vijandig. Zijn medewerking als het zo genoemd kan worden kwam voort uit de vrees dat we het zouden aanvechten. We stonden immers in ons recht. Maar daar in het bedrijf werken zou nooit meer een optie zijn voor ons. En een langsepende zaak voor schadevergoeding zou ons in Suriname vasthouden. En wij wilden weg!

12

‘Wat doen we?’ Nadat mijn man me getroost had, stelde hij die onvermijdelijke vraag.

‘We gaan terug,’ beantwoordde ik de vraag van mijn man. Hij had alles afgerond in het bedrijf en nam plaats voor me. We waren enkele uren terug onze banen kwijtgeraakt. Ik zat met een borrel in mijn hand. Tranen stroomden over mijn wangen. De dagen die volgden bleven die tranen onophoudelijk doorstromen. Ik weet niet of het was om het verlies van een droom of een land. De mensen daar waren meegegroeid met de ‘ontwikkelingen’. Voor mij was het alsof het land dat ik kende plotseling verdwenen was. ‘Woord houden’ was bij mij te vergelijken met een autistisch symptoom. Ik deed het letterlijk en geloofde het letterlijk. Het was een automatisme. Daarom kon ik niet gemakkelijk iets toezeggen aan een ander of mezelf, want dan moest ik me eraan houden. Ik maakte de fout om de woorden van anderen dezelfde betekenis toe te kennen. De meerderheid loog niet. Ze hielden je ook niet doelbewust voor de gek. Ze zeiden dingen ‘zomaar’ zonder de verantwoordelijkheid daarvoor te dragen of verplicht te voelen. Om

mijn leven te versimpelen heb ik het ook geprobeerd, maar hield het nooit lang vol. Ik voelde me nep. Nu moest ik mijn geuite woorden terugslikken. Dat was een klap in mijn trotse gezicht. Hoe mensen zich opgesteld hadden was niet minder dan een trap. Dat ik voor het eerst iets had opgegeven, zat me dwars. Ik moest me berusten en accepteren wat onnatuurlijk was voor me. Ik had niet meer de wil en de kracht over om iets te veranderen met zoveel weerstand. Het leven werd steeds korter en ik wilde niet de rest van mijn leven vechten. Ik vluchtte. Ik liet me voor het eerst weggagen. Rechtvaardigheid was deze keer ontoereikend. En wraak stond ik mezelf niet toe. Het onderwaarden van winnen kan de oorzaak en het gevolg van verlies zijn. Was ik nu iemand geworden die het eigen verlies minimaliseerde door winnen te minimaliseren. Ik was moe. Het vechten zat. Maar ik was vooral kwaad. En die woede hield me op de been. Zonder inkomen begin je niets. Mijn enige zorg was mijn gezin. Het waren niet zo zeer overdenkingen als een stroom van gedachten die in mijn hoofd maalden. De argumenten in die chaotische gedachten staafden mijn beslissing onvoldoende. Maar het gevoel dat dit niet meer mijn strijd was wel. Ik hoorde er niet meer bij. Niet omdat anderen dat vonden, maar omdat ik

mezelf niet meer zag als één van hun. Een lijst van kleine onbelangrijk schijnende punten welden in me op. Ik ga nooit meer Hindoestaans kunnen praten. Mijn zoon zou Sinterklaas vieren en niets meekrijgen van de culturen waarin ik opgegroeid ben en ken. Dat leek voor het eerst belangrijk. Nog enkele jaren doemden, van tijd tot tijd details die gepland waren en pasten in de toekomst die ik voor ogen had, op. Ik had bijvoorbeeld tegen mijn man gezegd dat ik gecremeerd wilde worden en mijn stoffelijke resten niet in de rivier of zee, maar ergens op de Surinaamse bodem gestrooid wilde hebben. Ik wilde dat niet meer. Op zijn vraag waar het dan moest komen, antwoordde ik: ‘Spoel het door de wc.’ Ik meende het. Ik heb er nooit veel om gegeven wat er met mijn lichaam gebeurde wanneer ik de pijp uitging. Het oorspronkelijk idee had meer te maken met mijn sentimenten over Suriname die ik ook op deze manier invulling wilde geven.

‘Ik was allang klaar, ik wachtte tot jij zover was,’ hoorde ik mijn man zeggen.

‘Weet je het zeker. Je zult je familie missen.’ Dat is onoverkomelijk als je een huwelijk hebt zoals van ons. Ik kan niet zeggen, gemengd. Want afkomst zorgde hier niet voor. Ik kan ook niet zeggen verschillende nationaliteiten, want

officieel hadden we dezelfde nationaliteit. We waren in een verschillende omgeving opgegroeid. Iemand zal iets moeten missen. Toen we voor Suriname kozen, zou mijn man elk jaar proberen zijn familie te ontmoeten. In Suriname of Nederland.

‘Mijn prioriteit is mijn gezin.’ Ik zag aan zijn blik dat hij een betere reden wilde. Dat hij niet wilde dat ik ervoor koos om te vertrekken ter wille van hem, maar omdat ik het zelf wilde. Ik kon mezelf niet daartoe brengen. Ik had niet de kans gekregen om los te laten of het was uit mijn handen gerukt. Dat laatste was ik nog aan het verwerken. Later zou mijn gevoel de gebeurtenissen inhalen.

‘Als ik alleen was zou ik het misschien aandurven. Maar ik kan jou dit niet aandoen. En ik moet denken aan de toekomst van onze zoon.’ Natuurlijk is het nooit zo simpel. Ik deed mijn moeder dit een tweede keer aan. Ik troostte mezelf met de gedachte dat ze een moeder is om naar te streven. Die niet jou en niets van jou wilde behalve je geluk. Die echte emoties toonde in plaats van emotionele chantage. Ze dacht niet aan wat het voor haar betekende, maar voor mij. Ze was blij met de tijd die we wel samen hadden doorgebracht. Ze steunde mijn beslissing en praatte het goed voor me. Mijn gezin kwam op de

eerste plaats, zei ze tegen me. De tijd die ik daar nog was, probeerde ik zoveel mogelijk tijd met haar door te brengen. Er was gelukkig niet veel tijd om te treuren. We moesten alles zien om te draaien. Het was niet minder dan bizar dat we nu moesten werken voor wat we al hadden. We hadden niet alle schepen achter ons verbrand, maar wel een groot gat gecreëerd door dit uitstapje. Natuurlijk heb ik alles tot in de puntjes geanalyseerd en beredeneerd toen ik mijn gedachten beter op een rij kon zetten. De ‘could haves’, ‘should haves’ en ‘would haves’. Had ik eindelijk tevreden moeten zijn. Wilde ik teveel. Ben ik daarom kwijt wat ik al had. Gaf ik het te snel op. Wat had ik anders kunnen doen. Verdien ik dit. En natuurlijk de met zelfmedelijden vervulde: ‘Waarom is mij dit overkomen’. De ‘spirituele’ vragen deed mijn man af met: ‘Het is onzin’. Of zoals hij het zei door letterlijk spoken na te doen: ‘woehoehoe’. Ik heb geprobeerd om patronen te zien in het leven, alleen hielden ze niet in stand. Het leven is misschien niet op een wetenschappelijke manier te beschrijven, waarbij een uitzondering voldoende is om de theorie te weerleggen, maar een andere manier kende ik niet. De nuchtere vragen die ik mezelf stelde, kon ik nog steeds niet met helderheid beantwoorden. Ik gaf me zelf de schuld. Mensen hielpen daarbij

niet met woorden als: ‘Ik had toch gezegd’ en ‘Het is een les voor jullie’ en ‘Het was dom van jullie.’ Ik had zelf enkelen verteld over de gebeurtenissen, want wat en wie ik wilde vertellen heb ik altijd zelf bepaald. Maar het verspreidde snel. De dorpelingen hadden weer stof voor sensatie. Een van de patronen in het leven. De kijk van mensen. Als je iets zoekt, negatief of positief dan vind je het. Ik wenste dat de levenslessen ophielden. Ik wilde niets meer leren en weten. Ik ben alleen mezelf en mijn wederhelft verantwoordig schuldig. En alleen hem vertrouw ik erop dat hij aardig is in zijn oordeel over me. En hij en alleen hij mag namens mij spreken. Dat ik mijn schuld niet in stand hield, was ook dankzij hem. Mijn man vond dat het ook zijn keus was. En is nooit terug gekomen op die woorden. Tot de dag van vandaag heeft hij na alle gevolgen van zijn emigratie en mijn remigratie mij nooit iets kwalijk genomen. ‘Woehoehoe’ of niet, hij is wat ik verdien. Enkelen zoals mijn ouders en broer hielpen enorm door me eraan te herinneren waarom en waarvoor ik deze ‘domheid’ was begaan. ‘Ga je daar gelukkig zijn,’ vroeg mijn vader. Ik was daar niet voor het weer en het eten teruggekomen. Maar dat was een van de weinige voordelen die nog restten. Mijn broer streek over

mijn hoofd. Met een eenvoudig gebaar gaf hij aan dat hij wist wat dit voor me betekende en wat ik doormaakte.

‘We doen er alles aan om onze kinderen naar het buitenland te sturen zodat ze hun studie kunnen voortzetten,’ vervolgde mijn vader.

‘Waar moeten ze daarna naartoe?’ Ik wist niet dat je op zijn leeftijd ook kon twijfelen aan wat je zelf altijd geloofd hebt en je kinderen mee opgevoed hebt.

Ik kwam een nicht tegen die mij op het hart drukte dat ik terug moest komen, wanneer ik eroverheen was. Ik omhelsde haar en maakte me snel uit de voeten, want de tranen doemden weer op. Eroverheen, dacht ik. Waar over heen. En was dat mogelijk.

En het geregeld (zucht) begon opnieuw. De dag van mijn ontslag zaten we nog te praten en te beslissen over de vervolgstappen of de verhuurder kwam opdagen. Deze Surinaamse Nederlander was een werknemer in Nederland en een zakenman in Suriname. Gekleed als een toerist stond hij voor de poort. Hij moest van ons al heel lang restauraties doen aan het huis en stelde dat en zijn komst steeds uit. Uitgerekend die dag verscheen hij onaangekondigd. We hadden een lange lijst voor hem gemaakt, maar

die leek nu niet meer zinvol. Mijn man vroeg hem een andere keer te komen. Hij werd laaiend en vertrok met de woorden dat we het konden bekijken. Van een familielid hoorde ik later dat ze hem daarna verteld had over onze situatie. Hij vond het zo erg en was zo begripvol dat hij bereid was onze borg terug te geven werd er verder gezegd. Ze vond het heel aardig van hem en ging nog even door met hem ophemelen. Ik had veel zin om haar een draai om de oren te geven. Nou breekt mijn klomp, dacht en voelde ik me als een Nederlandse boerin. Alsof hij ons een genoegen deed, ons tegemoet kwam. Voor zover ik wist hadden we aan de voorwaarden voldaan en dat bedrag was hij ons verplicht. En natuurlijk kregen we geen verontschuldiging voor zijn gedrag. Deze zelfde man had ons leven zuur gemaakt omdat we de huur niet gestort hadden een dag voor de einddatum. We zeiden de huur op met inachtneming van de opzegtermijn. Mijn ouders boden aan om de laatste dagen bij hun te logeren, maar we hielden ons werkwijze van niemand tot last zijn of iets schuldig zijn aan. We hadden die hulp ook niet nodig. De jaren achter ons verschaften ons voldoende financiële comfort.

Zoals eerder aangehaald, had ik enkele jaren voordat ik naar Nederland vertrok voor mijn

studie een kavel gekocht in Suriname. Ik wilde alles afsluiten dus besloot ik om dat te verkopen. Mijn vader wilde het graag en we wilden geen tijd besteden aan het zoeken van een koper. De notaris wilde een recente huwelijksakte en van ons was een maand ouder. Volgens hem scheidden mensen zo snel. Ik wist niet dat tegenwoordig huwelijken zo snel wettelijk ontbonden konden worden. We stuurden de huwelijksakte later op uit Europa. Mijn vader stortte het bedrag op onze rekening. Deze eenvoudige transactie verliep (maar natuurlijk) niet goed. Dat kostte ons weer een paar dagen. We werden van de ene bank naar de andere gestuurd om uit te zoeken wat er mis was gegaan. Het reilen en zeilen bij de banken was niet veranderd. Waarom zou het. Cynisme kreeg weer een kans. Misschien is dat ook een overlevingsmechanisme. We stonden in de lange rij waar bepaald werd in welke andere lange rij we hoorden aan te sluiten. Het personeel straalde onvriendelijkheid en onverschilligheid uit. De cliënten die een voorkeursbehandeling wilden en misbruik maakten van chronische ziektes zoals diabetes werden niet tot orde geroepen. Ze sloten vooraan de rij met de mededeling dat ze ‘ziek’ waren. In betere tijden zou ik dat hilarisch gevonden hebben. Voordat ik mensen ontmoette

die nooit toegaven dat ze last hadden van een slechte gezondheid of ouderdom, kende ik mensen die voor hun gebreken sympathie en hulp eisten. Uiteindelijk kwamen we terecht bij de kassa waar we niet met zijn tweeën mochten staan terwijl het een joint account betrof. Soms irriteerden de kleine dingen het meest. Bij nader onderzoek was gebleken dat de bank de storting verkeerd had verwerkt. We moesten ons Surinaams geld omwisselen dus haalden we de rekening leeg en sloten het af. Voor deze rekening hadden we zoveel tijd verspild, dacht ik hoofdschuddend. Mijn man had een ruim bedrag dat we nog zouden gebruiken berekend en speelde voor Sinterklaas. Hij liep aan het eind fikse fooien uit te delen om het op te maken. De verbaasde blikken die hem nakeken waren onbetaalbaar en toverden even een glimlach op mijn gezicht. Hij had gelukkig veel van zich afgeschud en zette doelbewust de nieuwe koers voort. De koers terug.

We reden in onze huurauto naar het bijkantoor van de burgerlijke stand om ons uit te schrijven. Daar hadden we deze keer een hele dag voor uitgetrokken. Daarmee is alles gezegd.

We starten de procedure van zeepost weer op. Verbaasde ex-Surinaamse Nederlanders of geremigreerde Surinamers die werkzaam waren bij het postbedrijf, vroegen ons waarom we zo snel terugkeerden.

‘Dat zien ‘we’ niet graag,’ zei de persoon met wie we een afspraak hadden alsof hij weer een Surinamer was. Een vriendelijke goedgeklede oudere man.

‘Die indruk kregen we niet van de meeste mensen hier,’ zei ik.

We waren beide afgevallen, maar ik kon er minder goed tegen. Ik voelde me zwakjes. Vooral wanneer ik binnen was, kreeg ik het benauwd. Daarom pakte mijn man het grootste deel van onze spullen in zonder mijn hulp. De dag waarop de container arriveerde, kwamen ook douane ambtenaren en de politie met honden om alles te controleren. Het werd druk in het huurhuis. Op deze soortgelijke dag aan de andere kant van de oceaan, was een eenzame chauffeur gekomen. Surinamers weten wel voor alles een feest te bouwen.

We telden de dagen af en voelden er niet voor om meer te doen dan het noodzakelijke. We gingen naar de supermarkt. Ik ergerde me niet langer in stilte aan verkoopsters. Ik had zin om meppen uit

te delen. We haalden eten bij de toko. Daar hoorden ze ook wat ik van ze dacht.

‘Wat wil je,’ vroeg mijn man.

‘Vraag ze eerst wat ze hebben. Het grootste deel van wat op de lijst staat hebben ze toch niet,’ zei ik luid.

‘En anders is het alleen in olie gebakken,’ zei ik nog luider. Ik schrok niet meer van mezelf.

‘Je bent op oorlogspad,’ lachte mijn man. We hadden de laatste weken voor ons vertrek weer zoals de eerste weken voor aankomst en de eerste weken na aankomst met de hoognodige middelen geleefd. De rest was onderweg.

De dag van vertrek brak aan. We hadden het huis schoongemaakt en opgeruimd. Dat moest altijd van mijn man. We gaven de sleutel af aan de vriendelijke Colombiaanse vrouw. Onderweg leverden we de huurauto in. Op Zanderij werd het grootste deel van de mensen die ons kwamen begroeten in beslag genomen door een voetbalwedstrijd. Mijn zoon deed heel aanhankelijk. Hij had altijd als we met koffers beladen waren een soortgelijke houding. Alsof hij zich ervan wilde verzekeren dat we hem niet achterlieten. Met alle drie rugtassen op onze ruggen, omdat we hem dan moesten optillen, checkten we in. We hadden de vorige keer alle

koffers en de spullen erin moeten leeghalen, omdat mijn moeder ons chutney, waarin olie zat, had meegegeven. Die bij aankomst bleek doorgelekt te zijn in de koffer. Er mocht maar één persoon naar binnen voor deze controle en mijn zoon hield ik de hele tijd in bedwang omdat hij ook bij zijn vader wilde zijn. Deze keer hadden we zelfs geen uitzondering gemaakt om gevoelens te besparen en hadden we niets uit Suriname bij ons. Men probeerde het wel. ‘We hebben daar ook eten,’ zeiden we dan. ‘Misschien na enkele jaren,’ koesterde mijn moeder nog hoop over onze terugkeer. ‘Denk je dat ik dit ooit durf te herhalen,’ reageerde ik. Ik wilde haar geen valse hoop geven. ‘Als jullie met pensioen zijn,’ hoorde ik iemand. ‘Ik ga mijn zoon niet achterlaten. En hem meenemen en aandoen wat ik heb ondergaan de afgelopen jaren, is ook geen optie. Want dan is hij in Nederland opgegroeid en daaraan gewend. Emigratie na een bepaalde leeftijd is zwaar en moet je eigen keus zijn’ ‘Als je man....’ Ze dachten ondanks mijn duidelijk standpunt dat mijn man niet wilde blijven. ‘Ik wil niet,’ zei ik resoluut. Bij de douane moest ik ze de regels van de geldigheidsduur voor

reizen van het paspoort uitleggen. Niet weten, maar wel direct moeilijk gaan doen. Beteuterd accepteerde de douaneambtenaar het. Niets nieuws onder de Surinaamse zon. Sommigen reageren beter op een trap dan vriendelijkheid.

Ik herinnerde me de eerste keer dat ik daar was, veertien jaar geleden. Toen ik op het punt stond om voor het eerst de reis naar Nederland te maken. Voor ik die reis begon, begeleidde mijn vader me tot zover hij dat mocht. Hij adviseerde me om geen bier te drinken en heel vriendelijk te zijn tegen de ambtenaren. Dat wekte volgens hem een goede indruk waardoor ik dan niet onderworpen zou worden aan een uitgebreid onderzoek.

‘Als je bollen drugs ingeslikt hebt, ga je geen bier drinken papa,’ was mijn eigenwijze reactie. Ik viel in de steekproef en werd naar een kamer geleid. Een jongedame die alleen reisde kwam daar waarschijnlijk eerder in aanmerking voor, omdat het een bekend profiel is van drugskoeriers. Ze merkten op dat ik een studentenvisum had. ‘Ga je naar Nederland om te studeren,’ was de eerste vraag.

‘Daarom heb ik een studentenvisum,’ zei ik terwijl ik mijn koffer gadesloeg.

‘Wat ga je studeren,’ was de tweede vraag, nu begeleid met een glimlach.

‘Wat maakt dat uit,’ zei ik. Ondertussen werden mijn spullen overhoop gehaald.

Kwaad vroeg ik ze wie het weer netjes zou inpakken. Deze uitlating zorgde ervoor dat ze mijn spullen voor me inpakten en ik direct daarna mocht gaan. Zelfverzekerdheid speelde natuurlijk ook een rol. Dat gaf hun de indicatie dat je niets te verbergen had.

Na de (allerlaatste?) douane controle vervolgden we verder op Zanderij. Binnen was de rokersruimte verhuurd en omgetoverd in een zaak dat bijouerie verkocht. Niemand keek ernaar om. Mijn driejarige ging af op de blinkende rommel. Hij liet afdrukken achter op het glas en de verkoopster/verhuurder van het hok berispte hem en begon direct te spuiten op het glas en het op te vegen. Ik trok mijn peuter mee.

‘Als je het glas vies maakt, kunnen mensen die rommel niet zien,’ zei ik. Ik denk dat ik een goed beeld geschetst heb van mijn gemoedstoestand tot zover. Ik was blij dat ik ook van deze luchthaven af was.

Als ik terugkeek op mijn ervaringen dan was ik soms blij geweest door iets te verkrijgen en soms

niet. Maar elke keer dat ik iets verloor dat pijnlijk was, bleek jaren later dat verlies het beste te zijn geweest voor me. Soms had ik daar in de plaats iets beters gevonden dat ik misgelopen was als ik verkregen had wat ik in eerste instantie wilde. En anders had het me geleid naar andere mogelijkheden die verrijkend waren. Ik hoopte en rekende deze keer daarop. Hiermee begon onze re-remigratie.

We reden van Nederland naar Duitsland. Ik keek uit het raam. Ik dacht aan de dag dat ik voor het eerst naar Europa kwam. Ik zat in een andere auto toen. Een familielid sprak honderduit en attendeerde me enthousiast op de verschillen in architectuur. Ongeïnteresseerd maar beleefd keek ik even op. Ik vond het niet zo bijzonder en dacht achteloos dat daar ook zweet van mijn voorouders in zat. Het is toch niet van mij, haalde ik me schouders op. Bijna vijftien jaar later keek ik met een andere blik. De symmetrie en de ruimte. De velden en boerderijen. De brede wegen. En het gevoel dat je geen natuurlijke grenzen had. Dat je niet na twee uren rijden op een begaanbare weg het einde bereikt had. Je kon doorrijden. Ik wist dat mijn man dit enorm had gemist. De weg waarop hij reed en het kunnen doorrijden. Ik hoefde vroeger nergens naartoe. Maar de afgelopen periode had ik me ruimtelijk geïsoleerd gevoeld. Misschien omdat ik weg wilde. Toen had ik de woonhuizen in Nederland als hokken ervaren. Nu voelde ik de ruimte buiten. Toen had dezelfde type woningen saai geleken. Nu zag het er ordelijk uit. Ik genoot van het uitzicht dat ik kreeg.

We kwamen aan in een leeg en koud huis. Maar het was ons huis. Wat een geluk dat het nog niet verkocht was. Mijn man haalde dezelfde dag een nieuw bed voor onze zoon en wij zouden op een opblaasbaar bed slapen. De eerste weken van onze aankomst zouden we het weer stellen met het hoognodige, voor de vierde keer. Het proces van de dagen tellen voor elke verbetering in de huiselijke situatie, was voor de zoveelste keer begonnen. Dat veel erger is dan het regelen zelf. Het wachten. Onze spullen, internet, televisie, telefoon, vervoer en noem maar op. En natuurlijk al het andere dat geregeld moest worden zoals inschrijving bij de gemeente, ziektekostenverzekering, de bekende lijst. Waar er geen wachttijden aan vastzat en dringend nodig was, was kleding. We winkelden voor warme kleding, maar die stonden er nog niet in de meeste seizoen gerichte winkels. We gaven het uiteindelijk op en roeiden met de riemen die we hadden tot de winter genaderd was en de winkels weer volgepropt waren met warme kleding. We kochten vervolgens een auto. Terwijl we automatisch in allerijl alles opbouwden, verkeerde ik in een roes. Dat gevoel dat je hebt wanneer je net uit een nachtmerrie wakker wordt. Verwarring die gepaard gaat met

ongeloof terwijl je probeert de werkelijkheid te grijpen. Ik werd me er bewust van toen mijn zoon op een dag mijn lippen vastpakte en op en neer bewoog. Ik sprak dagenlang nauwelijks zonder dat ik het door had. Woorden zoals ‘voor mijn gezin’ waren makkelijker gezegd dan gedaan. Ik verzaakte mijn grootste verantwoordelijkheid. Ik probeerde na deze ijskoude douche echt wakker te worden. Mijn voornemen had naast een beweegreden ook een stimulans nodig.

We hadden naast een grote tuin ook een park dat grensde aan ons perceel terwijl de hele buurt omringd was met natuur. De natuur was niet mijn beste vriend, wat nogmaals bleek. Ik hield niet van kruipende dieren en insecten. Mijn man ontdekte een teek die vastzat in de nek van mijn zoon. Hij haalde het eruit en bewaarde het. Ik snapte al die ophef niet, want teken waren mij tot die tijd onbekend gebleven. Toen begreep ik dat het de ziekte van Lyme kon veroorzaken. De ironie! We waren de ziektedragende muggen ontvlucht voor de teken. We brachten mijn zoon naar het ziekenhuis voor nader onderzoek. We hadden zelfs de teek meegenomen. De jonge vrouwelijke arts beeldde verlamming uit door een krom gezicht te trekken. Dat was haar poging om zich begrijpelijk te maken voor mij. Het was niet

nodig, want ik wist intussen wat het gevolg kon zijn. Ik wilde er niet aan denken. Ze had niet het gezond verstand of klasse om een moeder niet op die manier een beeld te geven over wat haar zoon te wachten stond als hij besmet was. Misschien was ik ook wel geschikt om arts te worden. Er werd een test uitgevoerd en preventief antibiotica toegediend. Ik hield mijn hart vast en bleef het kromgetrokken gezicht van de arts zien en mijn zoon van tijd tot tijd sceptisch observeren. Na een poosje werd een herhalingstest gedaan. Als ik gelovig was, zou ik zeggen dat onze gebeden verhoord werden. We kregen een bevestiging dat mijn zoon niets mankeerde.

De zeepost werd vertraagd door een uitgebreid onderzoek van de douane. Mijn verwaterde relatie met de douane werd aangehaald. De kosten voor een verlengde opberging bij de scheepswerf was voor onze rekening. Een extra duizend euro. Toen wij bezwaar maakten werd ons medegedeeld dat wij het risico om vanuit Suriname te posten genomen hadden. Het wordt immers als drugsland beschouwd in Europa. Dat we exact hetzelfde terugpostten die we vanuit Duitsland hadden gepost, en gecontroleerd en bevestigd was door het leger aan ambtenaren en postmedewerkers, deed er niet toe. De nasleep

continueerde. Het begon te voelen alsof we een misdaad waren begaan door naar Suriname te gaan. De straf bleef maar voortduren. Toen de container eindelijk aankwam bleek ons matras bij het onderzoek waarschijnlijk op de grond gesmeten te zijn, want het was smerig. Door alle verhuizingen hadden veel meubels kleine schade opgelopen. Mijn man vond achteraf gezien dat we alles hadden weg moeten doen. Het verschil in kosten met posten was niet zo groot, we hadden dan niet hoeven te wachten en zo veel moeite moeten doen. Maar bij elke verhuizing lieten onze persoonlijke spullen ons thuis voelen. En ik had alles zelf uitgekozen en heel veel tijd daaraan besteed zodat het exact was wat ik wilde. Ik wilde en had nooit veel spullen, maar ze waren in mijn ogen precies goed.

Toen we onze gemakken terug hadden en de mogelijkheid om te solliciteren via internet, gingen we aan de slag met solliciteren. Mijn man was in Suriname al begonnen ermee. Zijn eerste keus was zijn oude baan, maar daar waren ze aan het reorganiseren en kon het niet. Ik wilde in Nederland wonen en werken zodat ik minder geïsoleerd was. Er waren een aantal redenen. Nederland is multiraciaal waardoor je niet opvalt. Je herkent veel meer van jezelf. De taal, voor mij

en mijn zoon. Ik wilde mijn zoon ook in een meer gemengde omgeving laten opgroeien zodat hij een bredere kijk ontwikkelde. Maar de tijd van willen was voorbij. Waar we werk vonden bepaalde alles. Mijn man solliciteerde bijna in heel Europa. Toen ik dat ontdekte was het wel even genoeg. Ik zou het niet kunnen opbrengen, schiet me neer, om bijvoorbeeld in een voor mij volledig nieuw land zoals Engeland te gaan wonen. Het bleek allemaal niet zo gemakkelijk en frustratie en wanhoop bekropen me. Als niet veel had ik wel gedacht dat mijn kennis in Europa gewaardeerd zou worden. Er waren dagen dat ik niet uit bed wilde komen, maar je moest wel verder. Je bent onderdeel van een gezin. Gelukkig werd mijn man aangenomen in een soortgelijk bedrijf als het vorige. En in Nederland.

14

De hoeveelste verhuizing? Ik zou een lijst moeten bijhouden. We werden wel heel goed erin. En zoals bij elke verhuizing konden we rekenen op de hulp van mijn schoonouders. We verhuisden naar Noord-Holland deze keer. Een deel van onze spullen lieten we achter in de garage van ons huis in Duitsland. De datum waarop mijn man wilde beginnen, gaf ons niet veel tijd. Behalve een tijdelijk onderkomen, moesten we natuurlijk alle officiële zaken regelen. Voor een vast onderkomen wilden we meer tijd nemen en hoopten we het huis in Duitsland verkocht te hebben. Mijn man had een continuooster deze keer. Ik pakte opzettelijk niet alles uit. Ik ontdekte dat ondanks mijn minimalisme we door de jaren heen genoeg spullen hadden vergaard die we niet regelmatig gebruikten of nodig hadden. Ik verkende de buurt. Maar de eerste en meeste aandacht kreeg de zoektocht naar een baan.

Maar eerst over de buurt. We hadden natuurlijk veel gehoord over deze buurt, maar meningen van mensen er buiten waren subjectief. Als men iets niet gewend was, was het niet goed. Het

nieuws was ook niet de betrouwbaarste bron. Of het nu over een ontwikkelingsland zoals Suriname ging of een achterbuurt in Nederland: men was geneigd te overdrijven. Bij de overhandiging van de sleutel vroeg mijn man naar de buurt aan de medewerker van de bouwvereniging. Het was een overbodige vraag, want wij vertrouwden op onze eigen indrukken en vertrouwden erop dat het goed zat. Ze wierp een blik op me en aarzelde even.

‘Het blijft Zuidoost hé,’ zei ze toen.

Het appartement was geweldig. Het was ruim en mooi. In de omgeving waren er veel kleine winkels van ‘buitenlanders’. Grotendeels van Surinamers en Indiërs. Een enkele van Ghanezen. Ik zag ook eethuizen op elke hoek met een verscheidenheid aan menu’s. Er waren openbare, maar ook veel christelijke scholen van verschillende stromingen. Op de dinsdagen werd ik wakker van de geluiden van het opzetten van de tenten voor de markt. De metro klonk al gauw vertrouwd wanneer ik in bed lag. Wat ik het allerminst verwacht had, waren de vele wandelroutes en parken. Na enkele minuten lopen, belandden we verheugd van de stadsdrukke in de natuur. Overal waren er speeltuinen gecombineerd met sporttoerusting. Ik vond dat fantastisch, omdat mijn zoon zijn hart kon

ophalen terwijl ik ook wat om handen had. De meeste mensen waren ook vriendelijk. Er waren wel enkele erbij die supergevoelig waren. Als je ze aankeek voelden ze zich al gediscrimineerd. Er zijn mensen die niet maar twee kleuren zien. Als zwart en wit kleuren genoemd kunnen worden. Ik voelde medeleven voor ze. Wat hadden ze doorstaan om zo iets eraan over te houden. Mensen die bij ons over de vloer kwamen voelden zich niet altijd op hun gemak. Wij voelden ons veilig. We werden gewaarschuwd voor de invloed van ‘buitenlandse kinderen’ op mijn zoon. Ik liet deze reacties onverschillig over me heen komen. Bekrompen mensen verontrustten me niet meer zoals vroeger. Vroeger had ik sterk de behoefte om ze te overtuigen om hun kromme denkwijze los te laten. Dat ik het nodig vond om tot mensen door te dringen was een slechte gewoonte die ik aan het verleren was. Het viel allemaal mee. We noemden het liefkozend en verwijzend naar en plagend om de bekende vooroordelen ‘ons getto’. Die waren niet volledig onterecht. Het deel dat terecht was, was wel uiterst onschuldig. De lift bijvoorbeeld was het favoriete doelwit. We hadden vaak een defecte lift. Dat was dolle pret voor ons die op de achtste verdieping woonden. Het was erger voor de hogere lieden. De arme

huurder op de zestiende etage stuurde een brief rond om tot actie over te gaan door huurgeld te weigeren. Ik ontmoette daardoor wel veel burens. Hijgend en lachend deden we ons beklag bij elkaar. Wanneer het regende waren er overal waterplassen waar ik samen met mijn zoon omheen moest manoeuvreren terwijl ik vocht met mijn paraplu die niet tegen de wind opkon. Wanneer ik mijn blikken even niet beneden gericht hield, ving ik die van andere moeders op. Spontaan en vol begrip lachten we dan naar elkaar. Hier in deze buurt beleefde ik hoe mensen met heel weinig woorden met elkaar meeleeften en elkaar bemoedigden. Een subtiele zucht die beantwoord werd met een schuddend hoofd. Een glimlach werd vrijwel altijd beantwoord. Verder was het luidruchtig op bijna elke dag en tijdstip. Er was evenveel controle als in Suriname. Maar dat wende gauw. Waar ik me wel aan stoorde was spuug en snot op straat. Een enkele keer, dat al teveel is, zag ik ontlasting op de stoep. Niet van een dier, stelde ik perplex en barmhartig vast. Dit kunnen geen Surinamers zijn, vertelde ik verdedigend aan mijn man. Ik zou er niet meer op durven wedden. Mijn hand in het vuur steken voor mensen heeft me gebrande vingers opgeleverd. Op een donkere dag werd ik gevolgd door een auto en de bestuurder maakte

onfatsoenlijke gebaren naar mij. Ik negeerde hem eerst, daarna vloekte ik tegen hem. Zoals sommigen misschien verwachtten werd ik niet neergeschoten. Mijn kleine pot met zijn grote oren, inderdaad zijn aanwezigheid scheen de bestuurder niet te beletten, vroeg me wat ik zei. Ik vertelde hem dat die man stout was en ik hem geschreeuwd had. Dit deel schreef ik op een warme ochtend toen ik wakker werd door het lawaai van de markt. Terwijl ik me probeerde te concentreren, hoorde ik mensen op een grote afstand met elkaar ‘praten’. En anderen die elkaar kenden, riepen naar elkaar ter begroeting. Vrolijk gelach dat te luid was en te lang duurde om aanstekelijk te zijn. Ik vond het heel moeilijk om het positief te beschrijven. Dat ik me er niet een vreemdeling voelde, was belangrijker. Misschien omdat iedereen dat was. Ik kon me dik aankleden en een sjaal omdoen wanneer ik het koud had zonder dat ik voor schut stond, want iedereen deed dat. Uit mijn raam kon ik de Surinaamse vlag zien hangen. Dat was de eerste keer sinds we terugwaren dat ik geen bitter gevoel kreeg bij iets dat me aan Suriname herinnerde. Maar ik liep niet tegen iedereen Surinaams te praten zoals de meesten, dat was men in Suriname ook niet gewend. Zoveel borden reclames in het Surinaams zag ik ook niet in Suriname. Zelfs wat

eten betreft vond je er beter Javaans eten dan in Suriname. Het was hier Surinaamser dan Suriname. Deze levendige stad, Amsterdam, zou me altijd bijblijven als de minst saaie metropool.

Ik had een gemengde omgeving voor mijn zoon gewild. Zoals de omgeving waarin ik zelf was opgegroeid. Ik geloofde dat het ervoor had gezorgd dat ik niemand ‘vreemd’ vond of me niet op mijn gemak voelde bij mensen die ‘anders’ waren. Dit vond ik ook buiten Suriname. Hoelang en hoeveel mijn zoon ervan zou meekrijgen wist ik niet. Hij was oud genoeg om deze herinneringen voor altijd te behouden. En jong genoeg dat deze sfeer een grote invloed kon hebben. En ik merkte al bij hem dat hij voor niemand terughoudend was. De drempel voor andere mensen had ik niet alleen bij kinderen, maar vooral volwassenen gezien. Sommige wensen werden toch vervuld alleen niet waar ik dacht dat die zou gebeuren. En sommige dingen ontliiep ik toch niet waar ik dacht ze te ontlopen. Niet de Surinaamse dingen en niet de Nederlandse. De wind in dit deel van Nederland, verdient nog een keer genoemd te worden, was meedogenloos. Over het weer klagen mag niet ontbreken in dit verhaal aangezien dat de doelgroep vergroot tot iedereen. Ik herinnerde me

een jaar in Duitsland dat de zomer overgeslagen was, zo kort duurde het. Dit soort ervaringen zal ook wel bijgedragen hebben aan de wil om uit Europa te gaan. Niet om specifiek naar Suriname te gaan, want over de redenen daarvoor is al uitgeweid.

Er was nogal wat veranderd sinds ik de laatste keer in Nederland had gesolliciteerd. De lijst van de gevraagde kwaliteiten en eisen waren verdriedubbeld. Werkgevers wilden geen ‘negen tot vijf’ mentaliteit. Was dat niet in tegenspraak met de arbeidswetten? Ze bedoelden dat je langer moest werken dan voor de uren die je betaald kreeg. Dat was niet helemaal nieuw in de bedrijfscultuur. Het werd toen nog niet openlijk geëist in de vacatures. Ik herinnerde me de uitslovers en strebers die tot laat na de officiële werkuren rond hingen om de indruk te wekken dat ze boven de standaard presteerden. Om witte voeten te maken en hopelijk promotie te krijgen. Er is niets mis met uitsloven. Maar het was schijn. Ze gaven hun extra tijd zonder die in te vullen. De strebers waren erger. Die gaven anderen die wel wat toe te voegen hadden geen kans, omdat ze het hoogste woord voerden. Hun ‘woord’ was alleen hoog qua geluidsterkte en niet inhoud. Werkgevers wilden synergie. Je moest in staat

zijn in meerdere disciplines en op meerdere niveaus te werken. Een persoon moest dus meerdere functies vervullen. Ze verwachtten eigenschappen die samen een bovennatuurlijk wezen beschreven. Ik kende geen mensen die aan allemaal voldoen. Menselijkheid was een zwakte. Alles dat stress tot gevolg heeft werd op je bord gelegd. Zij waren zeker niet verantwoordelijk om die te verminderen. Je moest er simpelweg tegen kunnen: stressbestendigheid. Als men dat vroeg, mocht je een stressvolle werkomgeving verwachten. De kenmerken klonken hol en betekenisloos, maar werden door sollicitanten klakkeloos beloofd. Het was begrijpelijk. Maar of het verstandig was? Je moest het daarna tonen en volhouden. Eerlijkheid werd natuurlijk niet beloond. Ik groeide op met het idee dat studeren de weg is naar succes. Ik studeerde met het idee dat ik altijd goedbetaald werk zou hebben vanwege het niveau en de richting van mijn studie. Werk in mijn discipline was even dun bezaaid als in alle andere. En het verschil in salaris in het geval dat ik niet gestudeerd had, vooral in onze socialistische, hoog belastbaar Nederland was te klein. Specialistisch werk was niet op elke hoek te vinden dus moest je daarvoor verhuizen elke keer dat een vaststelling beëindigde. Dat gebeurde te vaak en onverwachts.

Mensen die niet gestudeerd hadden, waren ook succesvol. Ik kon mijn zoon niet meegeven wat ik meegekregen had over de waarde van studie. Ik vergat dat tegenvallers voor gestudeerden uitzonderingen waren en voor korte duur. Net zoals succes zonder een studie voor enkelen weggelegd was. Toen ik werkte had ik het idee dat ik de keus had tussen de traditionele en de geëmancipeerde rol van de vrouw. Toen verbaasde me dat sommige vrouwen geen feminist waren. De ‘moderne’ (modern is een ouderwets woord) betekenis van emancipatie is het hebben van die keus. Emancipatie draait om gelijke rechten. Vrouwen hebben het recht om te werken verworven, en niet het recht om een keus te hebben. Het hebben van een keus is een voorrecht dat afhangt van een partner die daardoor zelf geen keus heeft. Het is geen misdaad. Ik wist wel dat het niet voor mij was. Dat ik de behoefte had om kwaliteiten te ontwikkelen en in te zetten voor voldoening. Het begon er wel op te lijken dat het aanwenden van die keus, me die keus ontnam. En niet het privilege van een keus, maar het recht om te werken. Want behalve mijn leeftijd werd ik vooral afgerekend op de periode die ik uitgetrokken had van het werk voor het moederschap. Ik kreeg bewondering daarvoor

alsof ik daar wat aan had. Mijn werkervaring was vooral op middelbaar niveau. En aan mijn kennis op hoger niveau werd getwijfeld, omdat mijn diploma een decennium oud was en ‘ongebruikt’. Het is natuurlijk niet zoals fietsen. Maar je ontwikkelt een niveau. Je hebt minder moeite met een ander discipline mocht dat nodig zijn. Het opfrissen van je eigen vakrichting is al helemaal simpel en snel. Vooral als het een vakgebied betreft waar het draait om begrijpen en opzoeken en niet onthouden. Er is wel een sterke basis voor nodig, die je nooit kwijtraakt. Dat had ik. De enige drempels waren de veranderingen in administratieve tools. Andere versies van computerprogramma’s om een voorbeeld te noemen. Detacheringbureaus beloofden veel, maar gaven het even snel op. De recruiters en uitzendbureaus schenen geen verstand te hebben van wat mijn vakrichting inhield en bij de tweede gesprekken met daadwerkelijke werkgevers hield het op. Mensen weten het in dit soort situaties altijd beter en ik werd overspoeld door suggesties en adviezen. Ik had natuurlijk aan alles gedacht en geprobeerd. Het was overbodig. Ontmoetingen en gesprekken gingen voornamelijk daarover alsof anderen erop zaten te wachten. Dat voegde een extra druk toe waarop ik niet zat te wachten. In een zoveelste gesprek met een

detacheringbureau werd me de bekende adviezen gegeven. Ik moest assertiever overkomen. Ik moest me voorbereiden op een interview. Ik probeerde hun manier. Mijn persoonlijke ervaring was dat wanneer ik onvoorbereid een presentatie deed, het spontaner was. En het verhaal dat ik moest vertellen had ik geleefd dus er viel ook niets te onthouden. Daarbij werd mijn bescheidenheid meestal sympathiek gevonden. Sinds wanneer was dat geen deugd meer. Ik heb mijn verlegenheid altijd gemaskeerd met stoerheid en strengheid. Omdat het als een zwakte beschouwd werd. Ik stond zekerder in mijn schoenen dan ooit om nog rekening te houden daarmee. Ik merkte ook dat het mogelijk was om bij bepaalde mensen jezelf te zijn zonder dat men over je heen liep. En als sommigen een zwak hadden voor mijn ‘zwakte,’ was het fantastisch. Ik hoefde ook geen passie te veinzen als ik over mijn vak sprak. Mijn keuze was dan voornamelijk voortgekomen uit de behoefte om me te bewijzen en de waan dat techniek geld voor de vervulling van mijn wens opleverde, maar het beoefenen van dit vak had daarvoor passie aangewakkerd. Uiteindelijk gaf men toe dat mijn manier beter werkte voor mij, met de nadruk op het laatste woord. Een bedrijf wilde eerst mijn afstudeerscriptie. En daarna moest ik een casus

voor ze oplossen. Mijn afstudeerproject betrof een onderzoek en ontwerp naar een nieuw systeem. Uit de gesprekken bleek dat dit systeem tegenwoordig toegepast werd. Het gaf voldoening om te weten dat ik bijgedragen had aan een succesvol ontwerp. Men verwachtte in dit bedrijf dat ik het verbeterde. Onder het voorwendsel dat ze niet zeker waren of ik de kennis nog had. Ze hadden niet een specifieke functie om in te vullen en wilden me een project pro deo laten uitvoeren. Waar had ik dit eerder meegemaakt? Als diploma's gedateerd raakten zouden we om de zoveel jaren opnieuw moeten studeren voor een verlenging. Ik was al ongeveer zeven maanden op zoek naar een baan. Ik was in het begin op jacht naar de ideale baan voor mij. En ik sloeg werkgevers die te veeleisend waren over, omdat hun vacatures me een goed beeld gaven van wat me te wachten stond en wat voor instelling zij hadden. Of ik geschikt was of niet, ik wilde hun niet. Als ik niet voldeed aan alle functie-eisen van een vacature, nam ik de moeite niet om te reageren. Ik vond het tijdverlies. Dat veranderde helemaal. En vervolgens ging ik ook op vacatures buiten mijn vakgebied en op middelbaar niveau solliciteren. Met het verstrijken van de tijd deed ik steeds meer water in de wijn. Dat werkte nooit goed. Als je op een

lager niveau begon, liep je het risico daar vast te blijven zitten. Daarmee bevestigde je de twijfels over je kennis. Maar mijn geduld begon op te raken en ik was het werkeloos (intussen werkloos) zijn, zat. Ik kon het gat in mijn Curriculum Vitae niet blijven vergroten. Daar zag ik nu de gevolgen van. Dit ‘geïnteresseerde’ bedrijf wilde mij geen zekerheden geven over de toekomst. Geen uitzicht op een vast contract. Het salaris dat ze aanboden met aftrek van de detachering was belachelijk. En ik moest mezelf eerst bewijzen aan ze. Alweer. Mijn rechtvaardigheidsgevoel en vooral ego speelden op. Ik was zwaar verontwaardigd. Dit was de grens. Maar mijn verstand won het altijd van mijn emoties. Eerst een plek veroveren dan aandacht schenken aan rechten, kalmeerde ik mezelf. Als men me ergens niet van kan beschuldigen is dat ik niet slim ben. Ik weigerde ze niet, maar vroeg om meer tijd. Dat bedrijf wilde ik als mijn laatste optie behouden. Uiteindelijk werden mijn inspanningen beloond en werd ik aangenomen in een ander bedrijf. De enige keer dat men me niet de kleren van het lijf vroeg, maar vertelde wat zij me te bieden hadden. Natuurlijk probeerde ik vaak zoveel mogelijk te vragen zodat de andere partij uitleg moest geven en niet omgekeerd. Hier hoefde ik dat tactiek niet toe te passen. Het was vrijwillig. Het is markant

dat je uiterste best nooit voldoende is of heel weinig oplevert terwijl de minste moeite ruim beloond kan worden. Ik zat al jaren te springen om weer aan de slag te kunnen en eindelijk was het zover, een bepaalde ervaring opzettelijk niet meegerekend. Ik had nog steeds geen spijt van mijn keus om tijdelijk voltijds moeder te zijn. Ook niet toen bleek wat voor effect het heeft gehad op mijn loopbaan. Maar wat was ik blij dat het voorbij was. Ik was aan het werk in mijn element. De verschrikking op de werkvloer in Suriname had geen gevolgen voor mijn werklust.

Mijn zoon ging intussen al naar school. We moesten naschoolse opvang hebben. De school bood dat niet aan. We vonden een opvang in de buurt, maar die bood geen voorschools opvang aan. Mijn reistijd naar het werk van anderhalf uur gecombineerd met de vereiste aankomsttijd daar maakte het niet haalbaar. En mijn man had maar soms dagdiensten. Mijn man begreep niet hoe mensen met kinderen konden werken. Als niet het bedrijfsleven en niet de overheid instanties je tegemoet kwamen. Zoals eerder gesteld, vind je op een hoger niveau niet op elke hoek een baan en je kunt niet eindeloos blijven verhuizen. En je hebt ook rekening te houden met de baan van je partner. Zo stimuleerden ze mensen om te

werken. De sociale atmosfeer in Nederland had het verschil tussen werken en in de bijstand zijn zo klein gemaakt dat het niet verwonderend was, waarom steeds meer mensen voor het laatste kozen. Vooral als je al het gedoe om een baan te vinden en daarna alles eromheen schikken, in rekening bracht. Mijn man zocht het uit en het bleek dat de school verplicht was om te voorzien in de behoefte van opvang. Natuurlijk ging hij er achteraan. Zo kreeg hij voor ons en andere ouders voorschoolse opvang op school geregeld. En daarna, vanwege de opkomst, was de opvang in de buurt ook bereid die te bieden.

Ik rijd niet. Ik ben er niet goed in. Ik wil het niet. Ik doe het niet. Dat betekent dat ik overgeleverd had aan de grillen van het openbaar vervoer. Toch kies ik ervoor, ik kom tenminste aan. Meestal dan. Ik blijf wel heel. Vertragingen accepteerde ik. Ik had meer moeite met het stranden zonder dat er een alternatief geboden werd. Ik legde wel wat kilometers te voet af. Ik had meer eelt dan voeten over. De aansluiting met het werk was slecht. Wachten op een bus nadat je van de metro naar de trein bent overgestapt, kostte teveel tijd. Ik liep ook naar de opvang en terug naar het appartement. Fietsen was geen optie vanwege het verbod tijdens de

spitsuren om een fiets te vervoeren met het openbaar vervoer.

De opvang veranderde wel vier keren van locatie, maar mijn (nu al) kleuter had veel plezier. Ik heb me vaker zorgen gemaakt over het effect van alle veranderingen op hem. Het was de bedoeling om ze allemaal achter de rug te hebben voor hij bewuster werd. Maar tot die tijd vond hij het nog spannend. Zolang wij, de constante factor, meegingen. Hij noemde ook alles in huis op en vroeg de verzekering dat alles meeding bij elke verhuizing. Nog een reden om alles op onze ruggen mee te dragen. De hele buurt kende mijn zoon in korte tijd. En zijn vader werd heel populair bij alle klasgenoten van hem, omdat hij hun ook veel aandacht gaf. De juffrouwen en moeders wilden hetzelfde, denk ik. Ze hadden pech. Die twee hadden nooit moeite gehad om contact te leggen met mensen zoals ik. Ik stortte me op mijn werk waar een aantal trainingen aan verbonden waren die ik uitstekend en in een bliksemtijd afrondde. Geen verrassing daar. Het werd een spannende maar regelmatige periode dat niet lang mocht duren.

Het bedrijf waar mijn man amper een half jaar werkte, verhuisde zijn afdeling naar Duitsland.

Deze keer was het zelfs geen Duits bedrijf. En boden ze niets ter compensatie. Dit was de zekere toekomst. Deze keer zat ik vast aan de locatie vanwege mijn werk. We hadden een Nederlandssprekend kind dat al naar school ging. En het was niet dicht bij de Nederlandse grens met Duitsland. Meeverhuizen met zijn huidig bedrijf was geen optie. Mijn man begon opnieuw in Nederland te solliciteren. Maar dat viel nog steeds niet mee. Het was niet slechts een geluk bij een ongeluk dat het vroegere bedrijf van mijn man hem terug wilde. Voor mij was het een grote pijn die verviel. Hij hield een presentatie voor me over de mogelijkheden en de uitvoer van dit plan. Ik kon zijn enthousiasme dat teruggekeerd was, niet weerstaan. We hadden ons huis nog steeds over de grens. We speelden met de gedachte om tijdelijk dichterbij mijn werk te wonen, zodat het minder tijdrovend werd voor me, wanneer mijn man in Duitsland werkte. Vanwege het continu rooster dat hij daar ook kreeg en een groot aantal verlofdagen die hij kon opnemen, hoefde dat niet langer dan drie of vier dagen achterelkaar. De aansluiting met mijn werk was slecht. Al woonde je in dezelfde stad dan moest je toch met een omweg er naar toe. Waaraan je behoorlijk wat tijd kwijt raakte. De huizen die we daar in de buurt bezichtigden

waren oud en zagen er daardoor smerig uit. Er was weinig keus. We besloten te blijven huren in Amsterdam. We zouden later in het oosten gaan wonen zodat mijn man en ik aldoor onder een dak verbleven. Daarvoor rekende ik op flexibel werken qua locatie dat bij mij in het bedrijf tot de mogelijkheden behoorde. Ik was niet lang genoeg daar aan het werk en moest eerst ervaring opdoen. Tot die tijd zouden we het met twee huizen, twee landen, twee banen, een school en opvang moeten bolwerken. Het werden lange vermoeiende dagen voor mij. Mijn voeten deden dagelijks pijn. Ik had het aldoor koud. Ik kocht een andere jas en sportschoenen. De verlichting wende na enkele weken en het voelde even erg als ervoor. Na ongeveer een jaar gewerkt te hebben, werd de mogelijkheid van flexibel werken geweigerd. Ze hadden op de huidige locatie mensen nodig. De baan van mijn man had natuurlijk de voorkeur, omdat hij een contract voor onbepaalde tijd had en onze dubbele lasten kon dragen. Ik niet. Ik hield het niet langer vol. En mijn kind had vreselijk veel moeite met de afwezigheid van zijn vader. Ik wilde niet alleen uit die situatie maar vooral verder naar de volgende stap in de richting van vastigheid. Ik overwoog de reistijd vanuit het oosten van Nederland naar mijn werk. Maar uit ervaring wist

ik dat zoiets elke dag jarenlang niet vol te houden is. Ik had elke dag jarenlang grote afstanden afgelegd op de fiets en wilde toen het niet meer hoefde nooit meer een fiets zien. Dat gevoel be kroop me nu ook met het lopen. Ik hield van lange wandelingen, een paar keren in de week. Elke dag, terwijl het moest, resulteerde in afkeer. Bovendien was er weinig tijd om te solliciteren naar een baan in het oosten. Zeker als ik zo ver moest zijn voor interviews. Ik was er net tussen en wilde het goed benutten dus bleef ik zolang ik kon in het huidig bedrijf.

Uiteindelijk hakte ik de knoop toch door. Het afdelingshoofd was niet blij met die beslissing en liet dat duidelijk merken. Op de laatste werkdag werd me meegedeeld dat ik niet hoefde te werken die dag. Ik mocht rondlopen en praten en doen wat ik wilde. Ik gaf aan dat ik die dag niet zou doorkomen op die manier en verzocht werk. Hoofdschuddend werd me op het hart gedrukt om het rustig aan te doen en niet zoals normaal het in de halve tijd af te maken en meer werk te vragen. Mijn laatste dag ging gepaard met spijt die verzacht werd door mijn collega's die mij overlaadden met complimenten. Natuurlijk had je wel een enkeling die zich onzeker voelde over zijn H.B.O opleiding of huur status en opgelucht

was dat ik vertrok. Inderdaad, ze zijn er overal. Het aantal is soms bepalend. De meesten spraken woorden vol lof. Ik scheen naar hun zeggen toch goed te kunnen samenwerken. Met de juiste mensen is dat eenvoudig, veronderstelde ik. Het respect en de bewondering dat ik kreeg, verbaasde me. Het was makkelijk om speels op te scheppen over mezelf, maar wanneer ik dat anderen ontlokte, werd het verlegen meisje in me wakker. Had ik het weer overdreven om mezelf opnieuw te bewijzen of eigenlijk uit gulzigheid voor het werk. Ik maakte me snel uit de voeten en haastte me naar huis. Onderweg gonsden de uitspraken in mijn hoofd en gaf ik in gedachten een reactie op ze. Ik dacht aan de lieve woorden met zelfkritiek. Ik moest nog leren genieten van complimenten.

‘Je hebt durf.’ Ik had geen keus.

‘Petje af voor wat je gedaan hebt hier terwijl je de zorg voor een kind hebt.’ Dankzij mijn man.

‘Tomeloze inzet.’ Dat spreek ik niet tegen.

‘Je hebt een drive.’ Meestal.

‘Je wilt zo graag.’ Niet thuis zitten.

‘Je hebt spirit.’ Vaak overbodig veel.

Ondanks mijn kritische houding maakten deze afscheidswaarden zoveel goed. Voor de woorden ‘earn’ en ‘deserve’ hebben we maar een woord in de Nederlandse taal: verdienen. Deze prachtige

taal sloeg in mijn ogen de spijker op de kop. Het zou hetzelfde moeten zijn. Werken voor en terecht verkrijgen van geld en respect (misschien een tikkeltje arrogantie) zouden onlosmakelijk verbonden moeten zijn. De eerste weken na mijn vertrek compenseerde ik de afstanden die ik afgelegd had. De enige beweging die ik mezelf toestond was de wandeling naar en van de school van mijn zoon. Toch legde ik nog redelijk grote afstanden af van de voorkamer naar het rookhok.

‘Wat als we plotseling de loterij winnen. Wat zou je doen met het geld,’ vroeg mijn man me terwijl we een lange wandeling maakten en mijn zoon voor ons uitfietste. Ik was op tijd gestopt en kon gelukkig wel nog steeds daarvan genieten. ‘Ik koop een huis,’ was mijn onmiddellijke reactie.

‘Waar?’ Verbaasd keek ik naar mijn man. ‘In Nederland natuurlijk,’ antwoordde ik. Het was nog niet zo vanzelfsprekend voor hem als voor mij. Maar hij kon ook niet in mijn hoofd kijken en tot dat moment was ik mezelf er ook niet van bewust. Het drong toen goed tot me door wat ik gezegd had en vooral wat ik niet gezegd had. Bij ons vertrek uit Suriname vertrouwde ik mijn gevoelens niet volledig. Dat ik toen er niet voor voelde om na enkele jaren het weer te

proberen kon evengoed geweest zijn omdat ik doodmoe was van de enorme hopeloze opgave. En dat ik ook niet eraan dacht wanneer we met pensioen waren, had een momentopname van grote teleurstelling weerspiegeld. Ik kon me geen vakantie in Suriname voorstellen wat verbittering aangaf. De gebeurtenissen waren vers en de sporen diep. Met de tijd en dagelijkse ervaring van de omstandigheden in Nederland zou dat best kunnen vervagen. Na twee jaar was ik stevast gebleven in die overtuiging. Nu was ik zeker dat het niet alleen met mijn verstand maar ook met mijn gevoel was. Een vakantie zag ik wel ooit zitten, maar een toekomst niet meer. Zoals ik mijn toekomst zag, was voor het eerst veranderd na veertig jaren en vanwege extreme omstandigheden. En ik had met veel moeite dat beeld vervangen. In dit leven zag ik dat niet meer opnieuw gebeuren. Toen ik stopte met werken, was tijdelijk huren in het oosten een mogelijkheid. Totdat ik een baan had en we beter een locatie konden bepalen en ons huis verkocht was zodat we geen risico liepen. We besloten er van af te zien, aangezien het teveel veranderingen voor mijn zoon zou zijn, maar vooral omdat ik er doorheen was. We zouden wachten tot onze voorwaarden voldaan waren en dan een huis kopen in het oosten van Nederland.

Toen kregen we het nieuws dat het bedrijf dat mijn man kortgeleden in dienst had genomen van plan was in te krimpen. Ik had nog geen succes in mijn sollicitatiepogingen. Ons huis was nog niet verkocht. En nu zouden we ons inkomen volledig verliezen terwijl we dubbele lasten hadden. Ze zouden de beoordeling van wie weggaat en wie blijft doen op basis van de criteria leeftijd, gezin en de diensttijd. Aangezien mijn man daar niet aaneengesloten gewerkt had gold alleen zijn recente tijd. Nog een nasleep van onze beslissing om naar Suriname te gaan. Ik was behoorlijk van de kaart. Ik had net mijn baan opgezegd daarvoor. De beslissing zou enkele maanden later vallen en er zat niets anders op dan die af te wachten. Wachten in onzekerheid. Mijn man begon alvast te solliciteren. Gelukkig hoorden we na twee maanden dat degenen die moesten vertrekken drie jaar doorbetaald zouden krijgen en officieel in dienst bleven zonder te werken. In Duitsland nam men vaste dienst serieus en van de overheid konden bedrijven zich niet eenvoudig kwijten van hun verantwoordelijkheid. Mijn man was heel erg gewild, maar een garantie gaf het ons niet. Men zegt dat beproevingen een persoon sterker maken. Onzin. Met elke slag en tegenslag ging mijn incasseringsvermogen omlaag. In dit

stadium schoot ik woorden te kort om te beschrijven wat ik voelde.

Onwillekeurig begon de vergelijking voor de zoveelste keer. Deze keer niet als overweging zoals de voorgaande keer. Of als nostalgie zoals in het begin. Maar als verzekering dat de juiste beslissing genomen was. Als de ervaring die we achter de rug hadden niet voldoende was, zou het dan ooit zo zijn?

‘Het verschil is zo klein,’ zei ik tegen mijn man. ‘Ja, het is inruilen. En je hebt overal voor- en nadelen. Uitdagingen en gebreken. Mensen die je verrassen en anderen die je teleurstellen,’ vervolgde ik.

‘Maar er zijn toch essentieel grote verschillen in economie en regelingen. Welvaart en welzijn. Waarom merken en ervaren we die verschillen zo weinig. Dezelfde onzekerheden over de toekomst. Dezelfde tijd en moeite. En hoeveel meer krijgen we eruit? Is het onze offers waard?’ De prijzen en kosten werden steeds hoger en de salarissen waren in een decennium nauwelijks veranderd. Het verschil tussen mijn eerste salaris in Nederland en het laatste tien jaar later was niet noemenswaardig. De oplossing van sociaal Nederland was om te subsidiëren. Van huur tot zelfs kinderopvang. Dat was bestemd voor

mensen die niet gestudeerd hadden en lagere functies en lonen of minder werkuren hadden of helemaal niet werkten. Wij moesten de volle pond betalen voor alles. Ik hoef niet uit te leggen waarom onze studie en voltijds werken van tijd tot tijd overbodig leek. Werden we op deze manier beloond voor onze extra moeite en tijd. Het is goed dat hulpbehoevenden hulp kregen. Dat hoefde niet ten koste van de sterkere groep te gaan. Dit insinueert dat de andere groep de zwakke groep is. Inderdaad, ze hebben per slot van rekening hulp nodig. Waarom werden geen oplossingen bij de bron gezocht, de werkgever bijvoorbeeld. Deze symptomen bestrijding werd door onze belastinggelden bekostigd. Was een bijdrage leveren aan de samenleving niet meer vrijwillig. Als je het wilde en wanneer je vond dat je dat kon. Na je pensioen, leek mij. De toekomst is dan waarschijnlijk verzekerd. Hopelijk is er ook wat opzij gezet voor het kroost. Er is geen onzekerheid meer over het verlies van het inkomen. Mijn man beaamde het grootste deel van wat ik zei. Hij vond wel dat er meer mogelijkheden waren. Ik vroeg me af of mogelijkheden nut hadden als ze geen werkelijkheden werden.

‘Wat heb ik aan een beetje meer luxe als we dezelfde zorgen hebben of andere in de plaats,’

vroeg ik. Terwijl ik die woorden uitte, zag ik een glimp van de periode achter ons. Mensen vergeten graag de slechte ervaringen. Dat is onhandig. De herinnering aan die ervaringen, zorgen voor dankbaarheid bij betere. Mijn geheugen zorgde ervoor dat mijn schommelende gedachten en gevoelens bij elke uitdaging tot rust kwamen.

‘We hebben altijd water en stroom,’

beantwoordde ik mijn eigen vraag.

‘Ik voel me veilig,’ voegde ik eraan toe.

‘Ik hoef me geen zorgen te maken om stakende scholen en schaarste van levensmiddelen,’ somde ik verder op.

‘En de ergste toekomst voor onze zoon is dat hij in de bijstand terecht komt,’ noemde ik een heel belangrijk verschil. Dat ik vervolgde met zeker het belangrijkste verschil.

‘Ik voel me hier meer geaccepteerd.’

‘De kans dat we plotseling een dictatuur of erger een overheid krijgen die de munteenheid devalueert tot het niets waard, is nihil,’ stroomde het nu eruit. Verder hoefde ik niet te denken. Er waren er meerdere verschillen, maar sommige waren groot en voldoende genoeg. Ik realiseerde me na deze laatste verzekering dat uitdagingen deel uitmaken van het leven en niet alleen een

land. Ik zou die uitdagingen niet langer koppelen aan onze beslissing.

Het is merkwaardig dat ik tegen elke verandering, vooral verhuizingen, opgekeken heb. Maar wanneer het in volle gang was en een hele tijd daarna was het een groot avontuur. De zilveren omlijning is dat we aldoor frequent afwisseling hadden en het gevaar van een sleur ontliepen. Ik popelde bij de gedachte aan de volgende stap. We besloten om niet langer te wachten op de verkoop van ons huis of mijn baan om ons voor eens en altijd te vestigen. We konden de uitslag van het bedrijf waar mijn man werkte nog wel afwachten aangezien het binnen een paar maanden bekend was. Dat werd trouwens na bijna een half jaar bekend. Voorspelbaar? Tot die tijd kon ik ook niet solliciteren. We konden de toekomst niet helemaal voorspellen en beïnvloeden. We hadden al te lang rekening gehouden met alle risico's. Je kunt niet zo bang zijn voor de dood dat je stopt te leven. Het was geen onbesuisd besluit. We konden het financieel nog steeds aan. Maar elke mogelijke gebeurtenis voor zijn en volledige zekerheid hebben op alle vlakken had ons niets opleverd. Ik nam me voor om normaal te ademen en als het even kon te genieten van de tijd die me nu gegeven was. Ik hield me zelf voor

dat het van korte duur zou zijn. Het idee dat we ons eindelijk zouden vestigen, hielp daarbij enorm. Ik verveelde me al snel. Hoe kan het ook anders. Mijn zoon naar school brengen en ophalen en het huishouden waren niet genoeg. Ik begon mijn kookkunsten te verdiepen. Er was teveel eten in huis om op te krijgen. Ik houd van oude films, maar het aanbod was beperkt. Ik ontdekte dat je met ‘soaps’ en tijdschriften die me vroeger vervulde van afschuw, heel goed kon vermaken. Alles dat ik als nutteloos en tijdverspilling zag eigenlijk. Zoals puzzelen en spelletjes. Ik was schuldig aan deze bezigheden en schaamde me absoluut niet voor ze. Toen kreeg ik het idee om te schrijven. Ik was halverwege het boek toen we deze keer serieuze geïnteresseerden hadden in ons huis. Het laatste beetje ongemak over onze plannen verdween. Ik was er klaar voor.

Ik ben niet trots op wat ik heb, maar hoe ik die verkregen heb. Ik heb het verdiend in beide betekenissen van het woord. Door hard werken en een gezond verstand. Ik heb twee handen en een stel hersenen. Daarmee heb ik alles bereikt en ik kan het altijd overdoen als het nodig is. Daarom permitteer ik mezelf soms om naar mijn gevoel te handelen. Als dat slechte gevolgen heeft, verlies ik niets dat ik niet kan terugwinnen. Maar ik vervang het object van mijn liefde niet. Of het nu een relatie of een land betreft. Ik heb de kracht om een verlies te accepteren. En als ik geluk heb dat verlies te beschouwen als een bevrijding. Nederland zal niet de plaats innemen van Suriname. Van die vaderlandsliefde ben ik bevrijd. De kortstondige verbittering heb ik overwonnen. Cynisme heeft geen greep gekregen op me. Ik romantiseer wel minder. De aanwezigheid van mijn betere helft in mijn leven heeft me milder gemaakt. Maar sarcasme zal me blijven vergezellen. Mijn identiteit is en ligt niet in het verleden maar in het heden en de toekomst. Het is niet mijn afkomst, maar mijn keuzes en mijn daden.

Alles dat ik heb na gestreefd, heb ik door middel van de methodes veranderen, elimineren en accepteren gedaan. In die volgorde en mate. Dat laatste zie ik niet meer als een zwakheid maar een zwak punt van mij. Accepteren is niet altijd opgeven. Het is ook veranderen, jezelf of je kijk. Daar moet ik aan werken. Het blijft wel de laatste optie, vrees ik. Ik heb zolang gevochten dat het een tweede natuur is geworden.

Ik ben niet langer op zoek naar een thuis. Niet geografisch of materieel of sociaal. Ik heb in gezien dat ik mijn thuis al tien jaren terug gevonden had. Ik vond dat niet in een land of huis maar in een persoon. En zijn huis is mijn huis. Niet omdat de wet en hij dat zeggen. Maar omdat ik het eindelijk geloof. Ik erken ook mijn bijdrage aan onze samenwerking. Men zegt dat de werkelijkheid soms mooier is dan de droom. Wanneer je erin slaagt om de droom die een gewoonte en obsessie is geworden los te laten, vind je die werkelijkheid.

Van waar kom je?

Wat doe je?

Dit zijn de eerste vragen die gesteld worden.

Daar verwacht men een eenduidig antwoord op.

En daar wil je niet steeds uitleg over geven.

Dit is een autobiografisch stuk van een leven met uitdagingen. Een van sarcasme overgoten en onomwonden beschrijving van persoonlijke ervaringen die landgrenzen overschrijden. Die uitstrekt van Suriname, Nederland tot Duitsland en meerdere culturen beslaat en daar een kritische en meedogenloze kijk op geeft. De gevolgen van emigratie zijn daarbij uitgediept.

De auteur voerde een strijd om op haar eigen voorwaarden te leven en toch ergens te horen. In deze periode vervaagde een heldere, maar beperkte identiteit.

~~paginanr, uitg, reclame-~~